

**Finansuoja
Europos Sąjunga**

GATE

TEACHERS TRAINING PROGRAMME
FOR SUPPORTING GIFTED
AND TALENTED STUDENTS

METODINĖ MEDŽIAGA

Mokytojų mokymo programa
gabiems ir talentingiems
mokiniam ugdyti (GATE)

2022 - 2024

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Informacija apie projektą

Projektas įgyvendintas pagal „Erasmus+“ programą

KA220 – Bendradarbiavimo partnerystės mokyklinio ugdymo srityje

2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

 www.gate2gifted.eu

 [Gate2gifted](https://www.facebook.com/Gate2gifted)

Laikotarpis: 01.01.2022 - 30.04.2024

Projekto partneriai

1. VšĮ „eMundus“, Lietuva
2. Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
3. Informācijas sistēmu menedžmenta augstskola (ISMA) (Lt., ISMA Taikomųjų Mokslų Universitetas), Latvija
4. Зинев Арт Технологии (Lt., Zinev Meno technologijos), Bulgarija
5. מרכז רון ורדי (Lt., Ron Vardi gabų vaikų centras), Izraelis

Projektą koordinuojančios institucijos kontaktinė informacija

VšĮ „eMundus“

Kaunas, Lietuva

 emundus.lt

 info@emundus.lt

 [emundus.lt](https://www.facebook.com/emundus.lt)

Metodinės medžiagos autoriai

Drąsutė Vida, Juozaitienė Nida, Dr. Hamovitz Yehuda, Kondrotienė Kristina, Kuodienė Rūta, Prisacaru Doina, Staneva Zornitsa, Totoraitienė Eglė, Tsvetkova Ivana, Zmicerevska Diana

Metodinės medžiagos bendradarbiai

Rudminaitė Edita, Svirchev Martin

Metodinės medžiagos redaktoriai

Staneva Zornitsa, Svirchev Martin, Drąsutė Vida

Metodinės medžiagos dizainerė

Jocytė Goda

Metodinės medžiagos vertėjai

Jokubaitis Nojus Martynas, Karpauskaitė Brigita, Paškevičiūtė Sandra

creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/

Turinys

Pratarmė	5
Įvadas	7
GATE PROJEKTO IŠTAKOS.....	9
1.1. „GATE“ projekto pristatymas	10
1.1.2. Viso projekto tikslas ir konkretūs uždaviniai.....	13
1.1.3. Pagrindiniai projekto etapai.....	14
1.1.4. Rezultatai	16
1.2. „GATE“ programos savybės ir numatomas poveikis: išsamī apžvalga	18
1.2.1. Pagrindinės „GATE“ programos savybės.....	18
1.2.2. Numatomas poveikis.....	19
1.3. „GATE“ metodinės medžiagos struktūra.....	21
1.3.1. Gabių vaikų mokymo supratimas.....	21
1.3.2. Gabių vaikų mokytojo poveikslas ir savybės	21
1.3.3. Mokymo metodai ir mokymosi strategijos	22
Literatūros sąrašas	24
GABIŲ VAIKŲ PAŽINIMAS.....	25
Įvadas	26
2.1. Gabus vaikas.....	27
2.1.1. Gabumo ir gabaus vaiko apibrėžtys	27
2.1.2. Gabaus vaiko tipai	30
2.1.3. Gabaus vaiko įvertinimas, testavimas ir atpažinimas	34
2.1.4. Gabaus vaiko savybės, elgesys ir socialumas.....	41
2.2. Gabaus vaiko socialinė infrastruktūra.....	46
2.2.1. Šeimų, auginančių gabius vaikus, ypatumai.....	46
2.3. Ko galime tikėtis iš gabaus vaiko?	48
2.3.1. Akademiniai gebėjimai, mokymosi tempas, mokymosi sutrikimai.....	48
2.3.2. Individualus ir socialinis elgesys.....	49
Literatūros sąrašas	53
GABIŲ VAIKŲ MOKYTOJO ĮVAIZDIS IR SAVYBĖS.....	54

Įvadas	55
3.1. Gabių vaikų mokytojo savybės: bendra informacija ir išsilavinimas	56
3.1.1. Tinkamo gabių vaikų mokytojo pagrindas	59
3.2. Efektyvaus mokytojo atpažinimo modeliai	69
3.2.1 Efektyvaus mokymo atskleidimas: savybės ir poveikis mokinių rezultatams	69
3.2.1 Efektyvumo prediktoriai	70
3.2.2 Mokytojo darbo efektyvumo rodikliai	71
3.2.3 Mokytojų efektyvumo vertinimo modeliai	72
3.3 Gabių ugdymo programų pagrindai ir įgyvendinimas	81
3.3.1 Gabių vaikų ugdymo svarbiausi aspektai	81
3.3.2 Užsiėmimų organizavimas	81
3.3.3 Individualus ir grupinis darbas dirbant su gabiais vaikais	83
3.3.4 Lūkesčiai užsiėmimų kokybei	88
Literatūros sąrašas	89
GABIŲ IR TALENTINGŲ VAIKŲ MOKYMO METODAI, BŪDAI IR STRATEGIJOS	92
Įvadas	93
4. 1 Gabių mokinių klasė	94
4.1.1 Samprata	94
4.1.2 Gabių mokinių klasė – tai erdvė natūraliam vystymuisi	94
4.1.3 Mišrios klasės	96
4.2 Gabių mokinių mokymas ir mokymasis – metodai, būdai ir strategijos	98
4.2.1 Tapimas gabių mokinių mokytoju	98
4.2.2 Pedagoginė praktika gabių ir talentingų mokinių ugdyme	99
4.2.3 Strateginis gabių mokinių ugdymas: veiksmingų mokymo metodų kūrimas	104
4.3 Gabių mokinių mokymo programa	127
4.3.1 Mokymo programos rengimas	127
4.3.2 Mokymo programos struktūra	128
4.3.3 Mokymo programos pagrindas	128
4.3.4 Mokymo programoje naudojamos strategijos ir metodai	129
4.3.5 Mokymo metodų ir mokomųjų dalykų sąsają gabių mokinių ugdymo programoje	130
Literatūros sąrašas	132

Pratarmė

„Palaiminti tie, kurie mato gražius dalykus kukliose vietose, kur kiti žmonės nieko nemato.“

Camille Pissarro

Milijardus metų trukusios evoliucijos rezultatas - žmonija. Esame unikalūs savo įvairovė, nes pasižymime protu, išradingumu ir gebėjimu keistis. Tačiau paradoksalu, bet dažnai baiminamės tos įvairovės, kuri buvo šios evoliucijos varomoji jėga. Dvejojame peržengti įprasto mąstymo ribas, mesti iššūkį visuotinai pripažintoms tiesoms ir priimti savo pačių jautrumą.

Šios dvejonės ir nelankstumas gali turėti ypatingą poveikį gabiems vaikams. Gabūs vaikai yra sudėtingas įvairovės, netradicinio mąstymo ir stipraus jautrumo derinys. Jie yra gyvi milžiniško potencialo, slypinčio žmonėse, pavyzdžiai ir primena, kas įmanoma, kai turime drąsos mąstyti nestandartiškai.

Kiekvienas vaikas yra unikalus – tai viena iš nedaugelio visuotinai pripažintų tiesų, kurios negalima kvestionuoti. Vaikai yra mūsų visuomenės veidrodys, atspindintis ne tik mūsų vertybes ir įsitikinimus, bet ir viltis bei ateities siekius. Jie atspindi mūsų vidinį potencialą ir pažadą, kuo galime tapti. Tai ypač pasakytina apie talentingus vaikus, kurių nepaprasti gebėjimai yra langas į žmogaus galimybių ribas.

Dėl savo nepaprastų pažinimo gebėjimų ir didelio smalsumo gabūs vaikai žymi naują žmogaus evoliucijos ribą. Jie yra žmonijos pažangos varomoji jėga, visada siekiantys plėsti mūsų supratimą ir žinias. Jų originalūs požiūriai ir kūrybinės koncepcijos gali turėti įtakos mūsų visuomenės raidai ateityje.

Tačiau šie išskirtiniai vaikai dažnai būna nesuprasti ir atstumti, o jų unikalūs gebėjimai laikomi nuokrypio nuo standarto, kurio bijoma, o ne kuriais džiaugiamasi. Jie meta iššūkį „status quo“, abejoja priimtomis tiesomis, konfrontuoja tiek su bendraamžiais, tiek su suaugusiais ir jaučia juos supantį pasaulį taip jautriai, kad gali būti pribloškiantys.

Nors gabūs vaikai gali pasižymėti nepaprastais intelektualiais gebėjimais, svarbu nepamiršti, kad jie yra ne supergalių turintys žmonės, o vaikai. Kaip ir visi vaikai, jie turi stipriųjų ir silpnųjų pusių, svajonių ir baimių, smalsumo ir nesuinteresuotumo.

Gabūs vaikai taip pat žaidžia, svajoja, įsivaizduoja. Tačiau dažnai jų smalsumas neturi ribų ir jie mėgaujasi tyrinėjimo džiaugsmu. Jiems ypatingai rūpi juos supantis pasaulis. Jie taip pat gali jaustis vieniši ir nesuprasti. Jie taip pat patiria nusivylimo, nuobodulio ir motyvacijos stokos akimirkų.

Atspindys, kurį matome šiuose gabiuose vaikuose, taip pat atskleidžia iššūkius, su kuriais susiduriame kaip visuomenė. Jis mums parodo mūsų socialinės ir švietimo sistemos spragas, poreikį

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

kurti labiau įtraukiančias ir individualizuotas mokymosi patirtis ir tai, kaip svarbu puoselėti kiekvieno vaiko unikalius gebėjimus ir individualų potencialą.

Nors sunku pateikti tikslų gabių vaikų skaičių, neabejotina, kad daug gabių vaikų visame pasaulyje lieka nepripažinti ir nepalaikomi. Tai lemia daugybė sudėtingų aplinkybių ir kompleksinė veiksmų įvairovė, įskaitant, bet neapsiribojant, klaidingu visuomenės požiūriu į gabumus, netinkamus ugdymo metodus, ribotus išteklius.

Be to, daugelis gabių vaikų gali iškristi iš tradicinės ugdymo sistemos rėmų, todėl jų gabumai lieka nepastebėti arba nesuprasti. Jie taip pat gali susidurti su socialiniais ir emociniais sunkumais, kurie gali trukdyti jų pažangai, jei nebus tinkamai sprendžiami.

Iš esmės kiekvienas gabus vaikas, kuris nėra pastebėtas ar atpažintas kaip gabus, yra prarasta galimybė visuomenės pažangai ir žmonijos evoliucijai. Šie vaikai turi potencialo skatinti inovacijas, spręsti sudėtingas problemas ir reikšmingai prisidėti prie savo bendruomenių ir viso pasaulio.

Todėl labai svarbu, kad visuomenė didintų informuotumą ir investuotų į gabių vaikų atpažinimą. Mūsų pareiga - įveikti stereotipus ir išnaudoti neįtikėtiną jų proto potencialą. Turime sukurti aplinką, kurioje būtų puoselėjami unikalūs gebėjimai ir jais didžiuojamasis, džiaugiamasi, kurioje gabūs vaikai būtų skatinami kelti klausimus, tyrinėti ir diegti naujoves nebijant, kad bus teisiami ar nesuprasti. Taip pat privalome gebėti atpažinti gabių vaikų sunkumus, suteikti jiems paramą, kurios reikia, kad jie galėtų sėkmingai įveikti savo unikalų kelią. Tai apima ne tik pažangius švietimo išteklius, bet ir emocinę paramą bei supratimą.

Mokytojams tenka pagrindinis vaidmuo ir didžiulė atsakomybė. Įžvalgūs, empatiški ir nuoširdžiai besidomintys savo mokiniais mokytojai atlieka nepakeičiamą vaidmenį ugdant visus vaikus, taip pat ir tuos, kurie yra gabūs. Mokytojų pareiga - skatinti šių vaikų intelektualinį ir emocinį augimą. Todėl labai svarbu utikrinti nuolatinį pedagogų profesinį tobulinimąsi ir tobulėjimą.

Suteikdami mokytojams žinių ir įgūdžių, užtikrinti nuolatinį pedagogų profesinį tobulinimąsi ir tobulėjimą, tinkamą požiūrį į unikalius gabių vaikų poreikius, galime užtikrinti, kad šiems vaikams būtų ne tik keliama iššūkį keliantys akademiniai tikslai, bet ir teikiama emocinė parama. Toks holistinis požiūris į ugdymą yra esminis dalykas, padedantis gabiems vaikams išnaudoti visą savo potencialą.

Puoselėdami mokytojų nuolatinio mokymosi ir profesinio tobulėjimo kultūrą, galime užtikrinti, kad mūsų ugdymo praktika tobulėtų kartu su gabumų supratimu. Tai ne tik naudinga gabiems vaikams, bet ir praturtina visų mokinių mokymosi aplinką.

Iš esmės, suteikdami daugiau galimybių ir žinių mokytojams, mes suteikiame daugiau galimybių savo vaikams, kurdami ateitį, kurioje kiekvienas vaikas turės galimybę skleisti ir sužibėti.

Projekto vadovė, Vida Drąsutė

Įvadas

Dinamiškoje Europos švietimo aplinkoje „GATE“ - Mokytojų mokymo programa, skirta gabiems ir talentingiems mokiniams ugdyti, transformuojantis projektas pagal „Erasmus+“ KA2, KA220-SCH Bendradarbiavimo partnerystė mokyklinio ugdymo srityje, Projekto Nr. 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713, yra bendradarbiavimo vaisius, kuriame dalyvauja 5 projekto partneriai iš 4 šalių ir daugiau nei 40 asocijuotų partnerių, kurie mums padeda testuoti, vertinti, naudoti rezultatus ir mūsų parengtą medžiagą, taip pat skleisti informaciją ir užtikrinti projekto tvarumą.

Atsižvelgiant į tai, kad svarbu didinti mokytojų, direktorių, politikos formuotojų, tėvų ir platesnės bendruomenės informuotumą apie gabių ir talentingų mokinių unikalius poreikius, iššūkius, galimybes ir taip siekiant sustiprinti pradinio ugdymo mokytojų kompetencijas ir įgūdžius, padedančias gabiems ir talentingiems mokiniams (8-11 m.) atskleisti visą savo potencialą ir klestėti, taip pat sprendžiant gabių ir talentingų mokinių nepakankamo pasiekimų lygio problemą, įveikiant kiekvieną iš rizikos veiksnių ir kartu suteikiant mokytojams veiksmingų mokymo strategijų, GATE projektas, Metodinės medžiagos puslapiuose pristato vieną iš pagrindinių savo intelektinių rezultatų. Knyga, kuri yra išsamus vadovas įvairiai auditorijai - mokytojams, direktoriams, politikos formuotojams, tėvams ir platesnei bendruomenei. Šią knygą sudaro keturios atskiros dalys, kiekvienoje iš jų aptariamas unikalus projekto aspektas.

Pirmoji dalis yra įvadas, langas į Gabiųjų projekto pasaulį. Joje atskleidžiamos projekto aplinkybės, kontekstas, tikslai, pagrindinės projekto sudedamosios dalys ir rezultatai, taip sudarant pagrindą tolesnėms dalims. Joje taip pat apibūdinamos pagrindinės programos vertybės ir numatomas poveikis, kurio tikimasi.

Antroji dalis skaitytoją nukelia į gabijų sritį, kurioje tyrinėjamas gabaus vaiko pasaulis. Joje pateikiamas įvairiapusiškas gabumų supratimas, aptariami apibrėžimai, savybės, tipai ir kaip atpažinti gabų vaiką. Toliau nagrinėjama socialinė infrastruktūra, supanti gabų vaiką, ir nurodoma, ko galima tikėtis iš gabaus vaiko, atsižvelgiant į jo akademinis gebėjimus, mokymosi tempą, individualų ir socialinį elgesį.

Trečioje dalyje vaizduojamas gabų vaikų mokytojo poveikslas. Joje aptariamos jų savybės, kilmė, ugdymas, profesiniai ir didaktiniai gebėjimai. Taip pat aptariama tradicinio mokytojo kaita į mokytoją, pasirengusį tenkinti išskirtinius gabų vaikų poreikius, ir pateikiami veiksmingų mokytojų identifikavimo modeliai.

Paskutinėje knygos dalyje pateikiami mokymo metodai ir mokymosi strategijos. Joje aptariami pagrindiniai gabijų mokymo ir mokymosi mechanizmai ir metodai, įskaitant holistinį-pažintinį požiūrį, socialinį-emocinį požiūrį, balansą tarp orientacijos į klasę ir orientacijos į individualų mokinį ir t. t. Šioje dalyje taip pat aptariama gabiams vaikams pritaikytos (tinkamos) mokymo programos struktūra.

Šioje knygoje pabrėžiama, kaip svarbu atkreipti dėmesį į specifinius gabų ir talentingų mokinių poreikius, iššūkius ir jų galimybes. Ja siekiama plėsti (tobulinti) pradinio ugdymo mokytojų ir mentorių

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

kompetencijas ir įgūdžius, kad jie galėtų padėti gabiems ir talentingiems mokiniams realizuoti visą savo potencialą ir klestėti. Knygoje gabių ir talentingų mokinių prastų pasiekimų problema nagrinėjama šalinant kiekvieną iš rizikos veiksnių, o mokytojai aprūpinami veiksmingomis mokymo strategijomis. Ši knyga yra projekto, kuriuo siekiama suteikti gabiems ir talentingiems mokiniams įtraukią ir palaikančią mokymosi aplinką, dokumentacija.

1.

GATE PROJEKTO IŠTAKOS

Yehuda Hamovitz (Ron Vardi gabijų vaikų centras), Vida Drąsutė (VšĮ "eMundus"), Zornitsa Staneva (Zinev meno technologijos), Doina Prisacaru (VšĮ "eMundus")

Pradinis skyrius yra įvadinė apžvalga, kurioje supažindinama su „GATE“ projektu. Aptariamas projekto kontekstas, tikslai, pagrindinės projekto dalys ir rezultatai, taip sudarant pagrindą tolesniems skyriams. Skyriuje nurodomos pagrindinės „GATE“ programos vertybės ir siekiamas poveikis.

1.1. „GATE“ projekto pristatymas

1.1.1. Bendra informacija ir kontekstas

Projektas „Mokytojų mokymo programa gabiams ir talentingiems mokiniams ugdyti“ (GATE) (orig., Teachers Training Programme to Support Gifted and Talented Students) inicijuotas kaip atsakas į neatidėliotiną poreikį spręsti gabių ir talentingų mokinių prastų pasiekimų ir motyvacijos mokytis iššūkį. Tyrimais ir tarptautiniu bendradarbiavimu grindžiamas projektas „GATE“ prasidėjo supratu, kad tradicinės švietimo sistemos dažnai neatsižvelgia į unikalius itin gabių mokinių poreikius. Jis atsirado kolektyviai pripažinus, kaip svarbu puoselėti gabių mokinių potencialą, kad būtų skatinama visuomenės pažanga ir inovacijos.

Pastaraisiais dešimtmečiais susidomėjimas gabių ir talentingų mokinių nepakankamais pasiekimais nuolat didėjo, o pastaraisiais metais jis pastebimai išaugo. Šį padidėjusį dėmesį lėmė keli svarbūs veiksniai, įskaitant pokyčius pasaulio ekonomikoje ir sparčią technologijų pažangą. Besikeičiantis darbo rinkų pobūdis, ypač išsivysčiusiose šalyse, pabrėžia didėjančią gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos įgūdžių bei žinių svarbą: 75 % sparčiausiai augančių profesijų reikalauja įgūdžių ir žinių STEM¹ srityje (White, E., & Shakibnia, A. F., 2019). Prognozės, kad per ateinančius du dešimtmečius dėl automatizacijos ir vis didėjančio dirbtinio intelekto panaudojimo ir įtakos darbui, bus prarasta daug darbo vietų 40 % dabartinių profesijų (White, E., & Shakibnia, A. F., 2019), kartu kylantis susirūpinimas, kad Vakarų šalys atsilieka nuo savo kolegų Azijoje svarbiausių inovacijų dalykų srityje, pakurstė konkurencinį nerimą visoje Europoje.

Užtikrinti, kad visi mokiniai švietimo sistemoje atskleistų visą savo potencialą, yra itin svarbu siekiant tvarios kiekvienos visuomenės raidos. Pagal Europos Sąjungos (ES) švietimo politikos programą („ET 2020“) svarbiausias prioritetas yra sukurti veiksmingą švietimo praktiką, kad būtų užtikrintas kuo didesnis produktyvumas ir tvarios inovacijos.

Būsimieji specialistai turi veiksmingai įgyti įgūdžių ir žinių, kad galėtų skatinti Europos raidą ir plėsti pažangą. Labai svarbu ugdyti gabius ir talentingus mokinius, nes jie turi potencialo tapti būsimais iškiliais lyderiais ir novatoriais (Subotnik ir Rickoff, 2010).

2013 m. atlikta Ofstedo apklausa Jungtinėje Karalystėje atskleidė, kad daugiau kaip 40% apklausoje dalyvavusių mokyklų nurodė, jog jų gabiausi mokiniai neišnaudoja savo galimybių. Nacionalinė gabių vaikų asociacija (NAGC) pabrėžia, kad nepakankamas gabių ir talentingų mokinių pasiekimų lygis (neatitikimas tarp gebėjimų ir pasiekimų) yra pasauliniu mastu paplitęs reiškinys, kurį reikia spręsti.

EBPO tarptautinio mokinių vertinimo programos (PISA) duomenimis, Lietuvos mokinių raštingumo ir STEM dalykų pasiekimai nuo 10 iki 5 taškų atsilieka nuo EBPO vidurkio (PISA, 2018).

¹ STEAM angliškų žodžių „Science, Technology, Engineering, Art, Math“ akronimas

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Panašūs rezultatai yra ir Bulgarijoje (čia mokinių rezultatai yra nuo 67 iki 55 taškų žemiau vidurkio) bei Latvijoje, kur mokiniai pasiekia gerų rezultatų matematikos srityje, tačiau prastai mokosi raštingumo ir gamtos mokslų srityse (nuo 10 iki 5 taškų žemiau vidurkio). Didėjantis globalizacijos spaudimas, ekonominis konkurencingumas ir nepatenkinami mokinių pasiekimų rezultatai paskatino daugiau dėmesio skirti gabių ir talentingų mokinių, kurie turi potencialo tapti ateities inovatoriais ir lyderiais, akademiniais pasiekimams.

Gabumai ir talentai apibrėžiami kaip "kaip vystymosi procesas, kuris yra specifinis ir lankstus. Ir nors gabumus galime atpažinti demonstruojant turimą potencialą, su jais vis tiek reikia dirbti: gabumai turi būti palaikomi ir vystomi. Svarbu ugdyti gabaus vaiko psichologinius ir socialinius įgūdžius, siekiant stiprios asmenybės formavimosi. Šio vystymosi proceso tikslas yra paversti potencialius talentus jaunystėje į išskirtinius lyderius ir novatorius jiems suaugus." (Subotnik ir kt., 2011). Tačiau net ir tada, kai pripažįstama, kad mokiniai gali pasiekti panašių rezultatų, jie dažnai jų nepasiekia ir nepademonstruoja viso savo potencialo. Tokie atvejai vadinami "gabiųjų nepakankamais pasiekimais".

Nepakankamas gabių mokinių pasiekimų lygis - švietimo sistemose paplitusi problema, kuriai būdinga tai, jog gabūs mokiniai neišnaudoja viso savo potencialo. Mokslininkai nustatė tris pagrindines dedamąsias, kurios prisideda prie šio reiškio: **motyvacija, emocijos ir mokyklos suvokimas**. Pažeidžiamesni mokiniai dažnai pasižymi žemesniu motyvacijos lygiu, patiria nerimą, susijusį su akademineis rezultatais, ir stokoja emocinio įsitraukimo. Be to, nepasitenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose esamomis ugdymo programomis ir jaučiamas nepakankamas mokytojų palaikymas dar labiau apsunkina šias problemas.

Pagrindinės potencialios priežastys:

- susidomėjimo mokymo programa stoka dėl sudėtingos, iššūkių grįstos, ir įtraukiančios medžiagos trūkumo;
- maži mokytojų lūkesčiai;
- galimybių būti pripažintam trūkumas dėl nepalankios finansinės padėties/socialinės padėties/lyties ir kt;
- psichologinės ir (arba) socialinės problemos, taip pat nediagnozuoti mokymosi sutrikimai.

Opi problema yra pripažinimo trūkumas, ypač tarp nepalankioje socialinėje padėtyje esančių mokinių arba mokinių, kuriems nenustatyti mokymosi sutrikimai. Daugeliui mokytojų trūksta reikiamų priemonių ir mokymų, kad galėtų veiksmingai atpažinti gabumus, todėl dar labiau paaštrėja nepakankamų pasiekimų problema.

Šioje srityje daryti tyrimai skirtingose pasaulio šalyse aiškiai parodė, kad "gabių" mokinių populiacija turi specifinių (specialiųjų) poreikių, todėl jiems reikia specialių mokymo metodų ir specialiai pritaikytos sudėtingos mokymosi aplinkos.

Esant ribotam laikui ir didėjant spaudimui prisitaikyti prie aukštesnių ugdymo reikalavimų, pabrėžiančių kritinį mąstymą ir problemų sprendimą, o ne mokymąsi iš atminties, mokytojai prisiima

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

atsakomybę prisitaikyti prie unikalių išskirtinių mokinių poreikių ir reikalavimų. Norėdami maksimaliai išnaudoti savo laiką - tiek jie patys, tiek jų mokiniai - mokytojai turi gebėti laiką valdyti ir išnaudoti kiek įmanoma efektyviau.

Tyrimų rezultatai (Khalil & Accariya, 2016) atskleidžia, kad mokytojams, dirbantiems su gabiais ir talentingais mokiniais, svarbu pasižymėti tokiais savybėmis kaip:

- Gabių ir talentingų mokinių kognityvinių ir afektinių (poreikių, susijusių su jausmais, estetikos stiprinimu, nuotaikomis ar emociniais išgyvenimais, tipas) poreikių suvokimas;
- Mokymo metodų, tinkamų labai gabiems mokiniams, išmanymas;
- Tinkamų priemonių, praktinės veiklos gabiems ir talentingiems mokiniams parinkimas;
- Gebėjimas perduoti mokiniams intelektualų smalsumą ir entuziazmą mokytis;
- Didelė energija, entuziazmas, pasitikėjimas savimi ir išradingumas;
- Noras ieškoti ekspertų, kurie papildytų programą, jei reikia papildomų žinių;
- Gebėjimas organizuoti ir valdyti mokymą, kad būtų užtikrinta struktūros ir lankstumo pusiausvyra;
- Atvirumas naujovėms ir skirtingo, kūrybiško mąstymo skatinimas;
- Gebėjimas ugdyti mokinių savarankiškumą ir asmeninės atsakomybės už savo mokymąsi ugdymą;
- Noras mokytis, kad įgytų reikiamą profesinį supratimą ir kompetenciją.

„GATE“ projekte įgyvendinant veiklas, mokymus, kuriant mokomąją ir didaktinę medžiagą, mokymų programą, stengiamasi atliepti šiuos poreikius, o tai padėtų pagrindus gabųjų klasių mokytojų veiksmingų ir prasmingų savybių supratimui.

Be to, tyrimai bus orientuoti į tai, kaip nustatyti, išrinkti ir užpildyti atotrūkį, kad šie mokytojai galėtų veiksmingai dirbti klasėje, ypač atsižvelgiant į COVID-19 pandemijos kontekstą ir jos padarinius švietimui. Švietimo skaitmenizacija daugelyje šalių turėjo didelį poveikį tradicinių mokymo metodų veiksmingumui ir efektyvumui (NaN, Neanias projektas).

Reimers, F. M., & Schleicher, A. (2020) teigia, kad žinių praradimas lemia įgūdžių ir (arba) produktyvumo praradimą, o tai reiškia neigiamas ekonomines pasekmes ateities visuomenei dėl COVID19 poveikio švietimui.

„GATE“ pabrėžia, kad siekiant sušvelninti neigiamas COVID-19 pasekmes ateities visuomenėms būtina skubiai paspartinti ir veiksmingai bei efektyviai stiprinti gabiausių mokinių gebėjimus ir įgūdžius.

Apibendrinant galima teigti, kad „GATE“ projektu, atkreipiamas dėmesys į tokius svarbius elementus kaip dalyvavimas mokytojų, dirbančių su gabiais vaikais, programos rengimas, mokytojų lūkesčių atliepimas ir siūloma paramos sistema, siekiama spręsti gabių mokinių nepakankamų pasiekimų problemą. Atsižvelgiant į COVID-19 pandemijos keliamas kliūtis, „GATE“ siekia sumažinti pasiekimų skirtumus, mokytojams suteikdamas specializuotas strategijas ir mokymus. Atliekant

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

tikslingus mokslinius tyrimus ir intervenciją, „GATE“ siekia patiesti pagrindus gabių mokinių ugdymui, kurie galėtų vadovauti socialiniams pokyčiams ir naujovėms, užtikrindama geresnę ateitį visiems.

1.1.2. Viso projekto tikslas ir konkretūs uždaviniai

„Erasmus+“ programos tarptautinio projekto **„Mokytojų mokymo programa gabiems ir talentingiems mokiniams ugdyti“ („GATE“) tikslas** - tobulinti pradinio ugdymo mokytojų kompetencijas ir įgūdžius, padedančius gabiems ir talentingiems mokiniams (8-11 m.) atskleisti savo potencialą ir tobulėti, taip pat spręsti gabių ir talentingų mokinių prastų pasiekimų problemą, šalinant kiek įmanoma daugiau rizikos veiksnių ir suteikiant mokytojams veiksmingų mokymo strategijų.

„GATE“ projekte taip pat svarbu:

- Sukurti pedagogų rengimo programą, kurios pagalba pedagogai turėtų žinių ir įgūdžių pastebėti bei ugdyti savo šalyje gyvenančius gabius vaikus.
- Suteikti vaikams iš visų visuomenės sluoksnių deramą ir vienodą galimybę atskleisti savo savybes ir gebėjimus.
- Ugdyti pedagogų meistriškumą, kompetencijas dirbant su gabiais vaikais, atkreipti dėmesį į moralinę ir socialinę pedagogo bei visos visuomenės atsakomybę sprendžiant gabių mokinių ugdymo klausimus.

Siekiant pasiekti bendrąjį tikslą ir pagrindinio tikslo uždavinius, siekiant išspręsti daugialypius iššūkius, „GATE“ projektu bus siekiama šių konkrečių tikslų:

a. Sukurti šiuolaikišką mokymo metodiką, padėsiančią patenkinti gabių ir talentingų mokinių kognityvinius ir emocinius poreikius; kadangi dabartinė ugdymo sistema ir jos metodai neatitinka gabių ir talentingų mokinių poreikių, „GATE“ projektu bus siekiama padėti spręsti šią problemą iš naujo apibrėžiant teisingas praktikas, kurias mokytojai galėtų pasitelkti, kad maksimaliai išnaudotų mokinių potencialą. Šio projekto metu parengta metodika bus parengta vadovaujantis holistiniu požiūriu, atsižvelgiant tiek į kognityvinius, tiek į afektinius gabių ir talentingų mokinių poreikius, integruojant **STEAM (Science – Gamtos mokslai, Technology – Technologijos, Engineering – Inžinerija, Arts – Menai ir Kūryba, Math – Matematika)** metodą su **socialiniu ir emociniu ugdymu (SEU)**, siekiant padėti mokiniams išsiugdyti šias tris įgūdžių grupes, t. y. mokymosi įgūdžius, raštingumo įgūdžius, gyvenimo įgūdžius, dar vadinamus "XXI amžiaus įgūdžiais".

b. Parengti mokytojų mokymo programą, kuri padėtų mokytojams įgyti reikiamų žinių ir įgūdžių, kaip atpažinti ir mokyti gabius ir talentingus mokinius. Siekiant gabiems ir talentingiems mokiniams suteikti tinkamą pagalbą, saugias bei tobulėti motyvuojančias sąlygas „GATE“ projektas siekia gerinti jų ugdymo poreikius mokant ir ugdant pedagogų bendruomenę. Parengta metodologinė medžiaga ir programa bus grindžiama naujausiais literatūros šaltiniais ir pagal ją mokytojai bus mokomi „GATE“ metodikos.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

c. Padidinti gabių ir talentingų mokinių, kuriems nepakankamai sekasi STEAM srityje, akademinius rezultatus, taip pat jų socialines ir emocines kompetencijas. Apmokyti mokytojai išbandys išmoktą metodiką savo mokyklose ir centruose, taip iš karto sukurdami teigiamą poveikį gabiams ir talentingiems mokiniams savo klasėse.

d. Didinti mokytojų, mokyklų darbuotojų, valdžios institucijų ir švietimo ekspertų informuotumą apie gabius ir talentingus vaikus. Projektu taip pat bus siekiama didinti tikslinių grupių (t. y. pradinio ugdymo mokytojų, auklėtojų, mokinių) ir suinteresuotųjų šalių (t. y. mokyklų darbuotojų, valdžios institucijų, švietimo ekspertų) informuotumą gabių ir talentingų mokinių tema, skatinti naujų strategijų, padedančių mažinti gabių ir talentingų mokinių, kuriems nesiseka mokytis, skaičių, sklaidą ir diegimą.

Įgyvendinant išsikeltus tikslus ir uždavinius „GATE“ projektas prisidės kuriant švietimo aplinką, kuri įgalintų gabius mokinius išnaudoti visą savo potencialą, prisidėtų prie platesnių visuomenės tikslų, susijusių su inovacijomis ir konkurencingumu, ir skatintų visų mokinių teisingumą ir puikų išsilavinimą. Suteikdama gabiams vaikams galimybes tobulėti akademiniu, etiniu ir socialiniu požiūriu, programa prisidės ugdant pilietiškus, sąmoningus, bei tvarius sprendimus priimančius piliečius, kurie prisidės prie visuomenės ir pasaulio gerovės.

1.1.3. Pagrindiniai projekto etapai

Įgyvendinant tris projekto etapus, keli pagrindiniai komponentai yra skirti padėti tiek mokytojams, tiek gabiams ir talentingiems mokiniams gerinti jų edukacinę patirtį ir spręsti gabių mokinių nepakankamo pasiekimų lygį.

- Skatinti ugdymo programas, kurios atitiktų kognityvinius, emocinius, socialinius ir moralinius gabijų poreikius ir aspektus bėgant metams.
- Rengti mokymus ir kursus mokytojams, kurie mokys šiuos gabius vaikus, leisdami jiems atskleisti savo didesnę potencialą.
- Plėtoti tyrimus ir vertinimo priemones, siekiant įvertinti programą ir jos veiksmingumą, kartu plėtojant bendradarbiavimą su kitomis išsivysčiusiomis šalimis.
- Surasti ir išrinkti gabius ir puikiai besimokančius mokinius ir nukreipti juos į tinkamą programą, atitinkančią jų poreikius.

Per:

a. Naujoviškų mokymo metodikų kūrimą: mokymo programoje pabrėžiama, kad svarbu įgyvendinti moksliniais tyrimais pagrįstus, į mokinį orientuotus mokymo metodus, pritaikytus gabių mokinių poreikiams. Integruodama STEAM metodą ir socialinį emocinį ugdymą (SEU), „GATE“ skatina pedagogus kurti patrauklią ir intelektualiai stimuliuojančią mokymosi patirtį, kuri atitiktų gabių mokinių pažintinius ir emocinius poreikius.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Išsami „GATE“ metodikos gabiems ir talentingiems mokiniams apžvalga pateikiama dabartinėje: „GATE“ metodinėje medžiagoje, kurioje pateikiamos praktinės STEM ir SEU diegimo ir integravimo gairės, geroji mokymo praktika, mokinių gabumų ir talentų atpažinimo strategijos ir skaitmeninių priemonių naudojimas mokant gabius ir talentingus mokinius.

b. Išsamią mokytojų rengimo programą: programa suteikia mokytojams žinių, įgūdžių ir išteklių, reikalingų gabiems mokiniams atpažinti, palaikyti ir veiksmingai spręsti problemas. Įgyvendindami tikslines mokymo programas, pedagogai įgyja žinių apie gabumų atpažinimą, diferencijuoto mokymo įgyvendinimą ir gabių mokinių socialinio-emocinio vystymosi skatinimą.

„GATE“ mokymo programa skirta pradinių klasių mokytojams ir gabių mokinių centrų pedagogams, ja siekiama ugdyti reikiamus įgūdžius ir apmokyti dalyvius taikyti „GATE“ metodiką. Suskirstyta į teorinę ir praktinę dalis, programa suteiks pedagogams žinių ir priemonių, kaip veiksmingai įtraukti gabius mokinius į STEM ir SEU veiklas.

XXI amžiaus mokytojo įgūdžių rinkinio dokumente bus apibrėžti kietieji ir minkštieji įgūdžiai, būtini mokytojams, kad jie galėtų veiksmingai ugdyti gabius ir talentingus mokinius. Juo siekiama suteikti mokytojams pažintinių ir emocinių kompetencijų, reikalingų sėkmingai įgyvendinti holistinę „GATE“ metodiką, skatinančią XXI a. mokinių įgūdžių ugdymą.

c. Talentų paiešką ir atranką: Tai sistemingas gabių ir išskirtinių mokinių iš įvairios aplinkos nustatymas ir atranka. Taikant griežtus vertinimo procesus ir talentų identifikavimo iniciatyvas, pagal programą nustatomi mokiniai, turintys išskirtinių gebėjimų ir potencialo įvairiose srityse. Tuomet atrinkti mokiniai bus nukreipiami į specializuotas programas ir įstaigas, pritaikytas jų unikaliems gebėjimams ir raidos poreikiams.

d. Tyrimų ir vertinimo priemonės: gabijų programoje akcentuojami nuolatiniai tyrimai ir vertinimas, siekiant nustatyti programos veiksmingumą ir mokinių rezultatus. Tyrimų metodikų ir vertinimo priemonių kūrimas leidžia mokytojams stebėti mokinių pažangą, vertinti programos veiksmingumą ir nustatyti tobulintinas sritis. Be to, bendradarbiavimo su kitų šalių partneriais skatinimas leidžia keistis gerąja patirtimi, įžvalgomis ir naujoviškais požiūriais į gabijų ugdymą, o tai didina programos veiksmingumą ir pasaulinę perspektyvą.

e. Tikslinės intervencijos ir paramos mechanizmus: „GATE“ įgyvendina intervencines priemones, kuriomis siekiama šalinti pagrindines gabių mokinių prastų pasiekimų priežastis. Šios intervencinės priemonės gali apimti mokymo programos praturtinimą, individualizuotus mokymosi planus ir socialinės bei emocinės paramos iniciatyvas, kuriomis siekiama sušvelninti veiksmus, lemiančius gabių mokinių prastus pasiekimus, ir skatinti akademinę kompetenciją.

f. Bendradarbiavimą ir suinteresuotųjų šalių įtraukimą: Programa skatina pedagogų, direktorių, tėvų ir bendruomenės narių bendradarbiavimą, siekiant didinti informuotumą ir sukurti palankią ekosistemą, skatinančią visapusišką gabių mokinių ugdymą. Įtraukdama suinteresuotąsias šalis į diskusijas, sprendimų priėmimo procesus ir švietimo iniciatyvas, „GATE“ skatina bendrą įsipareigojimą puoselėti gabių mokinių potencialą ir maksimaliai padidinti jų sėkmės galimybes.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

„GATE“ projektas apima įvairiapusį požiūrį į paramą gabiams ir talentingiems mokiniams ir jų ugdymo patirties gerinimą. „GATE“ remiasi pirminių tyrimų ataskaitomis, XXI amžiaus mokytojo įgūdžių rinkiniu, „GATE“ metodine medžiaga, „GATE“ mokymo programa įskaitant 3 brošiūras, kad informuotų apie savo iniciatyvas ir jomis vadovautųsi.

1.1.4. Rezultatai

„GATE“ projekto metu sukurti du pagrindiniai rezultatai (R):

R1- „GATE“ metodinė medžiaga.

Šį rezultatą sudaro trys pagrindinės dalys:

a. Penkios nacionalinės ataskaitos ir 1 tarptautinė analizė.

Pirminio tyrimo etapo, kurio metu partneriai apklausė pradinių mokyklų mokytojus, administracijos darbuotojus, kitus švietimo darbuotojus, ir vėliau analizavo jų išsakytą nuomonę, pasidalintas žinias, įvertintus įgūdžius, perspektyvas ir lūkesčius apie gabijų ugdymą ir tai, kas apibrėžia "gerą mokytoją". Taip pat analizavo literatūrą gabių vaikų ugdymo tema. Kiekvienos šalies partneriai parengė gautų rezultatų ataskaitą.

b. XXI a. mokytojo įgūdžių rinkinys.

Antroji šio rezultato dalis - XXI amžiaus mokytojo įgūdžių rinkinys, kuriame nustatyti reikalingi profesiniai ir minkštieji įgūdžiai, kuriuos turi turėti mokytojai, dirbantys su gabiais ir talentingais mokiniais, kad užtikrintų jų kokybišką ugdymą. Ši dalis parengta glaudžiai bendradarbiaujant su Izraelio Rin Vardi centro kolektyvu, kurie turi didesnę nei 30 metų patirtį atpažįstant ir ugdant gabius vaikus.

c. Metodinė medžiaga.

Trečioji ir pagrindinė dalis yra elektroninė knyga, kuri sudaryta remiantis partnerių patirtimi, žiniomis bei visais prieš tai įvardintais dokumentais kartu su projekte atlikto tyrimo rezultatais:

a) sisteminė literatūros apžvalga apie gabiams ir talentingiems mokiniams tinkamas mokymo metodikas;

b) praktinės gairės, padedančios atpažinti mokinių gabumus ir talentus;

c) nacionalinės ir tarptautinės gerosios patirties pasidalinimas;

d) „GATE“ mokymo metodikos gabiams ir talentingiems mokiniams aprašymas.

Prieiga internete: <https://www.gate2gifted.eu/r1> (lietuvių kalba puslapis:
<https://www.gate2gifted.eu/lt/gate-metodine-medziaga/>)

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

R2 – „GATE“ mokymo programa.

Išsami mokymo programa, kurios tikslas - mokyti pradinio ugdymo mokytojus „GATE“ metodikos, skirtos gabiams ir talentingiems mokiniams mokyti.

„GATE“ mokymo programa grindžiama teorijos ir praktikos deriniu, kad būtų maksimaliai išnaudotas jos mokymo potencialas.

Teorinė dalis daugiausia grindžiama R1 rezultatais, pristatant „GATE“ metodikos naudą mokant gabius ir talentingus mokinius. Teorinėje dalyje mokytojai sužino apie „GATE“ metodiką pagrindžiančią teorinę praktiką (t. y. STEAM metodą ir socialinį emocinį ugdymą, o praktinėje dalyje nagrinėjami realaus gyvenimo scenarijai, kad mokytojai sužinotų, kaip tinkamai elgtis mokant klasėse, kuriose mokosi gabūs ir ne tik gabūs mokiniai arba klasėse, kuriose mokosi tik gabūs mokiniai.

Šis rezultatas taip pat apima du atskirus testavimus - vieną pradinėse mokyklose, kitą - gabių mokinių ugdymo centruose. Šių dviejų bandymų rezultatas - dvi vidinės projekto ataskaitos apie „GATE“ metodikos ir „GATE“ mokymo programos veiksmingumą, įskaitant instrukcijas ir patarimus, kaip geriau jas pritaikyti.

Pagrindiniai rezultatai: „GATE“ mokymo programa:

- ***Programos struktūra (mokymo turinys)***
- ***Trys brošiūros (Gabių vaikų ugdymo sritis– 1 dalis; Gabių mokinių mokytojo įvaizdis ir savybės – 2 dalis; Mokymo metodai ir mokymosi strategijos – 3 dalis)***
- ***Prezentacijos***

Prieiga internete: <https://www.gate2gifted.eu/r2> (lietuvių kalba puslapis:
<https://www.gate2gifted.eu/lt/gate-mokymo-programa/>)

1.2. „GATE“ programos savybės ir numatomas poveikis: išsami apžvalga

1.2.1. Pagrindinės „GATE“ programos savybės

„GATE“ programos, kuria siekiama atskleisti gabių ir talentingų mokinių potencialą ir juos ugdyti, tikslas ir metodika grindžiami keliomis pagrindinėmis savybėmis, kurios aptariamose toliau šiame poskyryje.

Informuotumo didinimas

„GATE“ projekto partneriai pripažįsta, kad svarbu didinti mokytojų, mokyklų vadovų, politikos formuotojų, tėvų ir platesnės bendruomenės informuotumą apie unikalius gabių ir talentingų mokinių poreikius, iššūkius ir galimybes. Didindama informuotumą apie gabiujų nepakankamą pasiekimų lygį, individualizuoto mokymo svarbą ir paramos gabiems mokiniams naudą, programa siekia, kad gabiujų ugdymo kultūra būtų suprantama ir palaikoma.

Lygybė ir įtrauktis

Per „GATE“ programą siekiama skatinti lygybę ir įtrauktį švietime, užtikrinant, kad gabūs ir talentingi mokiniai iš įvairių aplinkų ir aplinkybių galėtų gauti tinkamą paramą ir galimybes. Programoje pripažįstama, kad reikia spręsti gabių mokinių, ypač iš nepalankioje padėtyje esančių ar marginalizuotų grupių, nepakankamų pasiekimų problemą, siekiant suteikti lygias galimybes ir atskleisti visą jų potencialą.

Visapusiškas vystymasis

Programoje „GATE“ laikomasi holistinio požiūrio į ugdymą, kuriuo pripažįstama sudėtinga kognityvinių, emocinių ir socialinių veiksnių sąveika gabių mokinių raidoje. Programa siekiama puoselėti ne tik akademinę kompetenciją, bet ir socialinę emocinę (SE) gerovę, atsparumą ir charakterio ugdymą, sudarant sąlygas mokiniams klestėti visose gyvenimo srityse.

Kompetencija ir inovacijos

„GATE“ programa skatina siekti meistriškumo ir naujovių švietimo srityje. Programa siekia kurti ir įgyvendinti novatorišką mokymo metodiką, integruojant STEAM ir SE ugdymo metodus ir remiant interencines priemones, kurios meta iššūkį tradicinėms paradigmoms ir įkvepia gabių mokinių kūrybiškumą, kritinį mąstymą ir problemų sprendimo įgūdžius.

Įrodymais pagrįsta praktika

„GATE“ remiasi įrodymais pagrįsta gerąja praktika ir moksliniais tyrimais, įtraukdama naujausius pedagoginės psichologijos, pedagogikos ir gabiujų ugdymo tyrimų rezultatus ir įžvalgas. Programoje pabrėžiama duomenimis pagrįstų sprendimų priėmimo, nuolatinio tobulinimo ir griežto

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

vertinimo svarba, siekiant užtikrinti, kad intervencinės priemonės būtų veiksmingos, atitiktų poreikius ir būtų pritaikytos konkrečioms gabių mokinių poreikiams.

Bendradarbiavimas ir partnerystė

„GATE“ pripažįsta švietimo suinteresuotųjų šalių, tokių kaip mokytojai, direktoriai, tėvai, bendruomenės nariai ir pedagogai, bendradarbiavimo ir partnerystės vertę. Programa puoselėjama bendradarbiavimo kultūra, pasitelkiant kolektyvinę patirtį, išteklius ir įžvalgas, siekiant sukurti palankią ekosistemą, kuri maksimaliai išnaudotų gabių mokinių potencialą.

Įgalinimas

GATE siekia suteikti gabiams ir talentingiems mokiniams galimybę prisiimti atsakomybę už savo mokymosi kelią, siekti savo aistrų ir interesų, priimti iššūkius, priimti įvairovę ir tapti aktyviais pokyčių savo bendruomenėse ir už jų ribų skatintojais.

1.2.2. Numatomas poveikis

Numatomas „GATE“ projekto poveikis apima:

a. „GATE“ metodiką išmanančių mokytojų bendruomenės sukūrimas:

Mokytojai, naudodamiesi išsamia mokymo programa ir ištekliais, įgis reikiamų žinių ir įgūdžių, kad galėtų veiksmingai atpažinti, remti ir mokyti gabius ir talentingus mokinius. Įgiję GATE metodikos įgūdžių, mokytojai galės kurti įtraukią ir turiningą mokymosi aplinką, kuri atitiktų įvairius gabių mokinių poreikius.

b. Geresni gabių ir talentingų mokinių akademiniai rezultatai ir pasitenkinimas:

Teikiant specialiai gabių vaikų ugdymui pritaikytą paramą, „GATE“ šalina veiksnius, lemiančius gabių mokinių prastus pasiekimus ir motyvacijos stoką. Todėl tikimasi, kad mokiniai pasieks geresnių akademinių rezultatų, padidės jų motyvacija ir pasitenkinimas mokslu.

c. Padidės švietimo suinteresuotųjų šalių informuotumas apie unikalius gabių ir talentingų mokinių poreikius ir iššūkius:

Vykdam informavimo veiklą, skleidžiant mokslinių tyrimų rezultatus ir įgyvendinant bendradarbiavimo iniciatyvas, projektu siekiama didinti mokytojų, mokyklų darbuotojų, valdžios institucijų ir švietimo ekspertų informuotumą apie gabių mokinių atpažinimo ir paramos jiems svarbą. Skatindamos gilesnį gabumų supratimą, suinteresuotosios šalys galės geriau pasisakyti už veiksmingų strategijų ir intervencinių priemonių įgyvendinimą.

d. Ilgalaikė nauda, įskaitant veiksmingos mokymo praktikos sklaidą, gabių mokinių nepažangumo mažinimą ir geresnį gabių mokinių ugdymo centrų ir pradinį mokyklų bendradarbiavimą:

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

„GATE“ projekte numatoma keletas ilgalaikių privalumų švietimo sistemai ir visuomenei. Skleisdamas projekto metu sukurtą veiksmingą mokymo praktiką, GATE siekia skatinti gabių mokinių ugdymo tobulėjimą ir mažinti gabių mokinių nepažangumą

Be to, tikimasi, kad taikant „GATE“ metodiką išmanančių mokytojų bendruomenėje, bus skatinamas geresnis gabių mokinių ugdymo centrų ir pradinių mokyklų bendradarbiavimas. Šis bendradarbiavimas gali palengvinti sklandų gabių mokinių perkėlimą iš vienos ugdymo įstaigos į kitą ir skatinti jų mokymosi patirties tęstinumą. Apskritai ši ilgalaikė nauda prisideda prie teisingesnės ir palankesnės švietimo aplinkos gabiems ir talentingiems vaikams kūrimo.

Apibendrinant galima teigti, kad „GATE“ projektu siekiama pasiekti reikšmingo poveikio įvairiose švietimo ir visuomenės srityse tiek trumpuoju, tiek ilguoju laikotarpiu.

Novatoriška „GATE“ mokymo metodika, tikslinėmis intervencijomis ir išsamia mokytojų mokymo programa siekiama žymiai pagerinti gabių ir talentingų mokinių akademinius rezultatus ir pasiekimus. Sprendžiant pagrindines prastų pasiekimų priežastis ir teikiant specialiai pritaikytą pagalbą, programa siekiama padėti gabiems mokiniams išnaudoti visą savo potencialą, taip pagerinant pažymius, motyvaciją, padidinant susidomėjimą ir bendrus akademinius rezultatus.

Integruojant STEAM ir socialinio-emocinio ugdymo komponentus, programa siekiama ugdyti gabių mokinių emocinį intelektą, atsparumą ir gerovę. Geresni socialiniai - emociniai gebėjimai gali pagerinti savęs suvokimą, savireguliaciją ir tarpasmeninius įgūdžius, prisidėti prie teigiamų psichinės sveikatos rezultatų ir bendros mokinių gerovės.

Sprendžiant gabių mokinių, ypač iš nepalankioje padėtyje esančių ar iš socialiai atskirtų sluoksnių, nepakankamų pasiekimų problemą, „GATE“ siekia sumažinti nevienodas sąlygas gauti švietimo galimybių ir paramos.

Didinant informuotumą apie gabių mokinių prastus pasiekimus, individualizuoto mokymo svarbą ir pagalbos gabiems mokiniams naudą, programa siekiama, kad gabių mokinių ugdymo kultūra taptų suprantama, empatiška ir palanki.

Neapsiribojant tiesioginiu poveikiu, „GATE“ siekia skatinti ilgalaikį tvarumą ir raidą gabųjų ugdymo srityje. Programos tikslas - sukurti ilgalaikę struktūrą, kuri galėtų užtikrinti gabių ir talentingų mokinių poreikius skleidžiant geriausią praktiką, plėtojant mokytojų ir ugdytojų gebėjimus ir puoselėjant bendradarbiavimo tinklus. „GATE“ akcentuodama įgalinimą, bendradarbiavimą ir įrodymais pagrįstą praktiką, siekia sukurti pagrindą įtraukesnei, teisingesnei ir novatoriškesnei švietimo aplinkai.

1.3. „GATE“ metodinės medžiagos struktūra

1.3.1. Gabių vaikų mokymo supratimas

Gabių vaikų mokymo supratime arba, kaip mes vadiname šią sritį, Gabiųjų arenoje - daugiausia dėmesio skiriama moksliniam tyrimui apie intriguojančią gabių vaikų sritį - tuos nepaprastus asmenis, kurių išskirtiniai intelektualiniai gebėjimai ir unikalūs įgūdžiai išskiria juos visuomenėje.

Skyrius skirtas paaiškinti sudėtingus gabų vaikų apibūdinančius aspektus, pradedant pagrindiniu gabumų supratimu ir baigiant sudėtingais identifikavimo ir socialinės dinamikos aspektais.

Čia pateikiamas įžvalgus gabaus vaiko tyrimas ir pateikiamos žymių mokslininkų, tokių kaip Howard Earl Gardner, Robert J. Sternberg ir Joseph S. Renzulli, pasiūlytos teorinės sistemos, iš kurių kiekvienas pateikia unikalų požiūrį į gabaus intelekto prigimtį.

Gabumas - mįslingas bruožas, kuris domina tiek mokslininkus, tiek pedagogus, tiek tėvus, - nėra lengvai apibrėžiamas. Tai daugiau nei tik intelektas; tai sudėtingas pažintinių įgūdžių, išradingo mąstymo ir gebėjimo greitai suvokti ir įsisavinti sudėtingas sąvokas derinys; tai sudėtingas darinys, kuris nėra statiškas.

Šiame skyriuje gilinamasi į įvairias metodikas, apibrėžimus ir matavimus, sukurtus šiems neeiliniams protams identifikuoti, nagrinėjamos juos skiriančios subtilybės.

Be vertinimų ir rodiklių, šiame skyriuje siekiama pabrėžti įspūdingas gabių vaikų savybes, įspūdingą elgesio ir savybių įvairovę, išskirtines jų savybes ir unikalius iššūkius. Jame nagrinėjama, kokią įtaką jų savybės daro mokymosi procesams, socialiniam bendravimui ir asmeniniam tobulėjimui. Analizuojamos pagalbinės sistemos ir ugdymo strategijos, kurios gali padėti šiems vaikams klestėti ir atskleisti visą savo potencialą.

Išsamiai aptariant gabumų apibrėžimus, gabių vaikų tipus, šių neeilinių protų vertinimo ir identifikavimo metodus bei socialinę infrastruktūrą, susijusią su gabumais, „Mokymasis gabiųjų arenoje“ pateikia holistinį žvilgsnį į gabaus vaiko kelionę. Joje gilinamasi į jų savybių, elgesio ir bendravimo niuansus, atskleidžiant tiek jų nepaprastus gebėjimus, tiek iššūkius, su kuriais jie gali susidurti.

Galiausiai „Mokymasis gabiųjų arenoje“ yra mokslinis vadovas pedagogams, tyrėjams ir tėvams, kuriame pateikiamos įžvalgos, kaip suprasti ir palaikyti daugialypius gabių vaikų poreikius, kai jie keliauja akademinio ir asmeninio tobulėjimo keliu.

1.3.2. Gabių vaikų mokytojo poveikslas ir savybės

Šiame skyriuje siekiama nagrinėti gabių vaikų mokytojo poveikslą ir savybes, pasitelkiant įžvalgią kelionę per švietimo sritį, dėmesį sutelkiant į mokytojų, ugdančių gabius mokinius, vaidmenį. Jame nagrinėjami daugialypiai aspektai, apibūdinantys idealų gabių vaikų mokytoją, pradedant jo

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

išsilavinimu ir edukaciniu pasirengimu ir baigiant esminiais profesiniais ir didaktiniais gebėjimais, kuriuos jis turi ar turėtų turėti.

Skyriaus esmė - pabrėžti pagrindinius elementus, kurie sudaro veiksmingą gabių vaikų mokytoją. Šie pedagogai pasižymi unikaliu akademinį žinių, pedagoginio išprusimo ir gilaus gabumų sudėtingumo supratimo deriniu. Jie turi aukštąjį pedagoginį išsilavinimą arba specializuotus gabiųjų ugdymo mokymus, kurie leidžia jiems veiksmingai pritaikyti mokymą prie įvairių gabiųjų mokinių poreikių.

Svarbiausia diskusijos dalis - XXI amžiaus mokytojo įgūdžių rinkinio, kuris pabrėžia svarbiausias kompetencijas, būtiną gabių mokinių ugdymo, nagrinėjimas. Šie mokytojai yra įgudę skatinti mokinių kritinį mąstymą, problemų sprendimą ir kūrybiškumą - nuo tyrinėjimo grindžiamo mokymosi iki sklandaus technologijų integravimo į pamokas. Jie supranta, kad gabūs mokiniai dažnai mokosi sparčiau, labai smalsiai domisi pasauliu ir gali būti emociškai jautrūs. Šie mokytojai geba suteikti mokiniams iššūkių ir įdomios mokymosi patirties, atitinkančios jų gebėjimus ir interesus. Jie taip pat sukuria saugią ir palankią klasės aplinką, kurioje gabūs mokiniai jaučiasi suprasti ir vertinami.

Taip pat šiame skyriuje pabrėžiama mokytojų permainų kelionė, kai jie pereina nuo tradicinių pedagoginių metodų prie gabiųjų ugdymui pritaikytų metodų. Jame pabrėžiama mąstysenos pokyčių, nuolatinio profesinio tobulėjimo ir įsipareigojimo nuolat gerinti mokymo kokybę gabiems mokiniams svarba.

Remiantis tokiais pripažintais modeliais kaip Diferencijuotu gabumų ir talentų modeliu (DGTM) (angl. *Differentiated Model of Giftedness and Talent (DMGT)*) ir Integruotu mokymo programos modeliu (IMPM) (angl. *Integrated Curriculum Model (ICM)*), skyriuje pateikiamos įžvalgos, kaip identifikuoti veiksmingus gabių mokinių mokytojus. Šie pedagogai rodo didelį atsidavimą holistiniam savo mokinių tobulėjimui, puoselėdami ne tik jų intelektualius gebėjimus, bet ir socialinę bei emocinę gerovę.

Iš esmės „Gabių vaikų mokytojo poveikis ir savybės“ pabrėžia svarbiausią vaidmenį, kurį atlieka pedagogai, siekdami atskleisti visą gabių mokinių potencialą. Šis tekstas yra tarsi gairės mokytojams, direktoriams ir suinteresuotiesiems subjektams, skatinantis tobulą gabių vaikų ugdymą ir aplinkos, kurioje gabūs mokiniai gali klestėti ir tobulėti, kūrimą.

1.3.3. Mokymo metodai ir mokymosi strategijos

Šiame skyriuje nagrinėjamos gabių vaikų ugdymo subtilybės, o pedagogams siūlomas išsamus priemonių rinkinys, padedantis tobulinti jų pedagoginę praktiką. Rinkinio tikslas - tapti vadovu mokykloms ir mokytojams, atskleidžiančiu veiksmingus metodus ir būdus, pritaikytus unikaliems gabių mokinių poreikiams.

Šio skyriaus esmė - pamatiniai mechanizmai ir metodai, kurie yra neatsiejami nuo gabiųjų mokymo ir mokymosi. Jame nagrinėjamas holistinis kognityvinis požiūris, pabrėžiantis kognityvinių gebėjimų ugdymą, ir socialinis-emocinis požiūris, pabrėžiantis gabių vaikų socialinio ir emocinio augimo

svarbą. Taip pat nagrinėjama subtili pusiausvyra tarp orientavimosi į klasę ir orientavimosi į individualų mokinį, atsižvelgiant į skirtingus mokymosi stilius ir polinkius gabių mokinių klasėje.

Jame daugiausia dėmesio skiriama gabių vaikų klasės, kaip natūralios raidos arenos, kuri suteikia ugdančią aplinką, leidžiančią gabiems vaikams tyrinėti, mokytis ir bendrauti su bendraamžiais, turinčiais panašių gebėjimų ir pomėgių, tyrinėjimui. Taip pat apžvelgiama gabiems vaikams tinkamos mokymo programos struktūra, pabrėžiant lankstumą ir pritaikomumą, atsižvelgiant į skirtingus gabių mokinių mokymosi poreikius ir tempą.

Skyriuje aptariamos įvairios temos, pradedant gabių vaikų klasės sampratos supratimu ir taikymu ir baigiant gabių vaikų emocinio atsparumo ugdymu. Nagrinėjami mokymo metodai ir strategijos, parodoma bendradarbiavimo su tėvais ir šeimomis svarba, aptariami emociniai mokytojų poreikiai gabiųjų klasėje.

Daugiausia dėmesio skiriant mokytojų įkvėpimui pasitelkti kūrybiškumą ir naujoves savo mokymo praktikoje, skyriuje pedagogai skatinami pasinaudoti pateiktais teoriniais metodais ir pritaikyti juos sau. Jame mokymas suvokiamas kaip dinamiška kalba, suteikianti mokytojams galimybę kurti savo mokomuosius siužetus, pritaikytus gabių mokinių poreikiams.

Iš esmės "Mokymo metodai ir mokymosi strategijos" yra išsamus vadovas mokytojams, pasiryžusiems ugdyti gabių vaikų gebėjimus. Jis skatina tobulumo, nuolatinio mokymosi ir gebėjimo prisitaikyti kultūrą, įgalina mokytojus kurti turiningą mokymosi patirtį, kuri atskleidžia ir padeda gabiems mokiniams išnaudoti visą savo potencialą.

Literatūros sąrašas

1. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, (2021). *Education and training 2020 : highlights from the ET 2020 Working Groups 2018-2020*, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2766/960>
2. Khalil, M., & Accariya, Z. (2016). Identifying “Good” Teachers for Gifted Students. *Creative Education*, 7, 407-418¹¹:
<https://www.scirp.org/journal/paperinformation?paperid=64495>
3. National Association for Gifted Children. (n.d.). Myths about gifted students. From <https://nagc.org/page/myths-about-gifted-students>
4. OECD (2019), *PISA 2018 Assessment and Analytical Framework*, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b25efab8-en>.
5. Ofsted. (2013). The most able students: Are they doing as well as they should in our non-selective secondary schools? [PDF file].
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a800153e5274a2e87db747b/The_most_able_students.pdf
6. Reimers, F. M., & Schleicher, A. (2020). Schooling disrupted, schooling rethought: How the Covid-19 pandemic is changing education, 4 [PDF file]. Harvard Graduate School of Education.
https://globaled.gse.harvard.edu/files/geii/files/education_continuity_v3.pdf
7. Retrieved from https://neanias-atmospheric.openaire.eu/search/organization?organizationId=erasmusplus_::f92f886c6b9a4edfa07720536ceaa875.
8. Retrieved from https://www.academia.edu/79006585/A_Review_of_Teaching_Reading_Arabic_Text_Cultivating_Curiosity_for_Gifted_Students_in_the_Classroom.
9. Subotnik, R. F., & Rickoff, R. (2010). Should eminence based on outstanding innovation be the goal of gifted education and talent development? Implications for policy and research. *Learning and Individual Differences*, 20(4), 358-364.
<https://doi.org/10.1016/j.lindif.2009.12.005>
10. Subotnik, R. F., Olszewski-Kubilius, P., & Worrell, F. C. (2011). Rethinking giftedness and gifted education: A proposed direction forward based on psychological science. *Psychological Science in the Public Interest*, 12(1), 3-5411:
<https://www.apa.org/ed/schools/gifted/rethinking-giftedness.pdf>
11. White, E., & Shakibnia, A. F. (2019). State of STEM: Defining the landscape to determine high-impact pathways for the future workforce. Proceedings of the Interdisciplinary STEM Teaching and Learning Conference, 3, 23-34. [ERIC, https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1287251.pdf](https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1287251.pdf)

2.

GABIŲ VAIKŲ PAŽINIMAS

Yehuda Hamovitz (Ron Vardi gabių centras), Eglė Totoraitienė (Vytauto Didžiojo universitetas), Vida Drąsutė (VšĮ "eMundus"), Rūta Kuodienė (Vytauto Didžiojo universitetas)

Įvadas

Šiame skyriuje leidžiamasi į kelionę po gabių vaikų, kurių intelektas ir gebėjimai pranoksta bendraamžių, pasaulį. Per įvairias temas atskleisime daugialypius aspektus, apibūdinančius gabius vaikus: nuo gabumų ir įvairių jų apraiškų supratimo iki sudėtingų metodų, taikomų šiems išskirtiniams vaikams įvertinti ir atpažinti.

Šiame skyriuje taip pat susipažindinama su daugybe šiems ypatingiems vaikams būdingų bruožų, elgesio ir bendravimo modelių, taip pat rašoma apie pergales ir iššūkius, lydinčius jų išskirtinę kelionę.

Gabumas – nevienareikšmė savybė, žavinti tiek mokslininkus, tiek pedagogus, tiek tėvus – neturi vienos aiškos apibrėžties. Tai nėra vien tik aukštas intelekto lygis, bet veikiau sudėtinga pažintinių gebėjimų, kūrybinio mąstymo ir gebėjimo greitai suvokti ir įsisavinti sudėtingas sąvokas sąveika. Tačiau kaip nustatyti tokius gebėjimus? Kokias priemones ir metodus taikyti, siekiant atpažinti tarp mūsų esančius gabiuosius? Šiame skyriuje išsamiau apžvelgiamos įvairios metodikos, apibrėžtys ir įvertinimai, skirti šiems išskirtinių gabumų asmenims nustatyti, nagrinėjami aspektai, kurie išskiria juos iš kitų.

Be intelekto vertinimų ir rodiklių, gabus vaikas taip pat pasižymi daugybe ypatingų savybių ir išskirtinio elgesio bruožų. Nuo nepasotinamo smalsumo, skatinančio nenumaldomą žinių troškimą, iki polinkio įveikti iššūkius, kurie trikdytų jų bendraamžius. Tačiau šie vaikai ne tik pasižymi išskirtinėmis savybėmis, bet ir dažnai susiduria su unikaliais sunkumais: jie turi įveikti atotrūkį tarp savo intelektinių gebėjimų ir emocinės raidos, susidoroti su juos supančios aplinkos, pavyzdžiui, tėvų, mokytojų ir kt. lūkesčiais ir rasti savo vietą platesnėje socialinėje struktūroje.

Pradėdami gabių vaikų suprantimo ir tyrinėjimo kelionę, kviečiame jus keliauti kartu su mumis.

2.1. Gabus vaikas

Šią skyriaus dalį, kurioje bus kalbama apie gabų vaiką ir apie tai, kaip būtų galima paaiškinti šio vaiko išskirtinumą, norime pradėti palyginimu:

Pasaulyje, kuriame kiekvienas žmogus turi unikalių talentų ir gebėjimų, kai kurie išsiskiria tarsi švytinčios žvaigždės nakties danguje. Šie išskirtiniai asmenys, tai - gabūs vaikai, kurie pasižymi įgimtu genialumu, išskiriančiu juos iš bendraamžių.

Šiame skyriuje gilinamasi į gabumų sritį, nagrinėjant aspektus, kuriais remiantis apibrėžiamos, atpažįstamos ir ugdomos šios nepaprastos jaunos asmenybės.

2.1.1. Gabumo ir gabaus vaiko apibrėžtys

Gabumas yra įgimtas, bet ne statiškas, jis kinta, kokybiškai vystosi praktinėje veikloje. Jei įgimti gabumai neplėtojami, nelavinami, jie negali pasireikšti. Gabumas – visų gebėjimų, įgytų mokantis ir dirbant, pagrindas (Jovaiša, 1993).

Pasaulyje, o ir GATE projekto partnerių šalyse labiausiai paplitusios ir dažniausiai naudojamos teorijos kalbančios apie gabumus yra:

- Amerikiečių kilmės psichologas, knygų autorius, profesorius **H. E. Gardneris**, teigė, kad gebėjimai gali būti ne tik intelektualiniai, o vien intelekto matas, kaip IQ, yra visiškai nepakankamas žmonių gabumams apibūdinti. Pagal jo sukurtą daugialypio intelekto teoriją, žmogaus intelektas yra daugialypis, skirtingose veiklos srityse pasireiškia skirtingos intelekto rūšys. Remdamasis šiais duomenimis H. E. Gardneris (1983) išskyrė keletą viena nuo kitos nepriklausančių intelekto rūšių:
 - kalbinį intelektą – gerai išvystytus kalbinius gebėjimus ir jautrumą žodžių skambesiui, ritmui ir prasmėms;
 - loginį-matematinį intelektą – gebėjimą abstrakčiai samprotauti, skirti loginius ar skaičių dėsningumus;
 - muzikinį intelektą – gebėjimą kurti ir justiti ritmą, garso aukštumą ir tembrą;
 - erdvinį intelektą – gebėjimą tiksliai suvokti regimąjį pasaulį ir erdvines jo ypatybes;
 - kinestezinį intelektą – gebėjimą kontroliuoti savo kūno judesius ir meistriškai valdyti objektus;
 - tarpasmeninį intelektą – gebėjimą skirti žmonių nuotaikas, temperamentą, motyvaciją, troškimus ir tinkamai į juos reaguoti;
 - asmeninį intelektą – gebėjimą įsigilinti į savo jausmus ir gebėjimus, skirti juos ir jais remtis kontroliuojant savo elgesį, pažinti stipriąsias ir silpnąsias savo ypatybes, troškimus.
- Amerikiečių psichologas ir psichometrikas **R. J. Sternbergas**, kuris pritarė H. E. Gardnerio iškeltai daugialypio intelekto idėjai, išskyrė tik tris intelekto rūšis:
 - analitinį (arba akademinį problemų sprendimo) intelektą, paprastai įvertinamą

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

- tradiciniais intelekto testais;
 - kūrybinį intelektą, atsiskleidžiantį sėkmingai reaguojant į naujas situacijas ir kuriant naujas idėjas;
 - praktinį intelektą – gebėjimą suprasti kasdienes praktines situacijas ir įveikti sunkumus. Šio intelekto dažnai reikia kasdieniame gyvenime ir jį dažniausiai sunku vienareikšmiškai apibrėžti.
- Amerikiečių švietimo psichologas **J. S. Renzulli**, kuris labiau akcentuoja žmonių pasiekimus, kuomet turimi gabumai nuveda prie rezultato. Autorius skiria tris bruožų grupes ar ypatybes, kuriomis turi pasižymėti gabūs žmonės:
 - aukštesnis nei vidutinis gebėjimų lygis;
 - stipri motyvacija, gebėjimas pabaigti darbą iki galo;
 - kūrybingumas bei gebėjimas formuluoti naujas idėjas ir taikyti jas sprendžiant problemas.

Apibendrinant galima teigti, kad:

- Gabumai – sudėtingas darinys, be to, jie nėra statiški. Gabumams, jų raiškai turi įtakos daugybė tiek vidinių, tiek išorinių veiksnių. Gabumų raidai svarbūs ne tik pažintiniai asmens ypatumai, bet ir motyvacija, interesai ir kt.
- Kadangi gabumų fenomenas daugialypis ir sudėtingas, yra įvairių gabumus aiškinančių teorijų ir iki šiol nėra bendro sutarimo nei dėl gabumų, nei dėl praktinio gabių vaikų apibrėžimo.
- „Nepaisant visų nesutarimų daugelis gabių vaikų ugdymo ekspertų mano, kad gabumais vadintini dideli tam tikrų sričių gebėjimai, galintys pasireikšti tik atitinkamomis aplinkybėmis (Gallagher ir Gallagher, 1994).

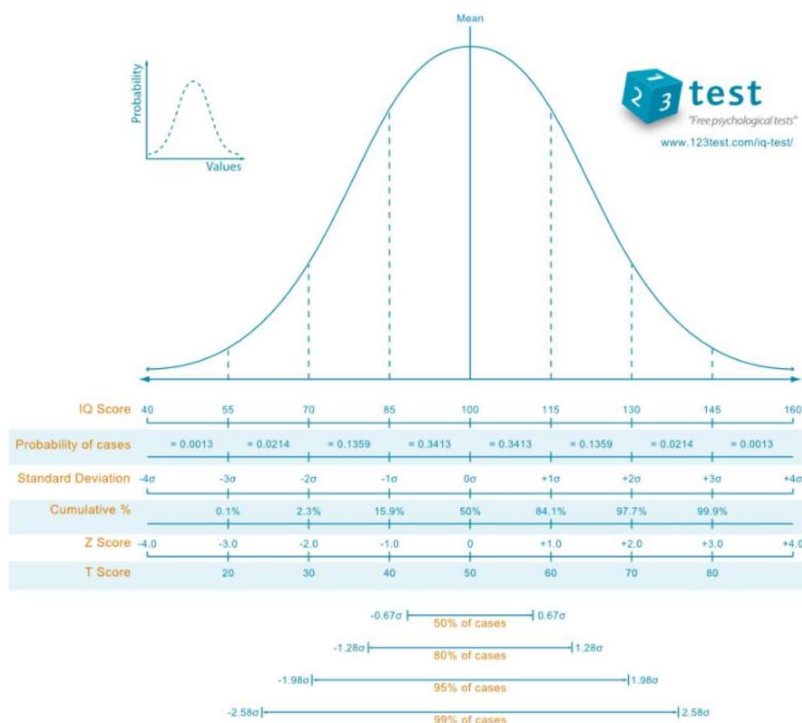
„Kad ir koks būtų apibrėžimas taikomas, galima daryti prielaidą, kad žmogaus gabumai atsiskleis tik jei bus sudarytos tinkamos sąlygos, t. y. jei jis ne tik išsiskirs aukštesniu už vidutinį gebėjimų lygiu ir kūrybingumu, bet ir turės galimybių bei bus skatinamas atlikti veiklą ypač aukštu lygiu“ (cit. pg. Hallahan ir Kauffman, 2003).

Šalys ne vienerius metus dirbančios su gabių vaikų atpažinimu ir ugdymu, konkrečiu atveju Izraelis ir šios šalies specialistai, gabius vaikus apibrėžia taip:

Gabieji yra tie, kurių intelekto koeficientas (IQ) yra aukštesnis nei 130 ir priskaičiuojama, kad tokių žmonių yra 3 proc. visos populiacijos. Itin gabūs yra tie, kurių intelekto koeficientas (IQ) yra aukštesnis nei 145, ir priskaičiuojama, kad tokių žmonių yra 0,18 proc. visos populiacijos.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

IQ = paveldimumas (40 %) + aplinka (40 %) + paveldimumas/aplinka (20 %).

Pav 1. Normalus IQ pasiskirstymas (šaltinis: www.123test.com/iq-test/)

Gabių vaikų populiacija, šaltiniai, socialinės vertybės:

1. Gabūs vaikai potencialiai tolygiai pasiskirstę tarp visų gyventojų.
2. Žmonių gabumų lygis yra vienodas tikrai jiems gimus, vėliau su lyg kiekviena diena jis pradeda išsiskirti.
3. Geresnėje ir socialinėje bei ekonominėje aplinkoje gyvenantys ir labiau išsilavinę tėvai susilaukia gabesnių vaikų.
4. Aplinka, kurioje vaikas auga, daro didelę įtaką jo potencialui auginti gabumus.
5. Vaikas augantis rūpestingoje ir puoselėjančioje aplinkoje turi kur kas daugiau galimybių išvystyti savo potencialą.
6. Socialinė lygių galimybių aplinka ir vienoda prieiga prie kokybiško ugdymo skatina kaip įmanoma anksčiau pastebėti potencialius gabius vaikus ir suteikti jiems prieigą prie procesų, kurie leistų jiems skleistis.

Kur įprastai galime atrasti gabiusius?

1. Gabūs vaikai auga visuose visuomenės sluoksniuose.
2. Juos pastebėti gali padėti prieiga prie vertinimo proceso, kuris leidžia nustatyti, ar vaikas yra gabus.

3. Juos pastebėti galima šeimoje, ugdymo įstaigoje atkreipiant dėmesį į išskirtinį nuo jų bendraamžių elgesį, smalsumą, domėjimąsi aplinka, žinias.

Apibendrinant galima teigti, kad „gabumai“ ir „gabus vaikas“ iki šiol vis dar diskusijas keliančios sąvokos, kurias sunku vienareikšmiškai apibrėžti, nes gabių vaikų išskirtinis bruožas nėra tik IQ nustatymas, tai apima daug daugiau, įskaitant ir kitus unikaliai išreikštus kūrybinius, meninius ir net socialinius įgūdžius ir savybes. Tad siekiant sukurti išsamią apibrėžtį, kuri visapusiškai atspindėtų gabumo esmę, mokslininkams ir pedagogams teko nemenkas iššūkis.

2.1.2. Gabaus vaiko tipai

Gabūs vaikai išsiskiria ne tik bendraamžių tarpe, tačiau dažnu atveju skiriasi ir vienas nuo kito. Dėl šios priežasties net ir gabius vaikus, pagal jų elgesio ir būdo bruožus, galima skirstyti į tam tikrus tipus. Šių tipų žinojimas ir atpažinimas vertingas tuo, jog susidūrus su skirtingais vaikais ir jų iššūkiais galima greičiau pastebėti jų poreikius bei sėkmingiau rasti tinkamiausius sprendimo būdus sudėtingose situacijose. Vaikų poreikių atpažinimas ir pastangos juos atliepti – yra geriausia, ką galime padovanoti mūsų „augančiai atečiai“.

Lietuvių edukacinės krypties psichologė, mokslininkė, kuri specializuojasi kognityvinių gebėjimų, mokymosi sunkumų bei dinaminio mokymosi vertinimo srityse, Dr. Aida Šimelionienė savo moksliniuose darbuose nagrinėja 6 gabaus vaiko tipus:

1. „Sėkmės lydimas“ gabaus vaiko tipas
2. „Sunkaus“ gabaus vaiko tipas
3. „Slepiančio savo gabumus“ gabaus vaiko tipas
4. „Iškritusiojo iš mokyklos“ gabaus vaiko tipas
5. „Savarankiško“ gabaus vaiko tipas
6. „Dvejopai išskirtinio“ gabaus vaiko tipas

„Sėkmės lydimas“ gabaus vaiko tipas

Daugiau nei 90 proc. atpažintų gabių mokyklinio amžiaus vaikų yra būtent šio gabaus vaiko tipo. Šio tipo gabūs vaikai išsiskiria iš bendraamžių gerais pažymiais, intelektinių gebėjimų ar pasiekimų ir žinių testų rezultatais. Jie klauso mokytojų ir tėvų, elgiasi ir daro tai, kas iš jų reikalaujama, ko iš jų tikimasi.

Atpažinimas. Šiuos vaikus atpažinti lengviausia. Jie pasižymi gerais akademineis pasiekimais, aukštais intelekto ar žinių testų rezultatais, mokytojai gana anksti pastebi ir įvertina jų gebėjimus.

Elgesys. Paprastai šio tipo mokiniai turi daug žinių, yra kompetentingi, nors nebūtinai kūrybingi. Šie vaikai dažnai nuobodžiauja pamokų metu, stengiasi mokytis dėdami kuo mažiau pastangų ir darbo. Neretai šio tipo vaikai linkę į perfekcionizmą, siekia aukštų rezultatų, tačiau dažniau vadovaudamiesi kitų (mokytojų ar tėvų), bet ne savo paties iškeltais tikslais ar interesais. Pasižymi išorine mokymosi motyvacija. Elgiasi ir mokosi gerai dėl to, kad gautų mokytojų, tėvų įvertinimą ar

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

pagyrimą. Dažnas jų nemėgsta rizikuoti, paprastai paklūsta priimtai tvarkai, pritaria ir vykdo nurodymus. Yra priklausomi nuo suaugusiųjų nuomonės, dažnas tokių vaikų stokoja savarankiškumo. Šie vaikai paprastai retai kada turi elgesio sunkumų.

Santykiai su bendraamžiais, mokytojais ir tėvais. Mėgstami bendraamžių, dažniausiai priklauso vienai ar kitai socialinei grupei. Mylimi ir priimami mokytojų ir tėvų.

Emocijos, jausmai, poreikiai. Dažniausiai teigiamai save vertinantys, nes jų pasiekimai mokykloje geri. Atsakingi, nerimastingi, išgyvenantys kaltės jausmą nesėkmės atveju. Gerai prisitaikę visuomenėje, bet ne visada būna pasiruošę įveikti kintančias gyvenimo sąlygas. Nors ir sėkmingai mokosi, jiems dažniausiai trūksta savarankiškumo ir kūrybingumo. Įveikiant nuobodulį mokykloje jiems yra svarbu pokyčiai, skatinanti ir įdomi veikla.

Parama mokykloje. Šio tipo vaikams labiausiai tinka paankstintas ir pagilintas arba paspartintas mokymas, savarankiškas mokymasis, galimybė išbandyti įvairias mokymosi formas. Labai svarbi galimybė bendrauti ir mokytis su tokiais pat gabiais vaikais.

„Sunkaus“ gabaus vaiko tipas

Tai išskirtinis gabaus vaiko tipas. Dažniausiai šie vaikai pasižymi dideliu kūrybingumu. Abejoja autoritetais, neretai gali prieštarauti mokytojui, būti netaktiški, sarkastiški, užsispyrę. Bendraudami su kitais, linkę konfliktuoti. Gauna nedaug apdovanojimų ar teigiamų įvertinimų.

Atpažinimas. Mokytojų nuomone, šie vaikai linkę nusižengti drausmei, neretai mokytojai nepastebi išskirtinių šių vaikų gabumų. Juos labiau pastebi ne mokytojai, o bendraamžiai ar kiti su mokymu nesusiję asmenys. Šie vaikai pasižymi itin dideliu kūrybingumu. Didelius jų gabumus rodo kūrybingumo testai ar veiklos rezultatai.

Elgesys. Neretai nuobodžiauja pamokų metu, mėgsta „pataisyti“ mokytoją, abejoti, klausinėti, kvestionuoti taisykles ir tiesas. Spontaniški (kartais jų spontaniškumas gali būti destruktivus).

Sąžiningi, ginantys savo įsitikinimus. Šio tipo vaikai mokykloje jaučiasi taip, lyg mokymo sistema neįvertintų jų talento ir gebėjimų. Dažnai jaučia įtampą, varžosi, lenktyniauja. Darbo įgūdžiai nepastovūs, savikontrolė menka, nekantrūs.

Santykiai su bendraamžiais, mokytojais ir tėvais. Bendraamžiai žiūri į juos kaip į klasės linksmintojus, vieni jais žavisi, kiti – nepriima. Paprastai šie vaikai žavūs ir patrauklūs bendraamžiams dėl kūrybingumo ir gero humoro jausmo. Suaugusiųjų akimis žiūrint, šie vaikai tyčia erzina juos, yra tinginiai, dažnai įsitraukia į „galių kovą“.

Emocijos, jausmai, poreikiai. Yra jautrūs. Pasižymi dažna nuotaikų kaita. Tai rizikos grupė mokinių, kurie nelanko mokyklos arba vėlesniame amžiuje linkę vartoti alkoholį ar narkotikus, linkę į nusikalstamą veiklą, jei negauna tinkamos pagalbos ir paramos. Siekia bendrauti su kitais, tačiau bendraujant jiems reikėtų būti taktiškesniems, lankstesniems, labiau save kontroliuojantiems.

Svarbu paremti ir įvertinti juos, pamatyti jų kūrybingumą, siekti sutarimo.

Parama mokykloje. Tokiems vaikams geriausia pagalba ir parama mokykloje yra tinkamas, jų

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

poreikius ir elgesį suprantantis mokytojas, kuris leistų išreikšti jiems jausmus, aiškiai ir kryptingai vadovautų jų mokymosi procesui, suteiktų pagilinto mokymosi galimybes, tinkamai lavintų pažintinius ir socialinius jų įgūdžius. Elgesio korekcijai tinka įvairūs susitarimai.

„Slepiančio savo gabumus“ gabaus vaiko tipas

Šiam gabaus vaiko tipui dažniausiai priklauso tie vaikai, kurie praranda motyvaciją ir susidomėjimą tuo, kuo anksčiau domėjosi, kurie neigia ir slepia savo gabumus, stengdamiesi priklausyti ne tokių gabių savo bendraamžių grupei. Šiam gabaus vaiko tipui dažniausiai priklauso vidutinio mokyklinio amžiaus mergaitės.

Atpažinimas. Mokytojų akimis, tai daugiau nei vidutinių gabumų mokiniai arba tiesiog tik sėkmingai besimokantys mokiniai. Šio tipo vaikai atpažįstami iš aukštų pasiekimų ir IQ testų rezultatų. Kad ir kaip jie stengtųsi slėpti savo gabumus ir neišsiskirti, jų gabumus vis dėlto pastebi tiek mokytojai, tiek bendraamžiai, apie juos žino ir tėvai.

Elgesys. Dažnai konfliktuoja su tėvais ir mokytojais, o tai tik dar labiau didina vaikų priešinimąsi. Jie paprastai priešinasi įtraukiami į įvairiausius projektus.

Emocijos, jausmai, poreikiai. Jie paprastai jaučiasi spaudžiami, sumišę, kalti, nesaugūs, menkina savo emocijas ir gebėjimus, abejoja savo teisumu. Gali jausti kaltę dėl savo jausmų slėpimo.

Santykiai su bendraamžiais, mokytojais ir tėvais. Jie itin nori priklausyti bendraamžių grupei, dažnai keičia draugus. Vieni iš jų suvokiami kaip lyderiai, kiti taip ir lieka neatpažinti. Kiti vaikai laiko juos mėgstančiais skūstis, droviais. Suaugusieji suvokia juos kaip nenorinčius rizikuoti, besipriešinančius.

Parama mokykloje. Geriausia pagalba ir parama tokiems vaikams mokykloje – kuo anksčiau juos atpažinti. Svarbu parodyti tinkamą tos pačios lyties gabaus vaiko elgesio modelį, konsultuoti profesijos pasirinkimo, karjeros klausimais.

„Iškritusiojo iš švietimo sistemos“ gabaus vaiko tipas

Dažniausiai šio tipo vaikų interesai yra už mokyklos ribų, nes jie negauna paramos ir nerealizuoja savęs įprastoje mokyklinėje aplinkoje. Neretai jie mokyklą lanko nenuosekliai, o jei ir lanko, tai sunkiai įsitraukia į klasės ir mokyklos veiklą.

Atpažinimas. Mokytojams jie atrodo kaip vidutiniai ar net prasčiau už vidutinius besimokantys mokiniai. Tokių vaikų gabumai atpažįstami tik atliekant bendrą ir išsamų įvertinimą, kai išryškėja jų IQ ir mokymosi pasiekimų neatitikimas. Kartais atpažinti padeda ir kitų gabių vaikų rekomendacijos, pastebimas didelis jų kūrybingumas, dažniau nemokyklinėje veikloje.

Elgesys. Mokykloje šie vaikai išsiskiria nelankomumu ir elgesio sunkumais. Jie dalyvauja pamokose ir mokyklos veikloje nenuosekliai, mokosi ir dirba su pertrūkiais, dažnai neužbaigia jiems skirtų užduočių. Greitai nuvargstantys, išsenkantys.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Emocijos, jausmai, poreikiai. Dažnai jaučiasi įsižeidę, pikti, liūdni, prislėgti. Neretai būna pikti bendraudami su suaugusiaisiais. Jie pyksta, nes mokykla nepatenkina jų poreikių, jie jaučiasi nesuprasti ir atstumti. Savo pyktį dažnai išreiškia liūdėdami ir atsitraukdami arba atsakydami „gynybiškai“. Gali būti greitai supykstantys, ūmaus būdo, trikdančios kitus. Gali būti linkę į save žalojančią elgesį.

Santykiai su bendraamžiais, mokytojais ir tėvais. Suaugusieji paprastai jaučia pyktį tokiems vaikams, suvokia juos kaip pavojingus, maištaujančius. Bendraamžiai paprastai teisia tokius vaikus, kaltina dėl netinkamo jų elgesio. Jiems jie atrodo kaip vienišiai, atsiskyrę ar yra laikomi pajuokos objektu.

Geriausia pagalba ir parama mokykloje – tinkamas šių vaikų pedagoginis psichologinis įvertinimas, netradicinės ir alternatyvios mokymo formos. Geriausiai šio tipo vaikų poreikius atitinka individuali programa, intensyvus kursas, įvairūs mokymo būdai (individualus mokymas, atskyrimas nuo kitų klasės vaikų ir pan.).

„Savarankiško“ gabaus vaiko tipas

Tai savarankiškai sėkmingai besimokantys gabūs vaikai. Šis tipas panašus į „sėkmės lydimą“ gabaus vaiko tipą, tik šie vaikai patys stengiasi susikurti savo mokymosi galimybes. Jie patys „pasiima“ tai, ko mokymosi sistema jiems negali duoti.

Atpažinimas. Lengvai atpažįstami, išsiskiria iš bendraamžių gerais mokymosi pasiekimais, aukštais intelekto ar žinių testų rezultatais, mokytojai gana anksti pastebi ir įvertina jų gebėjimus.

Elgesys. Sėkmingai mokosi, ištvermingi, atkaklūs. Savarankiškai, kompetentingi, kūrybingi, entuziastingi, nori žinoti ir mokytis, turi stiprią vidinę mokymosi motyvaciją, dirba ir negaudami pagyrimo. Turi tinkamus socialinius įgūdžius, nori būti nepriklausomi, siekia savo tikslų, gali rizikuoti.

Emocijos, jausmai, poreikiai. Jie moka išreikšti savo jausmus, poreikius. Paprastai šie vaikai pasižymi teigiamu savęs vertinimu. Trokšta žinių, pripažįsta ir konstruktyviai reaguoja į savo nesėkmes, atsakingi, pasižymi vidine asmenybės jėga. Jiems svarbu gauti tinkamą grįžtamąjį ryšį ir jų poreikius atitinkantį ugdymą.

Santykiai su bendraamžiais, mokytojais ir tėvais. Suaugusieji ir bendraamžiai juos priima ir gerbia, o jie taip pat priima ir gerbia kitus.

Parama mokykloje. Jiems reikalingas grįžtamasis ryšys, tinkamas vadovavimas, tinkamos mokymosi alternatyvos. Svarbu pagilinti ir papildyti tokio vaiko ugdymo programą, paspartinti mokymą, neriboti mokymuisi skirtą laiką, planuoti studijų, karjeros galimybes.

„Dvejopai išskirtinio“ gabaus vaiko tipas

Šis tipas apima vaikus, kurių išskirtinumas dvejopas – jie pasižymi ir gabumais, ir vienu ar kitu sutrikimu, tokiu kaip sensorikos sutrikimai, mokymosi negalios ir pan. Turimas sutrikimas neleidžia

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

pasireikšti gabumams. Dėl šios priežasties šių vaikų gabumus sunku atpažinti, ir dažnai jie taip ir nesulaukia tinkamo ugdymo ir paramos.

Atpažinimas. Mokytojams šie vaikai atrodo kaip vidutiniai ar net prasčiau už vidutinius besimokantys mokiniai. Juos atpažįsta specialistai testuodami vaikus ir vertindami jų veiklą ar užduočių atlikimą.

Šie vaikai gali atrodyti kaip turintys negalią, bet nėra atpažįstami kaip gabūs.

Elgesys. Klasėje jų elgesys gali būti destruktivus, trukdantis tiek jiems patiems, tiek kitiems. Gali juokauti ar žeminti kitus, kad apgintų savo savigarbą ir išvengtų nesėkmės. Mokymosi ir darbo pastangos nepastovios.

Emocijos, jausmai, poreikiai. Gali turėti labai gerus intelektualinius įgūdžius, bet nesugeba susitvarkyti su savo jausmais ir negatyvizmu. Gali būti nekantrūs ir kritiški, pykčiu ir užsispyrimu reaguoti į kitų žmonių kritiką.

Santykiai su bendraamžiais, mokytojais ir tėvais. Dažnai su bendraamžiais gali elgtis tarsi nieko nesuprantantys, bejėgiai, pabrėžti savo negalias, gali vengti kitų vaikų. Kitiems gali atrodyti keisti, kiek „kvailoki“, bejėgiai, vengiantys bendraamžių.

Geriausia pagalba ir parama mokykloje – leisti jiems dalyvauti gabių vaikų programose, suteikti alternatyvaus mokymosi galimybes, gerinti turimus vaiko gebėjimus. Svarbu pabrėžti šių vaikų stiprybes ir mokyti tinkamų socialinių įgūdžių.

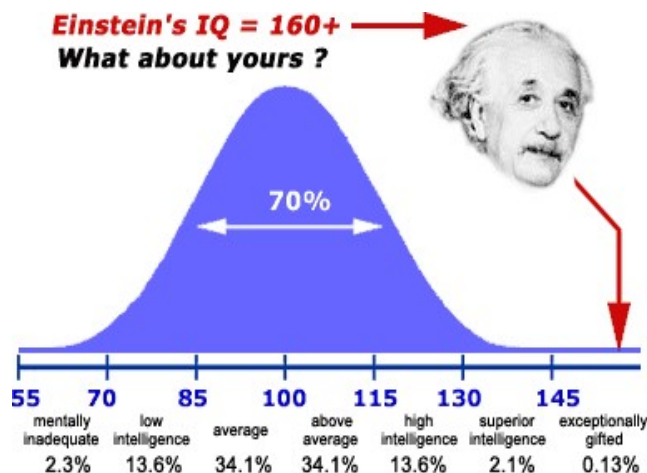
2.1.3. Gabaus vaiko įvertinimas, testavimas ir atpažinimas

Norint išsiaiškinti gabumų subtilybes, būtina sukurti tikslus ir patikimus jų atpažinimo metodus. Vaikų gabumams įvertinti buvo sukurtos įvairios priemonės ir vertinimai, kurie dažnai apima pažintinius testus, kūrybinius vertinimus ir vaiko pasiekimų įvairiose srityse stebėjimą. Tačiau šis procesas neapsieina be iššūkių, nes dėl daugialypės gabumų prigimties gali būti nelengva juos suskirstyti į kategorijas.

Kad galėtume su gabiais vaikais dirbti, visų pirma reikia juos pastebėti ir įvertinti. Tam naudojami intelekto ir įvairūs mišrūs gabumų nustatymo testai. Kiekviena šalis renkasi, kokiais įrankiais ir kokia apimtimi vaikus testuoti. Vienos šalys testuoja visus tam tikro amžiaus vaikus, kitos –

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

tik tuos, kurie mokykloje pademonstruoja geriausius rezultatus. Viskas priklauso nuo valstybės požiūrio į gabių vaikų ugdymą, tam skiriamo finansavimo.

Pav 2. Einšteino IQ palyginimas su vidutiniu IQ (šaltinis:
<https://www.slideshare.net/SunilSharma53/forensic-psychiatry>)

Vertinimo atmintinė:

1. Vertinimas – tai būdas patikrinti pasiekimus pagal tam tikrus kriterijus.
2. Egzistuoja įvairios žmonių vertinimo priemonės ir metodai, skirti suteikti žinių apie tam tikras konkretaus asmens savybes.
3. Kiek norima tikslesnio rezultato, tiek testas yra išsamesnis.
4. Tikslus įvertinimas pasiekiamas naudojant įvairias ir skirtingas testavimo priemones.
5. Vertinimas gali būti neformalus, siekiant patikrinti pažangą, arba formalus, siekiant patvirtinti pasiekimus.

Bendra informacija apie vertinimą ir testavimą:

1. Hipokratas (460-377 m. pr. Kr.) suskirstė žmones į keturis temperamentus: sangvinikus (ekstravertiški ir socialūs), cholerikus (ambicingi ir energingi), melancholikus (rūpestingi ir kūrybingi) ir flegmatikus (pastovūs, atsipalaidavę ir įžvalgūs).
2. Graikų-romėnų gydytojas Klaudijus Galenas (130-216 m. e. m.) juos susiejo su keturiomis gamtos stichijomis ir metų laikais.
 - a. Ruduo – melancholikas – Žemė.
 - b. Žiema – flegmatikas – vanduo.
 - c. Pavasaris – sangvinikas – oras.
 - d. Vasara – cholerikas – ugnis.
3. Šveicarų psichiatras psichologas, analitinės psichologijos kūrėjas Karlas Jungas (1876-1961) pasiūlė keturis asmenybių tipus

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

- a. Intravertas vs. ekstravertas
- b. Sensorinis vs. intuityvus
- c. Mąstantis vs. emocionalus
- d. Racionalus vs. iracionalus

Diferencinės psichologijos, eugenikos pradininkas, vienas mokslinės kriminalistikos pradininkų. Londono karališkosios draugijos narys (1856) Francis Galtonas (1822-1911) pirmasis pabandė sukurti standartizuotą testą, skirtą žmogaus intelektui įvertinti. Jis buvo psichometrijos ir statistinių metodų taikymo tiriant žmonių įvairovę ir žmogaus savybių paveldimumą pradininkas, manė, kad intelektas daugiausia priklauso nuo paveldimumo ir kad turėtų egzistuoti ryšys tarp intelekto ir kitų pastebimų savybių, pavyzdžiui, refleksų, raumenų valdymo ir galvos dydžio.

IQ – intelekto koeficientas:

XIXa. prancūzų psichologas, vienas eksperimentinės psichologijos pradininkų Alfredas Binė (1857-1911) sukūrė terminą IQ. Daugiausia dėmesio jis skyrė verbaliniams gebėjimams. IQ padeda nustatyti mokyklinio amžiaus vaikų protinį atsilikimą, tačiau prieštarauja psichiatrų teiginiams, kad šie vaikai yra „ligoti“ (ne „lėti“) ir todėl turėtų būti šalinami iš mokyklos. Binė-Simono skalės rezultatas parodo vaiko protinį amžių, palyginus su chronologiniu amžiumi.

Žmonių testavimo pagrindimas:

1. Testuojant žmones siekiama geriau pažinti testuojamą asmenį. Tai suteikia mums galimybę įvertinti žmogaus savybių ir gebėjimų atitikimą konkrečaus profilio reikalavimams ir charakteristikoms.
2. Geras testas turi būti sudarytas taip, kad parodytų konkrečią savybę ar gebėjimą.
 - a. Standartinis – visi testuojami asmenys atliko vienodo formato testą, per tą patį laiką ir toje pačioje aplinkoje.
 - b. Validus – įrodyta, kad gali ištirti tą segmentą, kurį jis ir skirtas tirti.
 - c. Patikimas – jei bus naudojamas dar kartą, pateiks panašius rezultatus.
 - d. Objektyvus – rezultatai nėra veikiami šališkumo, pavyzdžiui, kultūros, vertintojo ir pan.
3. Gerai sudarytas vertinimas – tai daugelio vertinimo kampų, atliktų įvairiais testais ir įvairių vertintojų, visuma.

Gabių vaikų vertintojo portretas ir požiūris:

1. Diferencinės diagnostikos terminą pasiūlė vokiečių psichiatras Emilis Kraepelinas (1856-1926). Jis dažniausiai vartojamas medicinoje ir farmakologijoje.
2. Diferencinė diagnostika – tai stebėjimo menas, gebėjimas stebėti situacijas, elgesį, simptomus ir informaciją bei pateikti tvirtą išvadą, kuri gali tapti reikšmingu žingsniu dirbant su konkrečiu stebimu objektu ir jo trokštamais tikslais.

3. Diferencinė diagnostika reikalauja didesnio pastabumo detalėms, didesnių analitinių gebėjimų, plačių išsamių žinių susijusiose srityse, atviro mąstymo ir vidinės laisvės išdrįsti.
4. Ji naudojama siekiant išskirti unikalios vaikus, turinčius potencialą būti gabiais, iš kitų amžiaus grupės vaikų.
5. Todėl diferencinė diagnostika yra įgūdis, kurio galima mokytis, tačiau norint jį paversti kompetencija, reikia įgyti nuodugnios patirties prižiūrint kitam ekspertui.
6. Gabių vaikų atveju tai yra priemonė, kurią naudoja darželio auklėtojai, kad galėtų stebėti visą kolektyvą ir prieiti prie tvirtų išvadų, kas yra kas.

Diferencinės diagnostikos kūrimas ir praktika:

1. Diferencinės diagnostikos terminą pasiūlė vokiečių psichiatras Emilis Kraepelin (1856-1926). Jis dažniausiai vartojamas medicinoje ir farmakologijoje.
2. Diferencinė diagnostika – tai stebėjimo menas, gebėjimas stebėti situacijas, elgesį, simptomus ir informaciją bei pateikti tvirtą išvadą, kuri gali tapti reikšmingu žingsniu dirbant su konkrečiu stebimu objektu ir jo trokštamais tikslais.
3. Diferencinė diagnostika reikalauja didesnio pastabumo detalėms, didesnių analitinių gebėjimų, plačių išsamių žinių susijusiose srityse, atviro mąstymo ir vidinės laisvės išdrįsti.
4. Ji naudojama siekiant išskirti unikalios vaikus, turinčius potencialą būti gabiais, iš kitų amžiaus grupės vaikų.
5. Todėl diferencinė diagnostika yra įgūdis, kurio galima mokytis, tačiau norint jį paversti kompetencija, reikia įgyti nuodugnios patirties prižiūrint kitam ekspertui.
6. Gabių vaikų atveju tai yra priemonė, kurią naudoja darželio auklėtojai, kad galėtų stebėti visą kolektyvą ir prieiti prie tvirtų išvadų, kas yra kas.

Bendrosios vertinimo priemonės, tiek seniai žinomos, tiek šiuolaikinės:

1. Paprastai naudojamos dvi testų grupės:
 - a. Asmenybės testai – jais siekiama įvertinti elgesį, jausmus ir suvokimą.
 - b. Intelektų testai – jais siekiama kiekybiškai įvertinti žmogaus intelekto segmentus.Testuojant asmenybę išskiriamos trys testų grupės:
 - c. Projekciniai testai (pavyzdžiui, TAT, rašalo dėmės, vertinimo kortelės).
 - d. Savęs vertinimo klausimynas (Didžiojo penketo asmenybės bruožai – NEO240, MMPI).
 - e. Grupės dinamika – testuojamam asmeniui, kaip grupės nariui, skiriama užduotis ir jis stebimas.

Testuojant intelektą išskiriamos 2 pagrindinės dalys

- f. Verbalinis intelektas (Wechslerio dalys, Stanfordo-Binè dalys)

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

- g. Neverbalinis intelektas (pvz., Wechslerio, Raveno dalys).
- 2. Šiuolaikinės testavimo priemonės susideda iš dviejų inovatyvių metodų
 - a. Naudojant naujai sukurtas vertinimo korteles asmenybės projekcijai
 - b. Naudojant žinomus dėlionių žaidimus intelekto testavimui (pvz., „Tangram“).

Trijų – septynių metų amžiaus vaikų vertinimas. Psichologinis požiūris

- 1. Vaikai dar tebėra švelnūs, priklausomi ir lengvai pasiduodantys įtakai.
- 2. Dar negeba planuoti savo ateities.
- 3. Yra šališki priklausomai nuo tėvų norų ir jais lengva manipuliuoti.
- 4. Frustracijos slenkstis labai žemas.
- 5. Sutikimas bendradarbiauti varijuoja dėl vidinių ir išorinių trikdžių.

Naudojamos priemonės + praktika:

- 1. Norėdami gauti tikslūs rezultatus, galite naudoti WIPSSI (Wechslerio ikimokyklinio ir pradinio ugdymo intelekto skalę) arba Binė testų rinkinį.
- 2. Vaikų darželių auklėtojų ir mokytojų atsiliepimai po to, kai jie buvo apmokyti praktiškai atlikti diferencinę diagnostiką.
- 3. Žaidimai, paremti instrukcijų supratimu, greičiu ir motyvacija.
- 4. Vertinimo kortelėmis siekiama atspindėti pageidaujamas savybes.

7-12 metų amžiaus vaikų vertinimas psichologiniu ir socialiniu požiūriu:

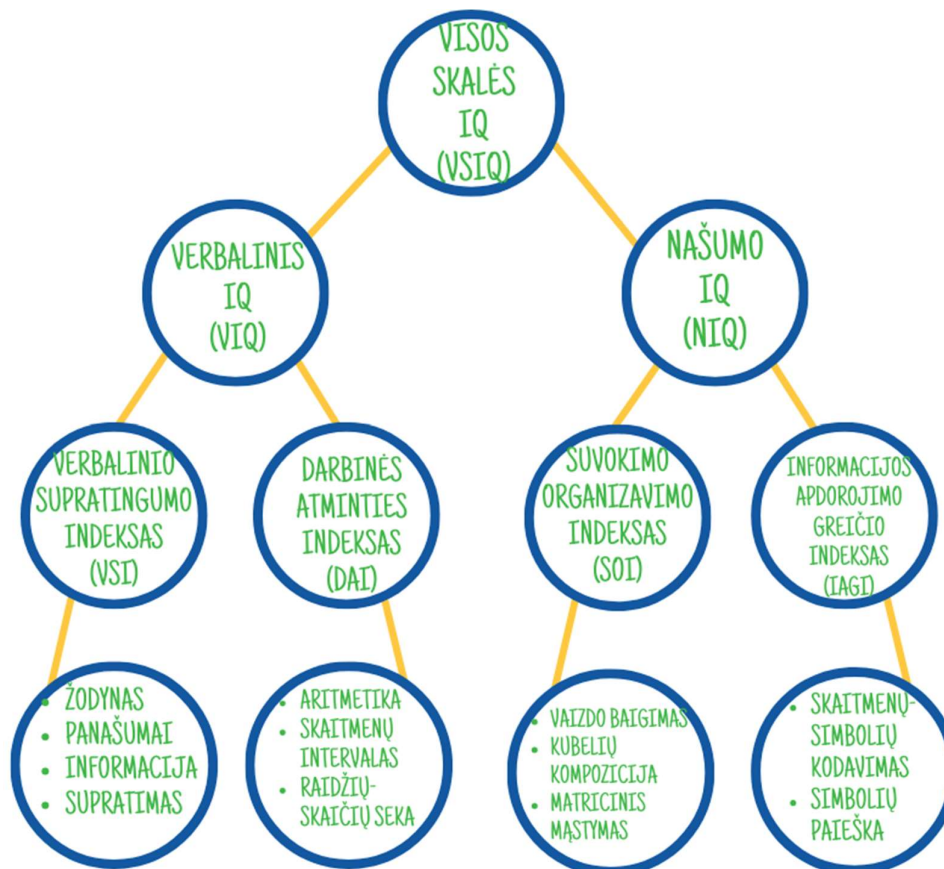
- 1. Mokinys yra pasiruošęs būti testuojamas po to, kai buvo preliminarai stebimas.
- 2. Mokinys valdo kalbą, kuria yra testuojamas.
- 3. Mokinys supranta, dėl kokios priežasties jis yra testuojamas, supranta tiek sėkmingai, tiek nesėkmingai atlikto testo pasekmes.
- 4. Šeima, kurioje vaikas auga, palaiko jo testavimą, supranta jo pasekmes bei auką, kurią teks paaugoti, ir žino, kokią paramą gaus ir kokią turės suteikti.

Naudojamos priemonės + praktika:

- 1. Tikslios priemonės – WAIS
 - a. Verbalinis supratimas – gebėjimas išmokti kalbą, sisteminti informaciją per kalbą, išgauti, apibrėžti, atskirti, apibendrinti ir kurti terminus.
 - b. Darbinė atmintis – dėmesio funkcija, gebėjimas verbaliniu kanalu išsaugoti naujai išminktą informaciją trumpalaikėje atmintyje ir ją manipuliuoti.
 - c. Percepcinė organizacija – regimasis suvokimas, erdvinės informacijos organizavimas, analizė, sintezė, mokymasis su minimaliomis verbalinės kalbos apraiškomis.
 - d. Apdorojimo greitis – dėmesys, mokymosi greitis realiuoju laiku, kaip greitai tiriamasis įsisavina naują taisyklę ir ją aktyvuoja.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

2. Vertinamieji, netiesioginiai testai:
 - a. TANGRAM
 - b. Vertinimo kortelės

Pav 3. „Wechsler Intelligence Scale for Children-Revised“ (WISC-R) – persvasrtyta ir atnaujinta originalios „Wechsler Intelligence Scale for Children“ (WISC) versija.

Vyresnių nei 12 metų vaikų vertinimas psichologiniu ir socialiniu požiūriu:

1. Mokinys yra pakankamai subrendęs, kad galėtų susidoroti su frustracija atliekant ilgesnius procesus ir vertinimą.
2. Mokinys yra savo ateities formavimo procese, todėl yra labai dėmesingas procesams, kurie gali pagerinti šią ateitį.
3. Mokinys turi gana nemažą gyvenimišką patirtį ir jau turėtų būti susikūręs autonominę vertinimo sistemą ir vidines vertybes.

Naudojamos priemonės + praktika:

1. Tikslūs – WAIS, Raveno
2. Vertinamieji – MMPI, NEO240, kortelės

2.1.4. Gabaus vaiko savybės, elgesys ir socialumas

Gabūs vaikai pasižymi įspūdinga savybių, išskiriančių juos iš bendraamžių, gausa. Jų nepasotinamas smalsumas, nenumaldomas troškimas mokytis ir nepaprastas gebėjimas sujungti skirtingas idėjas lemia jų savitą augimo kelią. Šiame skyriuje gilinamasi į sudėtingus gabių vaikų pažintinius procesus, įskaitant jų polinkį mąstyti giliai, kritiškai ir įvairiapusiskai. Dėl nepasotinto žinių troškimo jie dažnai tyrinėja temas ne pagal savo amžių, tiesdami intelektualinių tyrinėjimų kelius, kurie palieka neištrinamą pėdsaką jų asmenybės vystymesi.

Gabių vaikų raidos ypatumai

Pirmasis požiūris: gabių vaikų raida yra universali, t. y. tokia pati kaip ir visų kitų vaikų, o skiriasi nuo vidutinių gabumų jų bendraamžių tik tiek, kiek skiriasi individuali kiekvieno vaiko raida.

Pagrindinės vaiko raidos teorijos, tokios kaip J. Piaget, E. Ericson, A. Maslow ir L. Kohlberg teorijos, kuriose nagrinėjama pažintinė, tapatybės, asmenybės ir dorovinė raida, tinkamos aiškinti ir gabių vaikų raidą, nes atitinka universalios raidos požiūrį. Taigi, pagal šį požiūrį, gabiems vaikams paprastai būdingi tie patys pažintinės ir dorovinės raidos etapai kaip ir visiems kitiems vaikams, tik gabūs vaikai dėl savo gabumų pasiekia juos greičiau ir anksčiau nei vidutinių gebėjimų jų bendraamžiai (Karnes ir Brown, 1981; Tan-Willman ir Gutteridge, 1981; pg. Pagnin ir Andreani, 2000).

Antrasis požiūris: gabių vaikų raida universali, tačiau turi tam tikrų specifinių bruožų. Teigiama, kad nors raidos etapai yra tokie patys kaip ir visų vaikų, specifinės gabiems vaikams būdingos ypatybės – aukšti intelektualiniai gebėjimai, įvairių raidos aspektų asinchroniškumas ir didesnis jaudrumas (angl. overexcitability) arba didesnis gebėjimas reaguoti į įvairius stimulus – turi įtakos šiek tiek kitokiai nei visų kitų vaikų raidai (Dabrowski, 1972; Piechowski, 1991; pg. Coleman ir Cross, 2000). Taigi gabių vaikų raida specifinių ypatumų turi daugiau nei nepasižyminčių gabumais jų bendraamžių (Silverman, Morelock, 1996; pg. Coleman ir Cross, 2000).

Taigi svarbu apžvelgti tuos aspektus, kurie skiriasi gabių vaikų tarpe lyginant su jų amžiaus dauguma.

Sparti pažintinė gabių vaikų raida – vienas iš pagrindinių gabumų požymių. Nepriklausomai nuo to, ar jiems puikiai sekasi mokslai, ar menai, jie paprastai demonstruoja gebėjimą mokytis greičiau ir efektyviau, dažnai su minimalia suaugusiųjų pagalba. (Milbrath, 1998; Winner, Martino, 2000).

Nesvarbu, ar vaikai gabūs mokslo, ar meno srityje, jiems neretai būdinga tai, kad: pažintinė jų raida yra spartesnė nei vidutinių gabumų jų bendraamžių; jie mokosi ir išmoksta greičiau ir geriau, jiems reikalinga minimali suaugusiųjų pagalba (Milbrath, 1998; pg. Winner ir Martino, 2000).

Sparčią pažintinę gabių vaikų raidą pabrėžia daugelis tyrinėtojų. Stambioji ir smulkioji motorika bei kalba – tai sritys, kuriose spartus gabių vaikų vystymasis išryškėja labiausiai. Kaip vienas iš dažnesnių spartesnės pažintinės gabių vaikų raidos požymių minimas ir ankstyvas skaitymo įgūdžių įgijimas. Gabūs vaikai paprastai renkasi knygas, iš kurių galima daug sužinoti – atlasus, enciklopedijas,

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

mokslines knygas noriau nei fantastinę literatūrą, pasakas ir pan. Tai, ką skaito 11–12 m. vaikai, gabūs vaikai skaito sulaukę 8–9 m. Nors skaitymas yra vienas iš gabumų požymių, tačiau gabaus vaiko raida yra labai individuali: nors ir pasižymėdamas spartesne pažintine raida, jis gali niekuo neišsiskirti iš savo bendraamžių fizine ar socialine raida ar net tam tikrais atvejais kai kuriais raidos aspektais ir atsilikti. Kai kurie autoriai netgi siūlo raidos asinchroniškumą laikyti skiriamuoju gabumų požymiu (Moreloc, 1999).

Specifiniai gabių vaikų bruožai:

Dažniausiai tyrėjų minimas specifinis gabių vaikų bruožas yra **didesnis jaudrumas (Ne jautrumas!)**. Jis gali reikšti vienoje ar keletoje sričių – intelektualinėje, psichomotorinėje, jausminėje, vaizduotės ir emocinėje (Dabrowski, 1980; pg. Sword, 2003).

- Didesnis jaudrumas intelektualinėje srityje pasireiškia šiais požymiais: gabūs vaikai yra labai smalsūs, dažnai domisi įvairiais dalykais, yra pastabūs, jiems būdingas greitas informacijos apdorojimas, jie lengvai ir greitai išmoksta.
- Psichomotorinis gabių vaikų jaudrumas pasireiškia aukštu energijos lygiu, todėl tokie vaikai dažnai būna judrūs, mėgsta užsiimti keliomis veiklomis vienu metu.
- Gabiems vaikams būdinga turtingesnė jausminė patirtis, t. y. gabūs vaikai yra jautrūs grožiui, estetinėms daiktų savybėms.
- K. Dabrowski minimas vaizduotės srities jaudrumas literatūroje apie gabius vaikus vadinamas kūrybingumu. Jis pasireiškia gebėjimu nestandartiškai atlikti vieną ar kitą darbą, lakia vaizduote, gebėjimu fantazuoti, rasti daug įvairių vienos problemos sprendimo būdų.
- Didesnis emocinis jaudrumas pasireiškia didesniu jautrumu, labai intensyviomis emocijomis ir greita emocijų kaita. Taip pat, jie gali intensyviai reaguoti į pastabas, bei labai jautriai jas priimti, manydami, kad jie nevykę ir prasti, dėl to svarbu šiems vaikams tinkamai išsakyti kritiką ir klaidas. Kitas dažnas specifinis gabių vaikų bruožas yra polinkis į perfekcionizmą. Tyrimų duomenys rodo, kad noras siekti veiklos tobulumo yra nuolatinė gabios asmenybės varomoji jėga. Dažnai su polinkiu į perfekcionizmą siejamas ir pernelyg didelis gabių vaikų savikritiškumas. Nereikia pamiršti, kad dažnas perfekcionizmo bruožas yra vengimas. Perfekcionistai bijodami, kad nepavyks atlikti tobulai – gali priimti sprendimą visai neatlikti ar neskirti užduočiai pakankamai laiko ir resursų, kad nepatirtų netikėtos nesėkmės ir nereiktų jaustis nevykusi. Nemažai gabių vaikų sunkumų, tokių kaip stresas, neužbaigti projektai, nenoras rizikuoti, siejama su perfekcionizmu.

Emocijos ir emocinė raida:

Jei jūsų vaikas yra gabus, galite pastebėti, kad jo emocijos, interesai ir nuomonė yra labai stiprūs, palyginti su kitais jo amžiaus vaikais. Kartais gabiems vaikams sunku valdyti šiuos stiprius jausmus.

Pavyzdžiui, mažas gabus vaikas gali būti labai nusiminęs, kai jo piešinys nėra toks „geras kaip

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

knygoje“. Mokyklinio amžiaus vaikas gali labiau nei kiti nerimauti dėl draugysčių problemų arba dėl to, kad klasėje ne visada pavyksta viską atlikti „teisingai“.

Vyresni vaikai gali nerimauti dėl to, kad nesugebės išspręsti klimato kaitos problemų. Arba jie gali būti nepaprastai susijaudinę dėl meno kūrinio ir nesuprasti, kodėl kiti nesijaučia taip pat.

Vertinant kiekvieno vaiko raidą visada pravartu įvertinti visus jos aspektus – fizinį, pažintinį ir socialinį – ir jų asinchroniškumą, ypač parenkant gabių vaikų ugdymo galimybes, tokias kaip paankstintas mokymas, „klasių peršokimas“ ar pan.

Gabių ir talentingų vaikų stiprių jausmų valdymo strategijos:

Gera komunikacija yra vienas svarbiausių veiksnių, padedančių palaikyti gabaus vaiko emocinę raidą.

Svarbiausia kalbėtis, išklausti ir jautriai reaguoti, net jei jūsų vaiko jausmai atrodo neproporcingi tam, kas įvyko. Kalbėjimas ir išklausymas suteikia vaikui laiko apmąstyti savo jausmus, o jums – galimybę iš tikrųjų suprasti tuos jausmus.

Pravartu padėti vaikams mokytis suprasti ir valdyti savo emocijas, įvardijant jausmus ir siūlant būdus, kaip juos valdyti. Pavyzdžiui: „Atrodo, kad jautiesi nusivylęs dėl savo piešinio. Kodėl tau nepabuvus ramiai su savo mėgstama knyga? Vėliau galėsi grįžti prie savo piešinio“.

Jei jūsų vaikas vyresnis, aktyvus klausymasis ir problemų sprendimas gali padėti jums ir jūsų vaikui įveikti paauglystės pakilimus ir nuosmukius.

Socialinė raida ir įgūdžiai: gabūs vaikai:

1. Gabūs vaikai geba mąstyti greičiau ir (arba) giliau nei kiti jų amžiaus vaikai. Todėl jie dažnai geba įsivaizduoti, ką reiškia būti kito žmogaus vietoje.
2. Kartais šios savybės reiškia, kad jūsų gabus ir talentingas vaikas gerai sutaria su kitais. Kitais atvejais gali atrodyti, kad jūsų vaikas ne visai pritampa prie savo amžiaus vaikų.
3. Be to, galbūt pastebėjote, kad jūsų gabus vaikas mieliau žaidžia arba leidžia laiką su vyresniais vaikais. Taip yra todėl, kad jūsų vaikas mąsto ir jaučia panašiu lygiu kaip ir vyresni vaikai.

Strategijos, padedančios gabiams vaikams sutarti su kitais:

1. Kaip ir bet kuriam vaikui, jūsų gabiam vaikui kartais reikės jūsų pagalbos, kad išmokyti gerai sutarti su kitais.
2. Puikus pradinis taškas, siekiant sutarti su žmonėmis, yra supratimas, kad skirtingi žmonės turi skirtingų stiprybių. Galite padėti savo vaikui to išmokyti kasdieniame šeimos gyvenime. Pavyzdžiui, jei jūsų vaikas turi brolių ar seserų, jis išmoks, kad kiti žmonės turi skirtingų talentų ir pomėgių.

3. Taip pat galite suteikti savo vaikui galimybių ugdyti ir praktikuoti socialinius įgūdžius per:
 - a. žaidimų grupes – jaunesniems vaikams
 - b. pomėgiais paremtas grupes, skirtas vyresniems vaikams ir paaugliams, pavyzdžiui, jaunimo grupę, dramos būrelį, šachmatų klubą, skautų ar skaučių grupes
 - c. grupes ir programas gabiams ir talentingiems vaikams.

Elgesys: gabūs vaikai:

Kaip ir visi vaikai, gabūs ir talentingi vaikai kartais gali elgtis problemiška. Tačiau toks elgesys gali atsirasti dėl tam tikrų priežasčių.

Pavyzdžiui, taip gali nutikti dėl to, kad:

- a. jie greitai suabejoja šeimos taisyklėmis ir tvarka
- b. jie lengvai susierzina ir nusivilia
- c. jiems reikia iššūkių keliančių mokymosi galimybių

Šeimos taisyklių ir tvarkos valdymo strategijos:

1. Jūsų gabus vaikas tikriausiai turi puikią atmintį, todėl tikėtina, kad jis gerai atsimins taisykles ir tvarką.
2. Tačiau gali būti sunku priversti vaiką laikytis jūsų šeimos taisyklių ir rutinos. Pavyzdžiui, jūsų vaikas gali nenorėti užgesinti šviesos, jei skaito knygą, kuri jam labai įdomi. Arba jūsų vaikas gali sugalvoti labai svarių priežasčių, kodėl skaityti yra svarbiau nei eiti miegoti!
3. Gali būti naudinga griežtai apibrėžti savo bendruosius lūkesčius, pavyzdžiui, šio kiemadienio šviesa turi būti užgesinta iki 21 val. Tačiau taip pat gera mintis būti pasirėngus derėtis dėl smulkmenų. Pavyzdžiui, jei vaikas nori skaityti pasibaigus šviesos išjungimo laikui, galite leisti jam vietoj to naudotis sąmoningumo programėle.
4. Jei jūsų vaikas turi brolių ar seserų, taisyklės, kuriose nurodoma, kaip jūsų šeima turi rūpintis savo nariais ir kaip su jais elgtis, gali padėti jiems sutarti, pavyzdžiui, „Prieš eidami į vienas kito kambarį, pasibelskite ir sulaukite leidimo įeiti“.

Susierzino ir nusivylimo įveikimo strategijos:

1. Gabūs vaikai dažnai kelia sau labai aukštus reikalavimus ir susierzina bei nusivilia, kai jiems nepavyksta jų pasiekti. Tai kartais gali paskatinti pykčio priepuolius ir kitokį sunkų elgesį.
2. Puiku, kad jūsų vaikas siekia aukštų standartų. Tačiau jūsų vaikas turi suprasti, kad negali viskam kelti aukštų standartų. Klysti yra gerai, nes klaidos padeda mums išmokti, ką kitą kartą daryti kitaip. Atjauta sau – tai švelnus ir atlaidus elgesys su savimi, kai kas nors nepavyksta. Galite paskaityti daugiau apie vaikų ir paauglių atjautą sau.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Tinkamų mokymosi galimybių paieškos strategijos:

Kai gabiems ir talentingiems vaikams nesuteikiama pakankamai galimybių mokytis už namų ribų, jie gali:

1. neįsitraukti į veiklas ar nebendrauti su kitais vaikais vaikų priežiūros įstaigoje ar mokykloje
2. vaikų priežiūros įstaigoje ar mokykloje elgtis lyg viskas gerai, bet grįžę namo pulti į pykčio priepuolius arba atrodyti nusiminę ir užsisklendę
3. mokykloje blaškyti klasės draugų dėmesį arba žiūrėti pro langą, užuot atlikus klasės darbus.

2.2. Gabaus vaiko socialinė infrastruktūra

Socialinė gabių vaikų dinamika taip pat ne mažiau intriguojanti. Šie jauni protai dažnai bando išlaikyti pusiausvyrą tarp savo pažangių gebėjimų ir socialinių interakcijų. Kai kurie gabūs vaikai turi intravertiškų polinkių ir ieško nusiramimo savo mintyse, kol kiti tuo tarpu pasižymi ekstravertiškumu ir savo gabumus panaudoja ryšiams užmegzti ir atotrūkiui tarp bendraamžių mažinti. Supratus sudėtingą gabumų ir socialumo sąveiką, aiškėja, kokie iššūkiai ir kokios galimybės laukia šių neeilinių asmenybių.

2.2.1. Šeimų, auginančių gabius vaikus, ypatumai

Socialinė gabaus vaiko infrastruktūra – tai paramos tinklas ir aplinka, supantys ir puoselėjantys vaiko išskirtinius gebėjimus ir ypatingus poreikius. Ši infrastruktūra yra labai svarbi bendram vaiko vystymuisi, gerovei ir sėkmingam jo potencialo realizavimui. Ji apima įvairius aspektus, įskaitant šeimos paramą, švietimo galimybes, bendravimą su bendraamžiais ir galimybę naudotis psichikos sveikatos išteklių. Labai svarbu, kad gabiams vaikams būtų sukurta tvirta socialinė infrastruktūra, ir štai kelios pagrindinės to priežastys:

1. **Skatinamas intelektualinis ir emocinis augimas:** gabūs vaikai dažnai pasižymi didesniais pažintiniais gebėjimais ir mokymosi poreikiais. Palaikanti socialinė infrastruktūra suteikia jiems intelektualiai stimuliuojančią aplinką ir iššūkius, kurie padeda maksimaliai išnaudoti jų potencialą. Ji taip pat tenkina jų emocinius poreikius ir leidžia jiems išsiugdyti sveiką savivertę ir gerovės jausmą.
2. **Užkertamas kelias menkesniems (nei leidžia gebėjimai) pasiekimams ir nuoboduliui:** be tinkamos paramos ir įsitraukimo tradicinė ugdymo aplinka gabiams vaikams gali tapti nebeįdomi ir jie gali pradėti nuo jos atsiriboti. Tai gali lemti prastus pasiekimus ir dėl to vaikas gali neišnaudoti viso savo potencialo.
3. **Suteikiamas priklausymo jausmas:** dėl savo unikalių gebėjimų ir pomėgių gabūs vaikai gali jaustis izoliuoti arba skirtingi nuo bendraamžių. Tvirta socialinė infrastruktūra juos sujungia su panašiai mąstančiais bendraamžiais, mentorais ir mokytojais, kurie supranta ir vertina jų stipriąsias puses, puoselėja priklausymo ir mažina izoliacijos jausmą.
4. **Skatinama pozityvioji socializacija:** socialinė interakcija yra labai svarbi visų vaikų, taip pat ir gabiųjų, raidai. Socialinė infrastruktūra padeda gabiams vaikams užmegzti sveikus tarpusavio santykius, ugdyti socialinius įgūdžius ir mokytis dirbti kartu su kitais.
5. **Specialiai pritaikytas ugdymas ir programos praturtinimo galimybės:** efektyvi socialinė infrastruktūra leidžia sudaryti individualizuotus ugdymo planus, atitinkančius individualų vaiko mokymosi tempą ir interesus. Ji atveria duris į praturtintas programas, pažangius kursus ir popamokines veiklas, kurios gabiam vaikui kelia naujus iššūkius ir dar labiau jį įtraukia.
6. **Tenkinami emociniai ir psichologiniai poreikiai:** gabūs vaikai gali susidurti su išskirtiniais emociniais iššūkiais, tokiais kaip perfekcionizmas, padidėjęs jautrumas ir stiprios emocijos. Stipri socialinė infrastruktūra apima galimybę kreiptis į psichikos sveikatos specialistus, kurie supranta sudėtingus gabumų ypatumus ir gali suteikti tinkamą paramą ir rekomendacijas.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

7. **Pagalba ruošiantis suaugusiųjų gyvenimui:** Gerai išvystyta socialinė infrastruktūra padeda gabiems vaikams išsiugdyti svarbiausius gyvenimo įgūdžius, tokius kaip atsparumas, gebėjimas prisitaikyti ir efektyvi komunikacija. Šie įgūdžiai yra neįkainojami, kai jie pradeda suaugusiųjų gyvenimą ir siekia savo tikslų.
8. **Stiprinamas kūrybiškumas ir novatoriškumas:** Dažnai gabūs vaikai iš prigimties yra linkę į kūrybiškumą ir novatoriškumą. Ugdanti socialinė infrastruktūra suteikia jiems laisvę ir skatina juos tyrinėti savo idėjas, taip ugdant naują išradėjų, menininkų, mokslininkų ir mąstytojų kartą.

Apskritai, gabaus vaiko socialinė emocinė infrastruktūra atlieka svarbų vaidmenį formuojant jo ateitį ir optimizuojant jo indėlį į visuomenę. Tėvų, pedagogų, mokyklų ir bendruomenių pareiga yra dirbti kartu, kad būtų sukurta aplinka, kurioje gabūs vaikai galėtų klestėti, ugdyti savo gabumus ir daryti teigiamą įtaką pasauliui.

2.3. Ko galime tikėtis iš gabaus vaiko?

Daugelis gabių vaikų pasižymi unikaliomis savybėmis, padedančiomis mums juos atpažinti kaip gabius. Nuo mažens vaikas, turintis platų žodyną arba labai smalsiai besidomintis, kaip viskas veikia, gali turėti ankstyvų gabumų požymių. Tačiau kiti bruožai nėra tokie akivaizdūs, todėl daugelyje aplinkų, įskaitant mokyklą, sunku atpažinti gabius vaikus. Švietimo patarėjams pravartu žinoti ir gebėti atpažinti gabumų bruožus, kurie gali padėti klasės mokytojai. Toliau pateikiame keletą bendrųjų gabių vaikų bruožų. Tai tipiški veiksniai, kuriuos švietimo institucijos pabrėžia kaip rodančius gabumus. Žinoma, nėra tokio vaiko, kuris pasižymėtų visomis šiomis savybėmis.

2.3.1. Akademiniai gebėjimai, mokymosi tempas, mokymosi sutrikimai

Akademiniai gebėjimai:

1. Pasižymi išskirtiniu loginiu mąstymu ir gebėjimu valdyti idėjas; gali lengvai apibendrinti konkrečius faktus ir įžvelgti subtilias sąsajas; pasižymi puikiais problemų sprendimo gebėjimais.
2. Pasižymi nuolatinio intelektualinio smalsumu; užduoda probleminius klausimus; itin domisi žmogaus ir visatos prigimtimi.
3. Turi platų interesų, dažniausiai intelektualinio pobūdžio, spektrą; vieną ar daugiau interesų plėtoja itin giliai.
4. Pasižymi gerokai pranašesne rašytinio ir (arba) sakytinio žodyno kokybe ir kiekybe; domisi žodžių ir jų vartojimo subtilybėmis.
5. Atidžiai skaito ir įsisavina knygas, kurios yra gerokai ne pagal jų amžių.
6. Greitai ir lengvai mokosi ir įsimena tai, ko išmoko; prisimena svarbias detales, sąvokas ir principus; lengvai viską supranta.
7. Parodo aritmetinių uždavinių, reikalaujančių atidaus mąstymo, supratimą ir lengvai suvokia matematines sąvokas.
8. Parodo kūrybinius gebėjimus arba kūrybinę išraišką tokiose srityse kaip muzika, dailė, šokis, drama; pasižymi jautrumu ir meistriškumu ritmo, judesių ir kūno valdymo srityse.
9. Ilgą laiką išlaiko koncentraciją ir rodo išskirtinę atsakomybę bei savarankiškumą klasės darbo metu.
10. Kelia sau realistiškai aukštus reikalavimus; savikritiškai vertina ir koreguoja savo pastangas.
11. Pasižymi iniciatyvumu ir originalumu intelektualinėje veikloje; geba lanksčiai mąstyti ir analizuoti problemas iš įvairių požiūrio taškų.
12. Atidžiai stebi ir reaguoja į naujas idėjas.
13. Parodo socialinį santūrumą ir gebėjimą brandžiai bendrauti su suaugusiais.
14. Intelektualiniai iššūkiai kelia jaudulį ir malonumą; pasižymi budriu ir subtiliu humoro jausmu.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Gabių vaikų mokymosi sutrikimai:

Gabūs ir kartu mokymosi sutrikimų turintys mokiniai – tai mokiniai, kurie turi išskirtinių gabumų ar talentų ir geba pasiekti aukštų rezultatų, tačiau turi mokymosi sutrikimų, kurie apsunkina tam tikrus akademinių pasiekimų aspektus. Kai kurie iš šių mokinių yra identifikuojami ir jų poreikiai tenkinami. Tačiau taip nutinka labai retai, nebent mokykla specialiai nusprendžia identifiкуoti šiuos mokinius ir jiems padėti. Daugelis gabių mokinių, turinčių mokymosi sutrikimų, taip ir lieka nepastebėti.

Egzistuoja bent trys vaikų, kurių dvejetas išskirtinumas lieka neatpažintas, grupės:

1. Pirmajai grupei priklauso mokiniai, kurie pripažinti gabiais, tačiau mokykloje patiria sunkumų. Šie mokiniai dažnai laikomi nepažangiais, o jų nepažangumas gali būti siejamas su prasta saviprata, motyvacijos stoka ar net kai kuriomis ne tokiomis palankiomis savybėmis, pavyzdžiui, tinginyse. Jų mokymosi sutrikimai paprastai didžiąja dalimi lieka neatpažinti jų mokymosi kelyje. Kai mokykloje darosi vis sunkiau, jų mokymosi sunkumai gali išaugti iki tokio lygio, kad jie pradeda atsilikti nuo bendraamžių tiek, jog kas nors pagaliau įtaria sutrikimą.
2. Antrajai grupei priklauso mokiniai, kurių mokymosi sutrikimai yra tiek sunkūs, kad jiems jie buvo nustatyti, tačiau jų išskirtiniai gebėjimai niekada nebuvo pastebėti ir į juos nebuvo atkreiptas dėmesys. Teigiama, kad tai gali būti didesnė mokinių grupė, nei daugelis žmonių įsivaizduoja. Viename tyrime nustatyta, kad net 33 % mokinių, kuriems nustatyti mokymosi sutrikimai, turėjo puikių intelektinių gebėjimų. Dėl netinkamo vertinimo ir (arba) žemesnio intelekto koeficiento šių mokinių intelektiniai gebėjimai dažnai nepakankamai įvertinami. Jei jų potencialas lieka neatpažintas, tai niekada netampa nerimą keliančia problema ir tam neskiriama dėmesio mokymo programoje. Dėl tokio nepakankamo įvertinimo arba pernelyg nelankstaus identifikavimo ir (arba) mokymo lūkesčių „gabiųjų programoje“ jiems retai skiriamos gabiųjų ugdymo paslaugos.
3. Bene didžiausia paslaugų nesulaukiančių mokinių grupė apima mokinius, kurių gebėjimai ir negalia užgožia vienas kitą; šie vaikai mokosi bendrojo lavinimo klasėse, negali gauti paslaugų, teikiamų gabiems ar mokymosi sutrikimų turintiems mokiniams, ir yra laikomi turinčiais vidutinius gebėjimus. Kadangi šie mokiniai paprastai mokosi savo klasės lygiu, jie nelaikomi turinčiais problemų ar specialių poreikių ir nėra prioritetas riboto biudžeto mokykloms. Nors atrodo, kad šie mokiniai mokosi gana gerai, deja, jų rezultatai yra gerokai prastesni nei jų galimybės jiems leistų pasiekti. Vėlesniais metais, kai mokomieji dalykai tampa vis sudėtingesni, ir nesulaukus pagalbos, kuri jiems padėtų su jų ribotumais, jų mokymosi sutrikimai paprastai išauga iki tokio lygio, kad jau galima įtarti mokymosi sutrikimą, tačiau retai kada pastebimas tikrasis jų potencialas.

2.3.2. Individualus ir socialinis elgesys

Iššūkiai, su kuriais gali susidurti gabūs mokiniai, gali nustebinti tuos, kurie tiki mitu, kad jiems nereikia pagalbos ir kad jie puikiai su viskuo susitvarko patys. Gabių vaikų smegenys veikia kitaip, todėl

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Jie yra unikalūs, palyginti su neurotipiniais bendraamžiais. Nors dauguma žmonių gabumus sieja tik su mokslais, gabumai taip pat sietini su socialine ir emocine vaiko raida. Nors visi vaikai turi įveikti nelengvą tapatybės formavimosi ir priklausymo socialinėms grupėms kelią, augdami ir bręsdami gabūs vaikai šiuos sunkumus gali išgyventi kitaip ir intensyviau. Kad tėvams ir pedagogams būtų lengviau orientuotis dažniausiose gabių mokinių elgesio ir emocinėse problemose, pateikiame dažniausiai pasitaikančius gabių mokinių iššūkius ir patarimus, kaip jiems padėti juos įveikti.

Dažniausiai pasitaikančios gabių vaikų probleminės sritys yra šios:

- Jautrumas ir didesnis jaudrumas
- Socialiniai įgūdžiai
- Perfekcionizmas
- Saviprata

Jautrumas ir didesnis jaudrumas:

Tyrimai parodė, kad gabūs mokiniai pasižymi padidintu jautrumu ir pažangesniu emocijų suvaldymu. Šie gebėjimai dažnai įvardijami Dabrowskio padidinto jaudrumo koncepcijoje, kuri apibūdina padidintą gabių vaikų jautrumą ir intensyvumą psichomotorikos (energijos ir judesių perteklius), jutiminėje (aštrus uoslės, lytėjimo ir kt. pojūtis), emocinėje (turtinga vidinė patirtis), intelektinėje (smalsumas ir žinių siekimas) ir vaizduotės (laki vaizduotė) srityse. Dėl šių unikalių savybių gabūs vaikai gali turėti neigiamų reakcijų į intensyviuos dirgiklius, kurios iš pažiūros gali atrodyti kaip probleminis elgesys. Pavyzdžiui, įžvalgus vaikas gali pamatyti naujienose ką nors, kas jį išgąsdina, ir atsisakyti naktį miegoti vienas. Vaikai, kurie yra jaudresni intelektinėje ir psichomotorinėje srityse, gali nesugebėti ramiai nusėdėti prie stalo ir pertraukinėti mokytojus su klausimais.

Jutiminis ar emocinis jautrumas gali paskatinti įvairius jausmus, pavyzdžiui, frustraciją ar liūdesį, taip pat įvairias gabių vaikų elgesio problemas, pavyzdžiui, išsišokimus ar užsisklendimą. Supratimas, kaip didesnis jaudrumas ar jautrumas pasireiškia jūsų vaikui, gali padėti rasti tinkamus probleminio elgesio sprendimus.

Socialiniai įgūdžiai:

Daugelis mano, kad gabiems vaikams natūraliai būdinga prie kitų jaustis nepatogiai ir kad jiems prastai sekasi bendrauti, tačiau tai paprasčiausiai yra netiesa. Dažnai gabių vaikų bendravimo problemos kyla dėl jų asinchroniškumo ir ugdymo aplinkos.

Asinchroniškumas, arba netolygi raida, dažnai laikomas pagrindiniu gabumų bruožu.

Tokie mokiniai gali turėti intelektą būdingą universitetinio amžiaus žmonėms ir tuo pat metu turėti dvylikamečiams prilygstančius socialinius įgūdžius. Dėl to jiems gali būti sunku susirasti draugų, turinčių bendrų interesų, arba sunku mokėti tinkamai reikšti savo mintis grupėje.

Priklausomai nuo ugdymo aplinkos, šiems vaikams gali būti priklijuota probleminio elgesio etiketė, pavyzdžiui, jie gali būti valdingi, snobiški, asocialūs ir pan. Jų patiriami sunkumai bandant

susirasti draugų klasėje gali būti nesusiję su jų gebėjimais ar noru bendrauti, bet gali kilti dėl to, kad jie neturi bendraminčių, su kuriais galėtų užmegzti ryšį. Kai kalbama apie gabųjų draugystę, pastebimas didelis skirtumas tarp klasės draugų ar bendraamžių ir tų, kuriuos jie laiko tikrais draugais.

Perfekcionizmas:

Perfekcionizmas gali atrodyti kaip įprastas aukštų rezultatų siekiantis elgesys, kol jis nepradedą kenkti vaiko gerovei. Perfekcionistai vaikai gali pasižymėti įvairiu iššūkių keliančiu elgesiu, pavyzdžiui, konkuruoti su kitais, siekti laimėjimų aukojant bendravimą arba vengti veiklų, kurios jie bijo, kad jiems nepavyks.

Perfekcionizmas dažnai susijęs su saviverte, kai gabus vaikas arba aplinkiniai tikisi, kad jis visą laiką ir visuose dalykuose bus gabus.

Nors ir diskutuojama, ar perfekcionizmas pasižymi tiek geromis, tiek blogomis savybėmis, daugelio gabų mokinių problema yra ta, kad spaudimas būti tobulais kyla dėl jų nesugebėjimo matyti savęs daugiau nei tik kaip „protingo mokinio“ klasėje. Gabiems vaikams reikėtų dažnai priminti, kad jų vertė priklauso ne vien nuo pažymių ar rezultatų.

Saviprata:

Saviprata yra dar vienas iš dažniausiai pasitaikančių iššūkių, su kuriais susiduria gabieji. Daugelį svarbiausių paauglystės etapų gabūs vaikai pasiekia anksčiau nei jų bendraamžiai, tačiau jiems gali būti sunku išsiugdyti sveiką savipratą svarbiais tapatybės formavimosi laikotarpiais. Nors apie save vaikai pirmiausia sužino iš tėvų, neigiama patirtis mokykloje ir su bendraamžiais gali turėti neigiamos įtakos tam, kaip gabus vaikas save suvokia. Jei vaikas jaučiasi nepalaikomas ir nepriimamas mokykloje, jis gali išsiugdyti žemą savivertę ir jausti, kad jo gabumai jį atitolina nuo kitų. Žema savivertė gali prisidėti prie įvairių emocinių sunkumų, įskaitant nerimą ir depresiją. Nors gabūs vaikai, palyginti su savo bendraamžiais, nebūtinai yra labiau linkę į nerimą ir depresiją, Tracy Cross ir kitų autorių tyrimų duomenimis, jų unikalūs intelektualiniai gabumai gali prisidėti prie itin stipraus nerimo ir (arba) depresijos išgyvenimo.

Jei įtariate, kad jūsų vaikas kenčia nuo nerimo, depresijos ar bet kurios iš aukščiau minėtų problemų, laikas kreiptis patarimo į patikimus draugus arba leisti į gabųjų terapeuto paieškas.

Laimei, tai, kas padeda gabaus vaiko intelekto vystymuisi, gali padėti užkirsti kelią ir šioms gabaus vaiko emocinėms ir elgesio problemoms. Žmogaus, kuris patikrintų jūsų vaiko gabumus, ypač kai naudojamos individualios vertinimo priemonės, suradimas gali padėti atskleisti jutiminio apdorojimo problemas, kad tėvai ir pedagogai galėtų bendradarbiauti ir suteikti vaikui tinkamas sąlygas. Gabumų atpažinimas taip pat gali padėti šeimoms gauti prieigą prie specialių programų, skirtų vaikų vystymuisi palaikyti, arba propaguoti paspartintą mokymąsi. Taikant spartinimo metodus, pavyzdžiui, gebėjimų grupavimą ar klasių peršokimą, mokiniai gali sutikti intelektualių bendraamžių,

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

kurie juos supranta ir nori bendrauti taip pat, kaip ir jie. Taip mokiniai gali ir lengviau atsikvėpti, nes gali nesijausti, kad jie privalo būti protingiausi klasėje.

Emocinę ir socialinę spartinimo naudą patvirtina „A Nation Empowered“ tyrimo rezultatai. Remiant gabių vaikų intelektualius ir socialinius poreikius, galima skatinti sveikesnį savęs suvokimą ir augimo mąstyseną, kuri leis jiems vertinti tiek savo stipriąsias, tiek silpnąsias puses.

2.3.3. Gabus vaikas

1. Puikiai išmano mokslo, technologijų, meno, literatūros, teisės, verslo, filosofijos ir verslumo sritis.
2. Demonstruoja atkaklumą ir užsispyrimą, kūrybiškumą ir originalumą, smalsumą, intelektualinį ir (arba) meninį sąžiningumą, gebėjimą ir norą nuolat mokytis bei ugdyti gebėjimą mąstyti ir veikti neapibrėžtumo sąlygomis.
3. Demonstruoja daugiakryptį mąstymą, tarpdisciplininį matymą, analitinius gebėjimus, efektyvų informacijos vartojimą, platų požiūrį ir vertybių svarbos suvokimą.
4. Gabiųjų programas baigęs asmuo turi pasižymėti socialiniais įsipareigojimais, aukštu moralės bei žmogiškumo lygiu.

Literatūros sąrašas

1. Baum, S. (1985). Learning disabled students with superior cognitive abilities: A validation study of descriptive behaviors. Unpublished doctoral dissertation, University of Connecticut, Storrs.
2. Brody, L. E., & Mills, C. J. (1997). Gifted children with learning disabilities: a review of the issues. *Journal of Learning Disabilities*, 30(3), pp.282-286.
<https://www.ldonline.org/ld-topics/gifted-ld/gifted-children-learning-disabilities-review-issues>
3. Coleman, L. J., & Cross, T. L. (2000). Social-Emotional Development and the Personal Experience of Giftedness. In K. A. Heller, F. J. Monks, R. J. Sternberg, & R. F. Subotnik (Eds.), *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent* (2nd ed., pp. 203-212). Oxford: Elsevier.
4. Hallahan, D. P., & Kauffman, J. M. (2003). *Exceptional Learners, Introduction to Special Education*. Allyn and Bacon.
5. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
6. Maureen Neihart and George Betts (1988). "Six types of gifted children".
7. Morelock, M. J., & Morrison, K. (1999). Differentiating 'developmentally appropriate': The multidimensional curriculum model for young gifted children. *Roeper Review: A Journal on Gifted Education*, 21(3), 195–200.
8. N/A (2021). Types of Challenges Gifted Students Face, GIFTED RESOURCES.
<https://www.davidsonacademy.unr.edu/blog/challenges-gifted-students-face/>
9. Pagnin A, Andreani O (2000) New trends in research on moral development in the gifted. In: Heller KA, Mönks FJ, Sternberg RJ, Subotnik RF (eds) *International Handbook of Giftedness and Talent*. Amsterdam: Elsevier Science, pp. 467–487.
10. Šimelionienė Aida (2008). „Metodinės rekomendacijos pedagogams, švietimo pagalbos specialistams ir tėvams: Kaip atpažinti vaiko gabumus?“. https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/10_Vaiko-gabumai.pdf
11. Sword, L. (2003). Gifted children: Emotionally immature or emotionally intense.
<https://positivedisintegration.com/Sword2003.pdf>
12. Winner, E., and Martino, G. (2000). "Giftedness in non-academic domains: The case of the visual arts and music" in *International handbook of giftedness and talent*. eds. K. A. Heller, F. J. Monks, R. J. Stenberg, and R. F. Subotnik (Amsterdam: Elsevier), 95–110.

GABIŲ VAIKŲ MOKYTOJO ĮVAIZDIS IR SAVYBĖS

Yehuda Hamovitz (Ron Vardi gabių vaikų centras), Rūta Kuodienė (Vytauto Didžiojo universitetas, VšĮ "eMundus"), Vida Drąsutė (VšĮ "eMundus"), Diana Zmicerevskia (ISMA universitetas), Zornitsa Staneva (Zinev meno technologijos), Ivana tsvetkova (Zinev meno technologijos), Nida Juozaitienė (Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo Akademijos „Gifted“ centas), Kristina Kondrotienė (Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo Akademijos „Gifted“ centas)

3.

Įvadas

Gabių vaikų mokytojo įvaizdis ir savybės gali įvairuoti, tačiau yra tam tikrų savybių ir bruožų, kurie dažnai siejami su efektyviais šios srities pedagogais. Gabūs vaikai dažnai turi unikalių poreikių ir gebėjimų, kuriems reikia specialaus požiūrio į mokymą ir pagalbą, todėl gabių vaikų mokytojas taip pat turėtų pasižymėti unikalia savybių ir bruožų visuma, kad galėtų veiksmingai ugdyti ir lavinti šių mokinių intelektualinius ir kūrybinius gebėjimus.

Šiame skyriuje kalbama apie savybes, kuriomis gali pasižymėti gabių vaikų mokytojas, modelius, pagal kuriuos galima nustatyti efektyvų mokytoją, taip pat apie gabaus vaiko savybes. Svarbu prisiminti, kad kiekvienas gabus vaikas yra unikalus, todėl efektyvus mokytojas bus pasirengęs atsižvelgti į kiekvieno mokinio individualius poreikius ir stipriąsias puses, ir kartu puoselės įtraukią ir intelektualiai stimuliuojančią klasės aplinką.

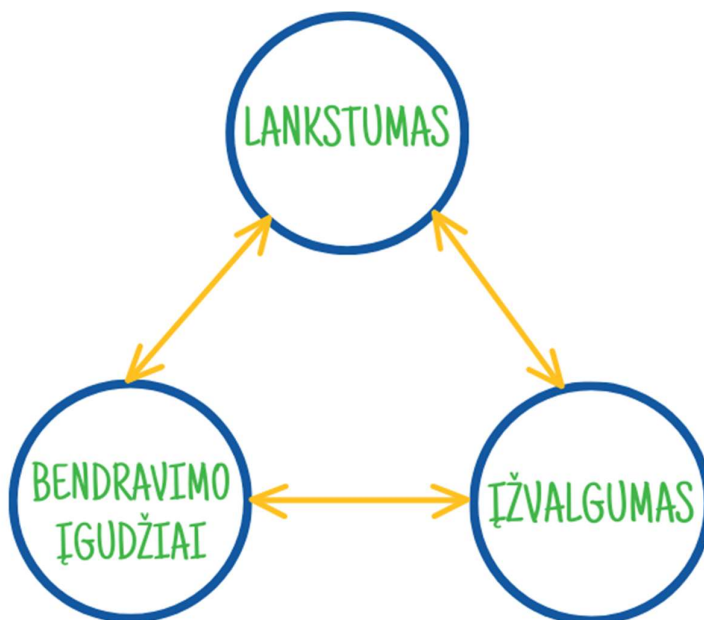
3.1. Gabių vaikų mokytojo savybės: bendra informacija ir išsilavinimas

Kiekvienoje mokykloje ir rajone gabių mokinių ugdymas vyksta kiek kitaip, tačiau dauguma pedagogų sutinka, kad mokyti mokinius, kurie yra pažangūs, mokosi greičiau, aukštesniu lygiu arba abstraktesniu ir kūrybiškesniu būdu nei jų bendraamžiai, gali būti ir sudėtinga, ir įdomu.

Mokiniam, kuris yra gabūs arba itin talentingi ir greitai mąstantys vienoje ar keliuose srityse, reikalingas mokytojas, kuris žino kaip atpažinti ir patenkinti jų poreikius ir atpažįsta jų stipriąsias puses ir gebėjimus.

Todėl svarbu išanalizuoti ir pristatyti bendrą mokytojo, ugdančio gabius mokinius, paveikslą.

- Mokytojas, kuris nebijo šios „misijos“.
- Nebijantis pokyčių, atviras ir lankstus.
- Įsitraukęs į vaiko gyvenimą.
- Išsilavinęs, žinantis, kaip elgtis įvairiose situacijose.
- Gebantis pripažinti neišmanymą.
- Patyręs, pasitikintis savimi.
- Išlaikantis aukštą intelekto lygį.
- Ne tik savo dėstomo dalyko žinovas, bet taip pat išmano ir supantį pasaulį (menus, sportą ir kitas sritis).
- Palankiai žiūri į gabius vaikus.
- Sistemingas.
- Turintis humoro jausmą.
- Nebijantis įsijausti į vaiko padėtį
- Neprarandantis pusiausvyros (organizuojantis darbą taip, kad būtų galima susidoroti su problemomis).
- Linkęs pasitelkti naujoves.

Pav 4. Svarbiausi įgūdžiai dirbant su gabiais mokiniais

Dirbant su gabiais vaikais labai svarbus mokytojo **lankstumas** arba pasiryžimas mąstyti, dirbti ir dalytis informacija naujais ir skirtingais būdais. Lankstumas reikalingas parenkant užduotį bei iššūkį, nustatant terminus ir užduoties atlikimo būdą. Lankstus mokytojas suteiks gabiam vaikui daugiau erdvės kūrybiniam darbui, kad jis pasiektų geriausių rezultatų.

Dirbant su gabiais vaikais, gabių vaikų mokytojui svarbu būti **įžvalgiam**. Įžvalgumas reiškia puikų žmogaus pažinimą ar supratimą. Kiekvienas gabus vaikas yra skirtingas, todėl gabių vaikų mokytojas turi skirti laiko visapusiškai pažinti gabius mokinius.

Įžvalgumas svarbus visiems mokytojams, dirbantiems su visų tipų mokiniais, tačiau kalbant apie gabius vaikus, jis yra būtinas.

Galiausiai gabiems vaikams reikia mokytojų, turinčių **puikių bendravimo įgūdžių**. Gabių vaikų mokytojas privalo mokėti atpažinti gabius vaikus, skirti jiems aukštesnių gebėjimų užduotis, pastebėti nuobodulį ar apatiją, gebėti suprasti jų stipriąsias puses ir su jomis dirbti. Gabių vaikų mokytojai, savo klasėse kasdien turi naudoti aktyvų klausymąsi, tą patį turi daryti ir gabių vaikų tėvai. Būtina įsiklausyti į gabių vaikų, tėvų ir mokytojų teikiamą informaciją ir nuolat ją visiems apmąstyti, siekiant geriausių vaiko ugdymo rezultatų.

Pav 5. Pagrindiniai veiksmingo gabių mokinių mokytojo bruožai

Gabių vaikų mokytojai yra labiau intelektualūs ir orientuoti į pasiekimus nei normatyvinės grupės mokytojai.

Gabių mokinių mokytojams būtinos šios savybės:

- pažangi kompetencija akademinės specializacijos srityje
- gebėjimas taikyti žinias sprendžiant realaus gyvenimo problemas flexibility,
- atvirumas,
- energingumas,
- įsipareigojimas siekti aukštų rezultatų;
- gebėjimas perteikti entuziazmą dėstomam dalykui

Svarbu suprasti, kad gabių vaikų mokytojas yra:

- mokytojas, kurį mokiniai suvokia ne tiek kaip tėvą ar motiną, kiek kaip mokymosi partnerį;
- entuziastingai nusiteikęs mokytis, gebantis pripažinti ko nors nežinąs.
- stiprios ir stabilios asmenybės, atkaklus, kuklus, taktiškas.
- gebantis matyti bendrą vaizdą, tolesnę kryptį.

Gabiųjų klasės mokytojo emociniai poreikiai

Gabiųjų klasių mokytojai dažnai patiria emocinį tvindymą, o kartais net stresą. Būti mokytoju tokiose klasėse nėra lengva. Kaip ir gabiesiems reikia nuolatinės emocinės paramos, taip jos reikia ir šių klasių mokytojams. Užtikrinti, kad jie ją gautų, yra mokyklos sistemos pareiga. Savitarpio palaikymo grupės mokykloje yra labai naudingos trumpam laikotarpiui. Gebėjimas susidoroti su emocijomis mokytojo darbo gabiųjų klasėse puse turėtų būti neišvengiama tokių mokytojų rengimo dalis.

3.1.1. Tinkamo gabių vaikų mokytojo pagrindas

Tinkamų gabių vaikų mokytojų pagrindą sudaro žinių, įgūdžių, požiūrių ir metodų, pritaikytų unikaliems gabių mokinių poreikiams, derinys. Čia apibendrinama vienuolika esminių mokytojo, dirbančio su gabiais vaikais, pagrindų:

1. **Patirtis gabiųjų ugdymo srityje:** Gabių vaikų mokytojas turėtų gerai išmanyti gabių vaikų ugdymo principus, teorijas ir praktiką. Jis turėtų būti susipažinęs su įvairiais gabumų modeliais ir strategijomis, kurios geriausiai padeda kelti iššūkius šiems mokiniams ir juos sudominti.
2. **Diferencijavimo įgūdžiai:** Dažnai gabūs vaikai mokosi greičiau ir turi skirtingus mokymosi stilius. Įgūdęs mokytojas gali diferencijuoti mokymą, atsižvelgdamas į individualius kiekvieno mokinio poreikius, pateikdamas pažangesnę medžiagą ir sudarydamas galimybes tyrinėti.
3. **Lankstumas ir gebėjimas prisitaikyti:** gabių vaikų mokytojas turėtų būti lankstus savo mokymo metoduose ir pasirengęs prisitaikyti prie kintančių mokinių poreikių. Jam gali tekti koreguoti mokymo programą, tempą ar užduotis, kad išlaikytų greitą gabių vaikų mokymosi tempą.
4. **Aistra mokytis:** Entuziastingas mokytojas, kuris iš tiesų domisi savo dalyku, gali įkvėpti gabius mokinius gilintis į savo pomėgius. Meilę mokymuisi įkūnijantis mokytojas gali sukurti aplinką, kurioje skatinamas smalsumas ir tyrinėjimas.
5. **Problemų sprendimo įgūdžiai:** Gabūs vaikai dažnai mėgsta spręsti sudėtingas problemas ir kritiškai mąstyti. Mokytojas, galintis užduoti sudėtingų klausimų ir padėti mokiniams juos spręsti, gali paskatinti intelektualinį augimą.
6. **Puikūs bendravimo įgūdžiai:** Efektyvus bendravimas yra labai svarbus bet kokiame mokytojo vaidmenyje. Gabių vaikų mokytojas turėtų gebėti aiškiai paaiškinti sudėtingas sąvokas, aktyviai klausytis mokinių ir skatinti atvirą dialogą klasėje.
7. **Emocinis intelektas:** Suprasti gabių vaikų emocinius ir socialinius poreikius yra itin svarbu. Mokytojas, galintis suteikti tinkamą pagalbą ir patarti tokiose srityse kaip perfekcionizmas, asinchroninis ugdymas ir socialinės sąveikos, gali sukurti puoselėjančią aplinką.
8. **Kūrybiškumas ir novatoriškumas:** gabūs mokiniai klesti, kai jiems suteikiama galimybė mąstyti kūrybiškai ir tyrinėti netradicines idėjas. Mokytojas, skatinantis

- eksperimentuoti ir taikyti naujoves, gali padėti šiems mokiniams išnaudoti visą savo potencialą.
9. **Bendradarbiavimo mąstysena:** Bendradarbiavimas su tėvais, kitais pedagogais ir specialistais dažnai yra esminis ugdant gabius vaikus. Mokytojas, gebantis veiksmingai dirbti komandoje ir įtraukti įvairias suinteresuotąsias šalis, gali suteikti holistinę ir palaikančią mokymosi patirtį.
 10. **Kantrybė ir empatija:** Nors gabūs vaikai turi unikalių gebėjimų, jie taip pat gali susidurti su sunkumais. Kantrus ir empatiškas mokytojas gali suteikti emocinę pagalbą, kurios reikia esant nusivylimui ar sunkumams.
 11. **Nuolatinis mokymasis:** Gabiųjų ugdymas - nuolat besikeičianti sritis. Atsidavęs mokytojas turėtų būti įsipareigojęs savo profesiniam tobulėjimui, nuolat susipažinti su naujausiais moksliniais tyrimais, mokymo metodais ir ištekiais, susijusiais su gabiųjų ugdymu.

Nustatyta, kad gabūs ir talentingi mokiniai pasižymi aukštesniais nei klasės lygis akademiniiais, intelektualiniais ar kūrybiniais pasiekimais. Mokytojai, dirbantys su gabiais ir talentingais vaikais, turėtų mokėti dėstyti sudėtingą medžiagą ir žinoti, kaip pastūmėti mokinius pagal kiekvieno jų poreikius. Mokytojas, dirbantis su gabiais vaikais, turi turėti konkrečių įgūdžių, pavyzdžiui, tvirtus bendravimo gebėjimus ir didelį pasirinktos ugdymo srities dalyko išmanymą.

Dirbdami su gabiais vaikais, **mokytojai turi taikyti strategijas, skatinančias mokinių produktyvumą, kūrybiškumą, savidiscipliną ir lyderystę**. Šios srities mokytojai turi būti pasirengę pritaikyti mokymą prie konkrečių gabių mokinių poreikių ir prirėkus jį individualizuoti. Dirbdamas su besimokančiais aukščiausiais rezultatais mokiniiais, mokytojas turi žinoti, kad mokinyss gali būti intelektualiai subrendęs ne pagal savo metus, bet vystytis panašiu tempu kaip jo bendraamžiai. Mokytojas turi gebėti bendrauti su mokiniu atsižvelgiant į jo intelekto lygį, tačiau nepamiršti tikrojo vaiko amžiaus. Be to, kai kurie gabūs mokiniai gali būti klasifikuojami kaip dvejetainiai išskirtiniai, o tai reiškia, kad jie turi ir išskirtinių gebėjimų, kurie lemia jų genialumą, ir elgesio ar emocinių sunkumų, dėl kurių jie priskiriami specialiujų poreikių mokiniams.

Gabūs mokiniai gerai žino, kokiomis savybėmis turėtų pasižymėti „geri“ mokytojai – tiek kalbant apie būdo ir asmenybės bruožus, tiek apie mokymo įgūdžius. Literatūroje ir švietimo sistemoje pabrėžiama, kad gabių mokinių mokytojai turi pasižymėti unikaliomis profesinėmis savybėmis ir nuostatomis. Atsižvelgiant į mokinių atsiliepimus, rodančius įvairaus ir netradicinio mokymo poreikį, svarbu praplėsti mokytojo „priemonių rinkinį“. Pirma, jis supažindina su talentingų mokinių charakteriu, antra, jis ugdo mokytojus, mokydamas juos taikyti pažangius mokymo metodus, tarpusavio mokymąsi ir technologijas.

Kai kuriais atžvilgiais gabių mokinių poreikiai nesiskiria nuo jų bendraamžių. Jiems, kaip ir bet kuriam kitam mokiniui, reikia aiškaus ir kruopštaus mokymo ir vertinimo. Tačiau daugeliu kitų atžvilgių gabių mokinių poreikiai yra visiškai unikalūs. Labai svarbu, kad gabių mokinių mokytojai suprastų, kuo jų mokiniai skiriasi ir kuo jie yra panašūs.

Gabūs mokiniai turi ypatingų gebėjimų, tačiau daugelis jų turi ir specialių poreikių. Iš tiesų, dėl tų pačių dalykų, kurie leidžia šiems mokiniams pasižymėti intelektualiai ir kūrybiškai, jie dažnai patiria emocinių ir socialinių sunkumų. Kartais, kai vaikas jau ankstyvoje vaikystėje įvardijamas kaip gabus, jis patiria tokį spaudimą, su kuriuo kiti vaikai nesusiduria.

Norėdami patenkinti visus šių mokinių poreikius, o ne tik mokymosi, mokytojai turi būti atidūs ir empatiški. Jie taip pat turi struktūruoti savo klases, požiūrį ir pamokų planus taip, kad paisytų sudėtingus gabių mokinių poreikius. Konkrečios strategijos labai skirsis priklausomai nuo klasės, tačiau štai keletas geriausios praktikos pavyzdžių, dėl kurių paprastai sutaria gabiųjų mokinių mokytojai.

a. Profesiniai ir didaktiniai mokytojo gebėjimai (XXI amžiaus mokytojų įgūdžių ir kompetencijų sąrašas)

Norint būti geru mokytoju, be dalykinių žinių ir patirties, mokytojui reikia įgyti ir įvairių profesinio tobulėjimo įgūdžių. Mokytojavimas yra daug pastangų reikalaujanti profesija, kuriai reikia ir didelio atsidavimo, ir įvairių kompleksinių žinių bei įgūdžių.

Panašiai kaip sparti technologinė pažanga daro poveikį mūsų kasdieniam gyvenimui, taip ji daro įtaką ir tam, kaip mokiniai mokosi ir kaip mokytojai perteikia žinias. Šiuolaikiniai pedagogai, be fundamentalių gebėjimų, turi įgyti ir naujų įgūdžių.

Pav 6. Pagrindiniai mokymo įgūdžiai

Švietimo srityje yra daug skirtingų vaidmenų, kuriems reikia skirtingų įgūdžių. Yra keletas fundamentalių įgūdžių, kuriuos turėtų turėti kiekvienas mokytojas: bendravimo, kantrybės,

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

kūrybiškumo, entuziazmo, pasitikėjimo, atsidavimo, konfliktų sprendimo, organizavimo, vadovavimo, gebėjimo prisitaikyti. Iš profesinių įgūdžių, arba, kaip mes mėgstame juos vadinti, „šiuolaikinių įgūdžių“, kuriuos turėtų turėti šiuolaikiniai mokytojai, galima išskirti šiuos:

Gebėjimas prisitaikyti

Šiuolaikinėje skaitmeninėje aplinkoje mokytojai turi būti gebantys prisitaikyti ir įvairiapusiški, kad galėtų susidoroti su visais iškylančiais sunkumais. Panašiai ir administratoriai peržiūri ir atnaušina mokymosi standartus ir lūkesčius. Kiekvienas šiuolaikinis mokytojas turi gebėti prisitaikyti prie to, kaip mokiniai mokosi, kaip jis pertvarko savo klasę ar pamokų idėjas.

Pasitikėjimas

Kiekvienas mokytojas turi pasitikėti savimi ir savo mokiniais bei kolegomis mokytojais. Savimi pasitikintis žmogus skatina ir kitus pasitikėti savimi, o mokytojo pasitikėjimas savimi gali paskatinti mokinius tapti geresniais žmonėmis.

Bendravimas

Labai svarbus mokytojo talentas – gebėjimas bendrauti ne tik su mokiniais, bet ir su tėvais bei kitais darbuotojais. Svarbu gebėti kalbėti aiškiai ir glaustai, nes mokytojas praktiškai visą dieną praleidžia bendraudamas su vaikais ir kitais darbuotojais.

Gebėjimas dirbti komandoje

Gebėjimas gerai dirbti komandoje ar grupėje yra įgūdis, kurį mokytojai privalo turėti. Mokiniai turi didesnę šansą mokytis ir smagiai praleisti laiką, kai komanda dirba išvien. Sėkmę gali užtikrinti tik bendravimas su kitais pedagogais (net ir elektroniniu būdu) ir komandinis problemų sprendimas. Tai darydami mokytojai padeda kurti bendruomeniškumo jausmą ne tik savo klasėje, bet ir visoje mokykloje.

Nuolatinis mokymasis

Mokymas yra mokymosi visą gyvenimą procesas. Pasaulis nuolat keičiasi, kartu su mokymo programomis ir švietimo technologijomis. Kiekvienas mokytojas privalo neatsilikti nuo pokyčių. Mokytojas, kuris visada stengiasi mokytis visada yra efektyvus ir sėkmingas mokytojas.

Išradingumas

Sėkmingiausia priemonė, kuria gali pasinaudoti pedagogas, yra jo kūrybiniai gebėjimai. Mokytojai turi būti išradingi ir sugalvoti neįprastų būdų, kaip išlaikyti savo mokinius įsitraukusius į mokymąsi, ypač dabartiniais laikais. Daugybė mokytojų mano, kad bet kokie į mokymo programas įvesti kriterijai atima iš mokymosi visą kūrybiškumą ir smagumą, todėl mokytojai ieško kūrybiškų būdų, kaip mokymąsi vėl paversti smagiu.

Lyderystė

Efektyvūs mokytojai yra mentorai ir žino, kaip nukreipti mokinius teisinga linkme. Jie rodo pavyzdį ir patys yra sektinas pavyzdys. Jie motyvuoja mokinius ir veda juos į sėkmę.

Organizuotumas

Šiuolaikiniai mokytojai turi organizacinių gebėjimų ir geba pasiruošti nežinomybei. Jie visada pasiruošę viskam, kas jų laukia. Tyrimai rodo, kad organizuoti mokytojai sukuria efektyvesnę mokymosi aplinką. Taigi norint, kad mokiniai pasiektų aukštesnių rezultatų, ypač svarbu būti organizuotiems.

Novatoriškumas

Progresyvus pedagogas yra pasirengęs imtis modernių priemonių – nuo šiuolaikinių mokomųjų mobiliųjų programėlių iki gebėjimų ugdyti ir elektroninių prietaisų. Būti išradingam reiškia ne išbandyti modernius dalykus, bet kalbėtis su mokiniais, kurti realaus pasaulio asociacijas ir ugdyti išradingą mąstyseną. Tai skatina mokinius rizikuoti ir mokytis bendradarbiauti su kitais.

Atsidavimas

Atsidavimas darbui yra tradicinis ugdymo įgūdis, tačiau jis taip pat yra ir šiuolaikinis įgūdis. Šiuolaikinis mokytojas visada turi būti įsitraukęs į savo profesiją. Mokiniai turi būti užtikrinti, kad jų mokytojai yra atsidavę jiems tarnauti.

Gebėjimas valdyti reputaciją internete

Šis modernus XXI a. edukacinis įgūdis yra neabejotinai naujas. Šiame skaitmeniniame amžiuje dauguma mokytojų, jei ne visi, naudojami internetu. Taigi jie turi „internetinę reputaciją“. Šiandien mokytojai turi žinoti, kaip valdyti savo internetinę reputaciją ir kokie socialiniai tinklai jiems tinkami.

Gebėjimas sudominti ir įtraukti

Šiuolaikiniai mokytojai žino, kaip rasti įtraukiančių išteklių. Tai ypač aktualu šiais laikais, kai labai svarbu rasti medžiagos ir išteklių, kurie mokiniams būtų įdomūs. Tai reiškia, kad reikia nuolat domėtis naujomis mokymosi technologijomis ir programėlėmis, naršyti internete ir bendrauti su kitais mokytojais. Bet koku atveju, būtina mokėti sudominti bei įtraukti mokinius ir išlaikyti įdomumą.

Technologijų išmanymas

Technologijos sparčiai tobulėja. Vien per pastaruosius penkerius metus padarėme didžiulę pažangą, kuri ateityje tik augs. Neatsilikti nuo šios sparčios pažangos gali būti sunku, tačiau visi šiuolaikiniai mokytojai privalo tai daryti. Be naujausių technologijų išmanymo, reikia ir žinoti, kokios skaitmeninės priemonės yra tinkamos mokiniams. Šis procesas gali pareikalauti daug laiko, tačiau jis turi didžiulę įtaką mokinių sėkmei.

Gebėjimas įgalinti

Mokytojai turėtų įkvėpti. Tai tik viena iš savybių neatsiejama nuo mokytojo vardo. Šiuolaikiniai pedagogai turi gebėti įgalinti mokinius kritiškai mąstyti, būti novatoriškais, kūrybingais, gebančiais prisitaikyti, užsidegusiais ir lanksčiais. Jie leidžia spręsti problemas, patiems save nukreipti norima linkme ir viską apmąstyti. Jie suteikia įrankius, padedančius užtikrinti sėkmę tiek mokykloje, tiek gyvenime.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

XXI a. įgūdžiai ir savybės

Komunikacija žodžiu ir raštu: - Ar suteikiate mokiniams daug galimybių kalbėti ir rašyti, išreiškiant savo unikalią ir autentišką saviraišką? - Ar padedate mokiniams sutelkti dėmesį, energiją ir užsidegimą bendraujant žodžiu ir raštu?	Kritinis mąstymas, problemų sprendimas: - Ar skatinate daryti tai, kas dar nebuvo daroma, kad jums ir jūsų mokiniams tektų viską permąstyti ar mąstyti naujai, kitaip? - Ar prašote mokinių, kad jie patys generuotų ir užduotų savo unikalius esminius klausimus?	Tinklų bendradarbiavimas - Ar palengvinatė globalią komunikaciją ir bendradarbiavimą su savo mokiniais? - Ar suteikiate mokiniams galimybę bendradarbiauti gyvai ir virtualiai? - Ar padedate mokiniams kurti savo asmeninius mokymosi tinklus?
Smalsumas ir vaizduotė - Ar puoselėjate, skatinate ir stiprinatė smalsumą ir norą tyrinėti? - Ar skatinate mokinius mokymosi patirtį papildyti savais „asmeniniais akcentais“?	Iniciatyvumas ir verslumas - Ar padedate mokiniams įsitraukti į prasmingą darbą? - Ar suteikiate mokiniams galimybių rizikuoti, patiems imtis iniciatyvos ką nors daryti?	Gebėjimas prisitaikyti - Ar priimate pokyčius kaip normalų ir natūralų reiškinį ir padedate tai daryti ir savo mokiniams? - Ar jūs ir jūsų mokiniai esate lankstūs? - Ar jūs ir jūsų mokiniai naudojate įvairias priemones naujoms problemoms spręsti?
Viltis ir optimizmas - Ar demonstruojate, ugdote, stiprinatė pozityvų kalbėjimą sau (angl. positive self-talk)? „Aš tai galiu“ požiūri? - Ar padedate mokiniams stiprinti jų asmeninio iniciatyvumo mąstymą? - Ar supažindinate mokinius su istorijomis, kuriose vaizduojama, kaip kitiems pavyko pasiekti sėkmę ar įveikti sunkumus?	Savireguliacija - Ar demonstruojate ir padedate mokiniams ugdyti ir suprasti savo metakognityvinius procesus? - Ar padedate mokiniams ugdyti jų pačių gebėjimą save motyvuoti? - Ar padedate mokiniams apmąstyti ir įvertinti savo mokymosi patirtis?	Empatija ir rūpinimasis pasauliu - Ar suteikiate mokiniams galimybių įsigilinti į skirtingus požiūrio taškus? - Ar padedate mokiniams suprasti visų gyvų sistemų tarpusavio priklausomybę? - Ar sudarote galimybes mokiniams praktikuoti empatiją, įsitraukti į prosocialų elgesį, kuriuo siekiama padėti kitiems?
Atsparumas - Ar padedate mokiniams nesėkmės vertinti kaip galimybės augti ir tobulėti? - Ar skatinate ir stiprinatė įgimtą mokinių atsparumą? - Ar užtikrinatė, kad kiekvienas mokinyt žinotų, jog rūpi ir yra svarbus?	Atkaklumas - Ar suteikiate mokiniams galimybę dirbti su ilgalaikiais ir sudėtingais projektais? - Ar padedate mokiniams atpažinti ir suprasti atkaklumo sunkiais momentais atpildą?	Ateities vizija - Ar suteikiate mokiniams laiko, išteklių, galimybių išsiaiškinti savo svajones ir jų siekti? - Ar padedate mokiniams plėtoti žingsnius ir strategijas, kurių reikia jų svajonėms įgyvendinti?

Pav 7. XXI a. švietėjo įgūdžiai (šaltinis: <https://usergeneratededucation.wordpress.com/2015/01/16/the-other-21st-century-skills-educator-self-assessment/>)

Mokytojas visada turi užduoti šiuos klausimus: Kaip planuoti veiklą, kaip vykdyti arba organizuoti mokymą? Šiuo aspektu didaktika atsiskleidžia kaip disciplina, leidžianti geriau suprasti ir

analizuoti mokytojų rengimą. Tokiu būdu mokytojas turi įgyti ir praktiškai pritaikyti tam tikrus įgūdžius ir kompetencijas, kurios liudija, kad jis (ji) sugeba sujungti tai, kas mokymo metu buvo pasiekta ar įgyta, su tuo, ką iš tikrųjų reikia atlikti tam tikru mokymo momentu. Šiuos įgūdžius galima vadinti didaktiniais įgūdžiais. Galima sakyti, kad didaktiniai įgūdžiai sutelkia dėmesį į tarpininkavimą, vadovavimą, nukreipimą ir mokymą. Tokiu būdu mokiniams ir (arba) dalyviams suteikiamas pragmatinis mokymas, leidžiantis jiems laisvai reikštis, tačiau pagrįstas teorinėmis žiniomis. Šios žinios gali būti atsakingai ir gana lengvai taikomos praktikoje, priklausomai nuo kiekvieno asmens įgūdžių ir gebėjimų.

Didaktiniai įgūdžiai orientuoti į mokytoją ir jo perduodamas žinias. Iš mokinio perspektyvos jie apima klausymąsi, skaitymą ir nurodymų vykdymą. Taikant šį metodą naudojamas planavimas, organizavimas ir struktūravimas. Tai metodiškas ir akademinis požiūris į ugdymą. Įprastai pasitelkiami šie įgūdžiai: struktūruotos pamokos, konkrečių mokymosi tikslų apibrėžimas, periodinių veiklos vertinimų rengimas, paskaitų skaitymas, grupinės diskusijos. Didaktika linksta į praktinį požiūrį: kaip ugdyti mokinius. Šie įgūdžiai numato šių priemonių naudojimą: demonstravimas, aiškinimas, stebėjimas, problemos, užduotys, bendradarbiavimas klasėje, praktinis mokymasis, technologijų naudojimas pamokoje, vizualizavimas ir modeliavimas. Bet kuriuo atveju didaktika ir pedagogika yra vienas kitą papildantys mokymo metodai.

Svarbiausias veiksnys, lemiantis gabaus mokinio akademinę sėkmę, yra mokytojas, nes tokiems mokiniams mokytojai paprastai daro didelę įtaką. Colangelo ir Davis (2003) pažymi, kad kai kurios savybės, kurių reikalaujama iš gabių mokinių mokytojų, yra apskritai būtinos geriems mokytojams. Taigi pravartu suprasti, ko reikia, norint iš klasikinio mokytojo tapti gabių ir talentingų vaikų mokytoju.

b. Spragų mažinimas: nuo klasikinio mokytojo iki gabių vaikų mokytojo

Ankstesnė era reikalavo išsilavinimo stabilumui, o ateinanti reikalauja išsilavinimo nestabilumui. Mokymas yra nepaprastai sudėtinga užduotis, tačiau gabių, talentingų ir kūrybingų mokinių mokymas kelia dar daugiau iššūkių. Labai svarbu, kad visi mokytojai gebėtų atpažinti didelių gabumų mokinį, kuriam gali prireikti gilesnio ir sudėtingesnio mokymo arba kurį reikėtų nukreipti tolesniam vertinimui ir paslaugoms (Shaughnessy & Senior, 2022).

Kokiomis savybėmis turėtų pasižymėti „puikūs“ mokytojai gabių mokinių akimis, kad galėtų juos mokyti klasėje? Kaip rodo šios srities tyrimai, „gabių“ mokinių grupė pasižymi unikaliais poreikiais, kuriems reikia specializuoto mokymo ir specialiai sukurtos, daug psichologinių pastangų reikalaujančios mokymosi aplinkos.

Be savybių, kurias bendra mokinių populiacija laiko būtinomis „geram“ mokytojui, reikėtų nustatyti konkrečias savybes ir gebėjimus, reikalingus gabiems mokiniams mokyti. Landvogt (2001) ir Delisle (2006) teigia, kad idealus gabių vaikų mokytojas turi daug žinių apie dėstomą dalyką, myli pasirinktą dalyką ir su užsidegimu žiūri į mokymą.

Norint tapti gabių ir talentingų vaikų mokytoju, pirmiausia reikia įgyti atitinkamą konkrečios mokymo srities arba pradinio ar vidurinio ugdymo diplomą. Kad būtų galima mokyti gabiuosius ir talentinguosius, taip pat dažnai reikia turėti magistro laipsnį, susijusį su pažangių mokinių mokymu. Gabių ir talentingų mokinių mokytojai mokomi atpažinti ir atrinkti pažangius mokinius į gabių ir talentingų mokinių programas, rengiant pokalbius su tėvais ir mokiniais bei atliekant vertinimus. Dirbdami su gabiais mokiniais, mokytojai turi turėti įgūdžių, reikalingų planuojant ir įgyvendinant sudėtingą mokymo programą, taip pat turi gebėti testuoti, vertinti ir pažymiais įvertinti mokinius pagal jų pasiekimų lygį. Vidurinėje mokykloje mokinių konsultavimas ir patarimai dėl karjeros ir mokymosi po vidurinės mokyklos baigimo yra įprasta pareiga. Visi mokytojai turėtų gebėti:

- atpažinti gabių mokinių, įskaitant mokinius iš įvairių kultūrinių ir kalbinių aplinkų, mokymosi skirtumus, svarbiausius raidos etapus ir pažintines bei emocines savybes, taip pat nustatyti svarbius jų akademinis ir socialinius-emocinius poreikius.
- rengti tinkamus mokymosi ir veiklos pakeitimus, skatinančius kūrybiškumą, spartinimą (angl. acceleration), gilumą ir kompleksiškumą jų akademinėse ir profesinėse srityse.
- parinkti, adaptuoti ir taikyti įrodymais grįstas ugdymo strategijas, padedančias gabiems mokiniams lengviau mokytis.

Gero gabių vaikų mokytojo savybes ir įgūdžius galima suskirstyti į dvi atskiras kategorijas: profesines-pedagogines ir asmenines-emocines. Pasak mokinių, idealūs mokytojai pasižymi plačiomis savo srities žiniomis, aistra pasirinktai sričiai ir dideliu malonumu mokyti. Jie gebės pritaikyti mokymo programą ir mokymo metodus, kad atitiktų unikalius skirtingų mokinių mokymosi ir mąstymo stilių poreikius, nes turi gilų "mokinių pažintinės, socialinės ir emocinės psichologijos ir raidos supratimą" (Khalil ir Accariya (2016). Literatūroje teigiama, kad „geri“ mokytojai yra susipažinę su įvairiais požiūriais, apibrėžiančiais, ką reiškia būti gabiam, ir geba suprasti bei susieti aplinkos poveikį mokinių gabumų raidai. Jie taip pat geba rengti specialią programą gabiesiems ir reglamentavimo sistemas mokyklose bei bendruomenėse. Be to, „geri“ mokytojai yra pasirengę rizikuoti ir eksperimentuoti, ieškant būdų, kaip perteikti mokymosi procesą savo mokiniams. Mevarech ir Blass (1999) nurodė, kad gabių mokinių mokytojai turi žiūrėti į mokymą kaip į mokslą, meną ir moralinį pašaukimą. Jie taip pat išvardijo gebėjimus ir suskirstė juos į keturias sudedamąsias dalis: a) tinkamai nustatyti, ką vaikas duotuoju metu žino ar nežino; b) paaiškinti sąvokas taip, kad mokiniui būtų įdomu, keltų iššūkių ir jį žavėtų; c) teikti konstruktyvų grįžtamąjį ryšį, suteikiant mokiniui galimybę koreguoti mokymosi metodus, kad jis galėtų visiškai valdyti medžiagą; d) ugdyti mokinio motyvą ir pasitikėjimą savimi. Gabių mokinių mokytojai turi turėti asmeninių įgūdžių – meilę dėstomam dalykui, savo mokiniams ir apskritai švietimui. Kiti reikalingi gebėjimai apima intelektą, intelektinį sumanumą, originalumą, kūrybiškumą, organizuotumą, lankstumą, atvirumą, emocinį stabilumą, brandą, atjautą, toleranciją, empatiją, dėmesį mokiniams, taip pat sąžiningumą, optimizmą ir džiaugsmą, energiją ir motyvą ieškoti naujos medžiagos ir mokymosi kanalų, pasitikėjimą savimi, savarankiškumą, atsakomybę, pasitikėjimą. Didelę reikšmę turi mokytojo žinios, įskaitant pedagogines žinias – mokyti taip, kad būtų sudarytos geriausios sąlygos mokinių mokymuisi; turinio žinias – turėti naujausias žinias dėstomoje

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

disciplinoje; pedagoginio turinio žinias – interpretuoti informaciją pasitelkiant įvairių informacijos pateikimo medžiagą (analogus, vizualizaciją, demonstracijas, paaiškinimus, vaizdinę medžiagą ir pavyzdžius); mokymo programos žinias – būti susipažinus su mokymo programos alternatyvomis ir turima mokymo medžiaga bei programomis, skirtomis konkrečioms dalykams mokytis. Mokymo programos sudarymas ir pasiekimų tikslų nustatymas, kurie padeda atsirenkant informacijos šaltinius, kuriant produktą ir atliekant vertinimus – tai dar vienas įgūdis, būtinas gabiųjų mokytojų.

Gabių mokinių mokytojai turi turėti ne tik specialių gebėjimų, bet ir įvairių administracinių įgūdžių, kurie leistų jiems pritaikyti įprastą klasės veiklą taip, kad gabūs mokiniai galėtų dirbti jų gebėjimus atitinkančiu tempu ir lygiu, tačiau nenukryptų nuo tvarkaraščio, turinio ir kitų švietimo sistemos reikalavimų (Khalil & Accariya (2016)).

Taigi gabūs ir talentingi vaikai turėtų mokytis iš mokytojų, kurie yra pasirengę įgyvendinti tinkamą mokymo programą, taikant veiksmingiausias strategijas, kad užtikrintų tokį mokymąsi. Mokykla taip pat turėtų būti vieta, kurioje gabių ir talentingų vaikų socialiniai ir emociniai poreikiai būtų suprantami ir tenkinami. Gabūs ir talentingi vaikai klesti, kai juos moko mokytojai, kurie supranta, kaip jų mokymasis ir socialiniai bei emociniai poreikiai skiriasi nuo jų bendraamžių ir žino, kaip tuos poreikius patenkinti (World Council for Gifted and Talented Children, 2021).

3.2. Efektyvaus mokytojo atpažinimo modeliai

3.2.1 Efektyvaus mokymo atskleidimas: savybės ir poveikis mokinių rezultatams

Mokslininkai ir pedagogai vieningai sutaria, kad mokytojai atlieka svarbų vaidmenį mokinių gyvenime ir kad mokinių pasiekimai gali labai skirtis priklausomai nuo to, su koku mokytoju jie dirba. Tačiau minėti ekspertai toli gražu nėra vieningi, kai kalbama apie tai, kokios savybės išskiria efektyvesnius mokytojus iš visų kitų ir būtent kaip šios konkrečios savybės lemia didesnę efektyvumą.

Būta bandymų sukurti mokytojų efektyvumo vertinimo modelius, kurie remiasi bet kurios kitos profesijos efektyvumo vertinimo modeliais. Lyginant mokytojų ir kitų profesijų atstovų literatūrą, vadovaujamas trimis pagrindiniais terminais: **veiksmingumu**, t. y. laipsniu, kuriuo tam tikras specialistas pasiekia rezultatų, susijusių su organizacijos iškeltais tikslais; **darbuotojo savybėmis**, tokiomis kaip asmenybė, pažintiniai gebėjimai ir išsilavinimas; ir **efektyvumo modeliais**, kuriais nustatomas ryšys tarp efektyvumo ir darbuotojo savybių (Harris ir Rutledge, 2007).

Terminas „efektyvumas“ padeda išvengti galimų išankstinių prielaidų, palyginti su tokiu terminu kaip „produktyvumas“, kuris yra glaudžiai susijęs su ekonomikos sritimi. Efektyvumo matavimas gali būti objektyvus – pasitelkiant mokinių testų rezultatus – arba subjektyvus – pasitelkiant kolegų ar vadovų vertinimus. Atsižvelgiant į tai, kad mokinių pasiekimai tapo pagrindiniu švietimo dėmesio centru ir tikslu, nenuostabu, kad pirmenybė teikiama objektyviems efektyvumo matavimo būdams.

Modeliai iliustruoja hipotetinius ryšius tarp darbuotojų savybių ir efektyvumo. Empiriniai testai parodo, ar hipotetiniai „prediktoriai“ iš tikrųjų veikia prognozuojant efektyvumą. Jie naudojami siūlomų modelių validumui patvirtinti (Harris ir Rutledge, 2007).

Nepaisant savo unikalumo, mokytojavimas vis tik yra profesija, o juo užsiimančios žmonės yra vertinami: jų „dalykinius įgūdžius“ matuoja ir vertina ekonomistai ir psichologai, o „socialinius emocinius įgūdžius“ (susijusius su bendravimu ir santykiais) – sociologai ir organizacinės elgsenos specialistai. Klasikinis darbuotojų efektyvumo modelis vyrauja ne pedagoginėse profesijose. Pagal jį darbuotojo efektyvumas nustatomas remiantis darbo žiniomis, kurios yra pažintinių gebėjimų ir darbo patirties funkcija. Kitaip tariant, aukštesni pažintiniai gebėjimai leidžia darbuotojui greičiau ir tiksliau išmokyti darbą, o darbo patirtis suteikia laiko praktinei mokymosi daliai (Harris ir Rutledge, 2007).

Kiti du modeliai orientuojasi į asmens tinkamumą tam tikram darbui (asmens ir darbo suderinamumas) arba tam tikrai organizacijai (asmens ir organizacijos suderinamumas). Pagal asmens ir darbo suderinamumo modelį svarbu, kad asmens savybės atitiktų darbą, t. y. tam tikri darbuotojai, turintys labai aukštus pažintinius gebėjimus, vis tiek gali būti netinkami tam tikram darbui. Pagal asmens ir organizacijos suderinamumo modelį teigiama, kad darbuotojo sėkmė ir tikimybė likti darbe tiesiogiai susijusios su organizacijos kultūra ir vertybėmis.

3.2.1 Efektyvumo prediktoriai

Trys prediktoriai, kuriuos trumpai aptarsime, yra asmenybė, pažintiniai gebėjimai ir išsilavinimas.

Asmenybė yra vienas dažniausių darbo efektyvumo prediktorių, keliančių rimtų iššūkių dėl „daugybės galimų asmenybės vertinimo priemonių“ (Day, Bedeian ir Conte, 1998). Vadinamasis „Didysis penketas“ (angl. Big Five) sudaro sistemą, kuri šiuo metu yra plačiai pripažinta. Juo matuojamas sąmoningumas, emocinis stabilumas, ekstraversija, sutariamumas ir atvirumas (Goldberg, 1990). Pasak tyrėjų, sąmoningumas yra geriausias prediktorius iš šio penketo.

Socialiai patrauklūs mokytojai iš tiesų gauna aukštesnius įvertinimus, tačiau vienintelis tiesioginis ryšys tarp ekstraversijos ir mokinių mokymosi yra tai, kaip patogiai mokiniai jaučiasi kreipdamiesi ir diskutuodami su mokytojais įvairiomis temomis ar problemomis, kokią atmosferą toks bendravimas gali sukurti klasėje ir kokią mokinių bendradarbiavimą jis gali paskatinti. Negalime neatsižvelgti į tai, kad efektyvumo vertinimai gali būti paveikti to, kaip vertintojai asmeniškai vertina mokytojų asmenybes.

Sąmoningumas, kuris kai kuriuose tyrimuose taip pat apibūdinamas kaip tvirtas būdas ar charakteris, reiškia atkaklumą ir užsidegimą siekti ilgalaikių tikslų. Ryšys tarp efektyvumo ir sąmoningumo yra daug aiškesnis, nes tokie asmenys išlieka įsipareigoję siekti pasirinktų tikslų nepriklausomai nuo aplinkybių ir yra linkę dirbti daugiau nei mažiau sąmoningi, bet tokie pat veiksnūs asmenys.

Cognitive ability is the most crucial factor affecting effectiveness. While it is sometimes assumed to be inherent, there is convincing evidence that it can change over time and that it is also influenced by environmental factors (Petrill et al., 1998).

Pažintiniai gebėjimai laikomi svarbiausiu veiksniumi, turinčiu įtakos efektyvumui. Nors kartais manoma, kad jie yra įgimti, yra svarių įrodymų, kad laikui bėgant jie gali kisti ir kad jiems įtakos turi aplinkos veiksniai (Petrill ir kt., 1998).

Skirtingai nuo asmenybės ir pažintinių gebėjimų, **išsilavinimas** gali būti lengvai pasitelkiamas atrenkant darbuotojus ir gerinant jau įdarbintų darbuotojų efektyvumą.

Visi trys prediktoriai bus aptariami iš mokytojo profesijos perspektyvos, kuri reikalauja dvigubo lojalumo ir mokyklai, ir mokiniams, taigi iš specialisto reikalaujama, kad jis veiktų ir savo klasėje, ir kaip didesnės mokyklos organizacijos narys. Mokytojų vertinimo modeliuose atsižvelgiama į tai, kokius sprendimus mokytojai priima savo klasėse, koks yra jų žinių pobūdis ir lygis, ir galiausiai – koks yra administracijos kontrolės laipsnis, todėl organizacinis veiksnys tampa itin svarbus. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad dėl skirtingų akademinų lygių, skirtingo mokinių amžiaus ir skirtingų mokinių poreikių įvairiomis aplinkybėmis reikia taikyti skirtingus mokymo metodus (praktikoje taikomus įgūdžių ir žinių derinius), efektyvus mokymas nėra laikomas nei paprastu, nei pastoviu.

Tačiau prie iki šiol aptartų prediktorių reikia pridėti dar vieną – **pasitenkinimą gyvenimu**, t. y. subjektyvią savijautą, kuri parodo, kiek žmogus patenkintas savo gyvenimu. Pasitenkinimą gyvenimu aptarsime atskirai nuo ekstraversijos, nes šie du dalykai nebūtinai yra susiję tarpusavyje.

Kaip savijauta veikia sėkmę ir efektyvumą, Lyubomirsky ir kolegos (2005) aiškina taip: „Pirma, kadangi laimingiems žmonėms būdinga dažna pozityvi nuotaika, didesnė tikimybė, kad jie, būdami tokios nuotaikos, aktyviai sieks naujų tikslų. Antra, laimingi žmonės turi praeityje įgytų įgūdžių ir išteklių, kuriuos jie sukaupė laikui bėgant ankstesnių malonių nuotaikų metu“ (p. 804). Mokytojo profesijos atveju, lygiagrečiai su tuo, kas buvo pasakyta apie ekstraversiją, galime pridurti, kad pasitenkinimas gyvenimu gali būti susijęs su geresniais rezultatais, nes vaikus traukia ir įtraukia mokytojai, kurie savo pasitenkinimu gyvenimu, energija ir pozityviu nusiteikimu paveikia visos klasės nuotaiką.

Pasitenkinimas gyvenimu gali paskatinti optimizmą arba būti jo rezultatas, ir optimizmas yra priešingas įpročiui blogus įvykius sieti su stabiliomis ir visuotinėmis priežastimis, o gerus – su laikinomis ir specifinėmis priežastimis (pesimizmui) (Abramson, Metalsky ir Alloy, 1989). Žmonėms, kurie yra labiau pesimistiškai nusiteikę, kyla didesnė rizika patirti vadinamąjį išminktą bejėgiškumą (t. y. įsitikinimą, kad pasekmės nesusijusios su žmogaus veiksmais) (Maier ir Seligman, 1976).

Taigi egzistuoja ryšys tarp optimizmo ir tvirto būdo arba didesnio sąmoningumo – susidūrę su sunkumais optimistai yra mažiau linkę mažinti pastangas, nes tvirtai tiki, kad galutiniai rezultatai didele dalimi priklauso nuo jų pastangų, ir yra labiau linkę išlaikyti subjektyvų didesnio pasitenkinimo gyvenimu jausmą (Duckworth ir kt., 2009).

3.2.2 Mokytojo darbo efektyvumo rodikliai

Neabejotina, kad dažniausiai naudojamas mokytojo darbo efektyvumo rodiklis yra *mokinių testų rezultatai*, po kurių seka direktoriaus, mokytojų, kitų kolegų, pačių mokinių ir mokinių tėvų vertinimai. Atsižvelgiant į tai, kad pasiekimai yra svarbus ugdymo proceso rezultatas, akademiniai rezultatai yra pasitelkiami kaip lengvai prieinamas vertinimo rodiklis.

Direktoriaus vertinimas yra dar vienas efektyvumo rodiklis. Tiesioginės žinios, kurias direktorius turi apie kiekvieno mokytojo metodus, suteikia šiam vertinimui pranašumą prieš statistinį „pridėtinės vertės“ metodą – mokinių testų rezultatus.

Nors ir buvo atlikta tyrimų apie *mokytojo asmenybės rodiklį*, tačiau daugiausia buvo nagrinėjama, kokie žmonės renkasi mokytojo profesiją, mažai dėmesio skiriant mokytojo efektyvumui. Mokytojų asmenybės tyrimams naudojami du pagrindiniai metodai: 16 asmenybės faktorių klausimynas (angl. 16 Personality Factors Inventory) ir Myerso-Briggso tipų indikatorius (angl. Myers-Briggs Type Indicator). Įvairių tyrimų rezultatai rodo, kad mokytojo efektyvumas teigiamai susijęs su sąmoningumu, pomėgiu bendrauti (ekstravertas), polinkiu eksperimentuoti (avantiūristas) ir savikontrole. Kai kuriuose naujesniuose tyrimuose, pavyzdžiui, Sparks ir Lipka (1992), bandant atskirti

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

mokytojus nuo vadinamųjų meistriškų mokytojų, teigiama, kad pastarieji yra šiltesni ir labiau bendraujantys, pagarbūs, kilnūs, motyvuoti, dėmesingi, gebantys palaikyti ryšius ir sunkiai apgaunami.

Pasak Wayne ir Youngs (2003), kurie atliko savo tyrimą, remdamiesi 21 „ pridėtinės vertės“ tyrimu analizavusiu ryšį tarp mokinių testų rezultatų gerėjimo ir mokytojų savybių: (1) „egzistuoja tam tikras ryšys tarp aukštosios mokyklos vertinimo ir mokinių pasiekimų gerėjimo“ (p. 97); (2) egzistuoja ryšys tarp mokytojų išklausytų matematikos kursų aukštojoje mokykloje ir mokinių matematikos rezultatų gerėjimo, tačiau toks poveikis nėra pastebimas nei pradinėse klasėse, nei kituose dalykuose.

Rice (2003), kuri nagrinėja tą pačią mokytojų savybių grupę, išvados yra panašios, tik su nežymiais skirtumais, susijusiais su tuo, kad Rice tiki, jog efektyvumo didinimui didesnį teigiamą poveikį turi darbo patirtis, ir mano, kad mokytojų pedagogikos ir atitinkamos dalykinės srities kursai yra teigiamai susiję su ugdymo rezultatais, ypač kai jie derinami kartu (turiniu pagrįsta pedagogika, angl. content-based pedagogy).

Ypač įdomu, kad mokytojų pažintiniai gebėjimai nebuvo įtraukti į efektyvumo tyrimus, galbūt dėl supratimo, kad mokytoju ne tampama, o gimstama. Kaip ir visų kitų profesijų atveju, neatsižvelgimas į pažintinius gebėjimus yra aplaidumas, nes jie nėra įgimti ir, kaip minėjome anksčiau, gali būti veikiami aplinkos veiksnių (požiūrio, sprendimų priėmimo laisvės, mokymosi galimybių ir t. t.), todėl laikui bėgant gali kisti.

3.2.3 Mokytojų efektyvumo vertinimo modeliai

Vertingi modeliai padeda švietimo įstaigų, nesvarbu, ar tai būtų mokyklos, ar gabių mokinių ugdymo centrai, vadovybei ir sprendimus priimančioms vizionieriams priimti teisingus sprendimus dėl personalo. Tokie modeliai taip pat gali būti naudojami teikiant konstruktyvų grįžtamąjį ryšį mokytojams, siekiant padėti jiems tobulėti profesinėje srityje, taip pat imtis užduočių, susijusių su specialiųjų poreikių turinčių mokinių mokymu.

Prieš taikant/naudojant esamus modelius, pirmiausia svarbu įsitikinti, kad modelis yra nuoseklus, o tai reiškia, kad, smarkiai nepakeitus mokymo metodų, tas pats mokytojas turėtų surinkti balus, kurie labai nesiskirtų. Modelis vertingas, jei juo pasitiki patys mokytojai. Priešingu atveju jie neatsižvelgs į grįžtamąjį ryšį.

Kitas rodiklis parodantis, ar modelis yra vertingas, ar ne, yra šališkumo ar išankstinių nuostatų buvimas. Kaip jau minėjome, dažniausia tendencija, kuomet direktoriai atlieka vertinimus, yra ta, kad pastarieji būna išpūsti. Neigiami ar draugiški santykiai kolegų vertintojų komandoje arba tarp mokytojo ir vadovybės gali lemti netikslius šališkus vertinimus. Kai tokio pobūdžio santykiai yra organizacinės aplinkos dalis, subjektyvūs vertinimo modeliai neturėtų būti taikomi.

Pridėtinės vertės kūrimo modelis

Remiantis **Pridėtinės vertės modeliu (VAM)** (angl. Value-Added Model), pagal kurį matuojama, kaip mokytojas prisideda prie mokinių pažangos, imami ankstesnių metų testų rezultatai

ir tam tikra informacija apie mokinius, ir numatoma, kokie turėtų būti testo rezultatai kitais metais. Vertė, kurią mokytojas sukuria, matuojama nustatant vidutinį skirtumą tarp faktinių ir prognozuojamų mokinių rezultatų. Akivaizdu, kad jei mokinių rezultatai yra tokie patys arba mažesni už prognozes, tai reikštų, kad mokytojui reikia keisti mokymo metodus, kelti kvalifikaciją arba išbandyti savo gebėjimus, pavyzdžiui, su kitos amžiaus grupės mokiniais. Jei mokinių rezultatai geresni už prognozes, tai reiškia, kad mokytojas iš tiesų kuria pridėtinę vertę ir taiko mokymo metodus, kurie duoda teigiamų rezultatų. Šis modelis yra gana paprastas, galbūt net per daug supaprastintas. Mokytojų efektyvumo lyginimas pagal jų rezultatus, pasiektus per skirtingus testavimo laikotarpius, atrodo šiek tiek dirbtinis, be to, lieka daug neatsakytų klausimų.

VAM privalumų nėra daug. Didžiausias iš jų yra tas, kad jis pasižymi paprastu skaičiavimu – jį paleidus, nereikės daug išteklių ir pastangų, kad būtų galima stebėti mokinių rezultatus ir automatiškai daryti išvadas apie mokytojų efektyvumą. Atlikti mokytojų palyginimus taip pat būtų lengviau.

Šis modelis turi trūkumų, į kuriuos būtina atsižvelgti. Pirmiausia, kaip įrodė Schochet ir Chiang (2010), taikant šį modelį yra iki 35 % klaidingo mokytojų darbo rezultatų klasifikavimo tikimybė – kuo trumpesnis stebėsenos laikotarpis, tuo didesnė klaidos tikimybė, tačiau net ir 10 metų atliekant stebėseną klaidos tikimybė nenukrenta žemiau 12 %. Be to, VAM mokytojų įvertinimai gali būti mokytojui priskirtų mokinių savybių, o ne tiek jo mokymo metodų efektyvumo rezultatas. Vadovaujantis ta pačia logika, kas atsitinka su VAM įvertinimais, kai mokinių grupės rezultatai jau yra aukšti ir tokio lygio išlieka kelerius metus?

Vidutinis prognozuojamų ir faktinių testų rezultatų padidėjimas būtų minimalus. Gali būti, kad dėl tam tikrų neįvertintų bendrųjų savybių, tam tikram mokytojui, kuris buvo įvertintas kaip itin efektyvus, paprasčiausiai pasisekė, nes jam buvo priskirta grupė, kurioje mokosi gerai besimokantys mokiniai (Kane ir kt, 2013). Žengiant dar giliau, jei VAM įgyvendinamas su grupe mokinių, kuriems skiriamos atsitiktinės užduotys, pavyzdžiui, trečdalis klasės gauna specialią užduotį, ir šių užduočių rezultatai naudojami matuojant mokytojo efektyvumą, negalime atmesti kitų klasės mokinių poveikio, net jei jiems nebuvo skirta ši užduotis. Jie gali daryti įtaką užduoties dalyvių rezultatams, taip vėl įnešdami šališkumą ir duodami rezultatus, kurie gali būti ne efektyvesnio mokytojo darbo, o teigiamos bendraklasių įtakos rezultatas ir atvirkščiai.

Neabejotinai mokytojai yra svarbiausias mokykloje teikiamas ugdymo indėlis, o jų efektyvumas labai skiriasi tiek pačiose mokyklose, tiek tarp mokyklų. Šį teiginį paprastai patvirtina visi mokytojų efektyvumo matavimo modeliai. Paprastai VAM yra neefektyvus, jei lieka nepatvirtintas arba naudojamas be jokių papildomų mokytojų efektyvumo vertinimo modelių. Tačiau matematikos ir kalbų atveju jis kartu su kitais modeliais patvirtina, kad efektyviai dirbantys mokytojai iš tiesų pagerina mokinių pasiekimus ir rezultatus per standartizuotus testus, atliekamus mokslo metų pabaigoje. Visgi tai nėra vienintelis rodiklis, kurį reikėtų naudoti vertinant mokytojų efektyvumą, nes yra mokytojų, kurie „moko tam, kad būtų pasiekti aukšti rezultatai“, jie moko tik to, ko reikės testui. Yra ir kitų svarbių mokymo elementų, į kuriuos VAM neatsižvelgia, be to, jis veikia tik tiek, kiek iš tikrųjų gali

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

veikti su mokytojais, kurie moko jau daugelį metų, taigi neįtraukia pradinių klasių mokytojų ir daugelio vidurinių mokyklų mokytojų.

Tai, kad daugybė mokytojų, kurie pagerino mokinių testų rezultatus, nebūtinai pagerino jų neakademinis rezultatus, lankomumo įpročius, nepažintinius įgūdžius ir požiūrį, patvirtina teiginį, kad efektyvus mokymas yra daugialypis (Gershenson, 2021).

Mokytojo arba klasės stebėjimas

Kitas modelis, kurį aptarsime, yra **mokytojo arba klasės stebėjimas**. Stebėjimas, kaip mokytojas valdo klasę, kokią atmosferą sukuria, kokį turinį pateikia ir siūlo mokiniams ir t. t., atrodo patikima vertinimo priemonė. Tačiau stebėjimas yra tiek patikimas, kiek patikimas jį atliekantis asmuo.

Šio modelio privalumai yra tai, kad jis suteikia administracijai galimybę fiksuoti informaciją, kuri įprastai liktų nepatikrinta, pavyzdžiui, mokytojo požiūrį į mokinius ir jo santykį su jais. Be to, jei stebėtojas vadovaujasi gerai parengtomis vertinimo gairėmis, yra didelė tikimybė, kad rezultatai bus patikimi. Kitas privalumas susijęs su tuo, kad šį modelį galima taikyti visiems mokytojams ir kad jo rezultatus galima iš karto pateikti stebimam mokytojui, o tai leidžia imtis korekcinų priemonių proceso metu, o ne jo pabaigoje.

Žinoma, šis modelis turi ir trūkumų, kurie daugiausia yra susiję su šališkumu (stebėtojas yra kaip nors paveiktas, teigiamai ar neigiamai, profesiniu ar neprofesiniu požiūriu, stebimo asmens, ir tai išlieka ilgalaikiame vertinime). Nustatyta, kad direktoriai yra linkę išpūsti savo kolegų mokytojų vertinimus, dėl ko modelio rezultatai tampa neatitinkantys tikrovės. Tas pats galioja ir tais atvejais, kai stebėtojas ir stebimasis turi panašias asmenybes (Sprague, 1997). Stebėjimas reikalauja daug laiko ir pastangų, kuriuos administratorius, mokytojas ar bet kas kitas, kam paskirta ši užduotis, turi skirti laiką nuo savo įprastinės veiklos. Remiantis vadinamuoju Hawthorne'o efektu, svarbus šio modelio trūkumas yra susijęs su tuo, kad trečiosios šalies dalyvavimas pamokoje gali smarkiai paveikti tiek mokytojo, tiek mokinių elgesį, priversti juos papildomai jaudintis arba elgtis toli gražu ne taip, kaip įprasta. Įdomu tai, kad stebėjimas tokios įtakos (jaudulio, sutramdytų ar „pagražintų“ reakcijų, elgesio, kuris neatspindi atitinkamo asmens ir todėl neturėtų būti vertinamas) gali neturėti tam tikriems mokiniams, kurie yra maištingi ir ne(su)kontroliuojami mokytojo.

Klasės dinamikos stebėjimas, vis dėlto, suteikia administratoriams įžvalgų, kurių negali suteikti joks kitas modelis. Todėl įveikti trūkumus ir juo naudotis yra labai rekomenduotina. Pavyzdžiui, daugumoje klasių yra vaizdo kameros, kurių filmuotą medžiagą galima naudoti stebėjimui patogiu metu. Tokios kameros paprastai įrengiamos siekiant stebėti klasių dinamiką ir skatinti mokinius kuo geriau elgtis pamokų metu, taip pat vengti patyčių. Įrodyta, kad stebėjimas mokyklose sėkmingai padeda gerinti kasdienę veiklą, ir jei konkreči švietimo įstaiga neturi aiškos politikos, draudžiančios tokį stebėjimą, tiek mokytojai, tiek administratoriai, tiek tėvai mano, kad geriau ją turėti. Naudojant atsitiktinių intervalų ir pamokų vaizdo įrašus mokytojų efektyvumo tikslais, tiek mokytojai, tiek mokiniai per įprastą pamokų veiklą būtų savimi arba, kas yra dar geriau, stengtųsi visada būti

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

geriausiomis savo versijomis dėl galimybės būti atsitiktinai atrinktiems stebėjimui. Įtraukus daugiau nei vieną stebėtoją ir sutrumpinus stebėjimo laiką (pavyzdžiui, iki 15 minučių iš vienos pamokos) bei nustačius aiškias vertinimo gaires, ką reikia patikrinti ir kaip interpretuoti informaciją, būtų galima sumažinti šališkumą, sumažinti stebėtojams tenkančią individualią naštą ir padidinti rezultatų tikslumą.

TRU (Mokymo siekiant tvirtų žinių) sistema

Iš pradžių TRU sistema buvo sukurta kaip matematikos mokymo vertinimo modelis. Vis dėlto jos principai gali būti taikomi vertinant ir kitus mokomuosius dalykus, todėl ją galima naudoti praktiškai bet kurioje pamokoje. Šio modelio išskirtinumas slypi tame, kad jis kviečia vertintoją įsijausti į mokinių kailį ir įvertinti jų patirtį pamokų metu. TRU sistema remiasi mokinių požiūrio tašku, siekdama nustatyti kokybinius sėkmingo mokymo požymius (James, 2020).

Šioje sistemoje vertinama:

- Turinys
- Pažintiniai reikalavimai
- Lygios galimybės naudotis turiniu
- Iniciatyvumas veikti, medžiagos valdymas, tapatybė
- Formuojamasis vertinimas

Stebėtojai kiekvieną kategoriją vertina taip, tarsi jie būtų medžiagą besimokantys mokiniai. Stebėtojai turi atsakyti į šiuos klausimus:

- Kodėl aš to mokausi? Kokia to prasmė?
- Ar turiu pakankamai laiko susipažinti su medžiaga? (t. y. greitas pamokų perbėgimas nepadeda jos suvokti, o jei ir perbėgame, ar turiu pakankamai pirminės informacijos, su kuria galėčiau greičiau susieti šį turinį?)
- Ar esu prasmingai įtrauktas? (pvz., jei turiu regimąją atmintį, ar man pateikiama pakankamai vizualizacijų, kad galėčiau lengvai įsisavinti turinį, arba, jei man reikia atlikti praktinius eksperimentus, ar man sudaromos tokios galimybės?)
- Ar man leidžiama sėkmingai paaiškinti savo požiūrį ir idėjas? (t. y. ar man suteikiamos tinkamos raiškos galimybės, kad galėčiau parodyti, ko išmokau, ir pasidalyti savo nuomone?)
- Ar klasės atmosfera leidžia man jaustis vertingu nariu, kurio nuomonė yra laukiama ir vertinama diskusijų metu?

Atsakant į šiuos klausimus iš mokinio perspektyvos, gaunamos labai naudingos įžvalgos apie bendrą mokytojo darbo efektyvumą, išsvengiant pačių mokinių šališkumo

Marzano tikslinis mokytojų vertinimo modelis

Kitas modelis, kurį aptarsime, yra Dr. Robert Marzano ir Dr. Beverly Carbaugh sukurtas **Marzano tikslinis mokytojų vertinimo modelis**. Šiame modelyje naudojamos 23 svarbiausios kompetencijos, sudarančios sudėtinę mokymo meno dalį, suskirstytos į keturias skirtingas kategorijas (Raudys, 2018):

- Standartais grindžiamas planavimas (angl. Standard-Based Planning)
- Standartais grindžiamas mokymas (angl. Standard-Based Instruction)
- Mokymosi sąlygos (angl. Conditions for Learning)
- Profesinės pareigos (angl. Professional Responsibilities)

Marzano modelis apima 5 etapų mokytojų vertinimą, kuris aprėpia „mokymo strategijos, kuri yra stebima, elementų nustatymą“, „stebėjimą, ar mokytojai stebi savo mokymo rezultatus naudodami tam tikrus metodus“, „dalies mokinių, kurie rodo, kad sėkmingai pasiekia norimus rezultatus, nustatymą“, „stebėjimą, ar mokytojas koreguoja savo metodus stebėdamas mokinių rezultatus“, ir galiausiai „galutinių balų skyrimą remiantis mokinių rezultatais“.

Panašiai kaip ir toliau pristatomas FFT modelis, šis modelis taip pat nagrinėja daugiau mokytojų darbo aspektų, ne tik patį mokymą. Jis tikrina klasės atmosferą ir parengiamuosius darbus, kuriuos reikia atlikti prieš pamoką. Šis modelis padeda mokytojams tobulėti profesinėje srityje, išmokyti geriau sudominti ir įtraukti mokinius, planuoti ir kurti mokymosi tikslus. Taip yra dėl išsamaus įrodymais grindžiamo grįžtamojo ryšio, kuris jiems teikiamas per tikslesnes diskusijas su administratoriais. Pavyzdžiui, pagal modelio taikymo rezultatus gali paaiškėti, kad tam tikras mokytojas neproporcingai daug laiko skiria pamokų dėstymui ir kartojimui, o nepakankamai – mokinių įtraukimui į veiklas, skatinančias kritinį mąstymą.

Marzano modelis turi keletą pasiūlymų, susijusių su mokinių įsitraukimu, kuriuos verta paminėti ir kurie nėra aiškiai išvardyti FFT modelyje. Pavyzdžiui, pagal Marzano modelį išlaikyti aukštą įsitraukimo lygį gali padėti „akademinio žaidimo naudojimas“, „fizinio judesio įtraukimas“, „aktyvaus tempo palaikymas“, „draugiškų diskusijų pasitelkimas“, „intriguojančios ar neįprastos informacijos pateikimas“ ir „galimybių mokiniams kalbėti apie save sudarymas“ (Learning Sciences Marzano Center, 2013).

Vieno modelio pasirinkimas ir jo laikymasis daugelį metų nėra naudingas tinkamam mokytojų efektyvumo vertinimui. Patirtis rodo, kad daug labiau pasiteisina metodų derinys, reikalaujantis papildomų pastangų, laiko ir išteklių. Pavyzdžiui, derinant pridėtinės vertės metodą (kadangi reikia stebėti mokinių akademinius rezultatus ir teikti ataskaitas) su mokinių nuomone apie mokytojus ir mokytojų stebėjimais, pagrįstais Marzano arba FFT modeliu, galima aiškiai suprasti, kokia dinamika ir profesionalumo lygis vyrauja mokykloje ir kaip ši dinamika veikia mokinius.

Pagrindų sistemos mokymui (FFT) modelis

Paskutinis modelis, kurį verta apžvelgti, yra vadinamasis **Pagrindų sistemos mokymui modelis** (angl. Framework for Teaching, FFT), kurį 1996 m. sukūrė Charlotte Danielson. FFT apima keturias skirtingas sritis, kurios, pasak modelio kūrėjos, apima pagrindines mokytojo pareigas. Šios keturios sritys yra šios: Planavimas ir pasirengimas; Klasės aplinka; Mokymas; Profesinės pareigos, apimančios 22 dimensijas ir iš viso 76 smulkesnius mokymo rodiklius. Toks išsamumo lygis pasirodė esąs labai naudingas mokyklų administratoriams (kad galėtų teikti tinkamą ir įrodymais grindžiamą grįžtamąjį ryšį ir nešališkas rekomendacijas dėl veiklos gerinimo), mokytojams (kad galėtų geriau apmąstyti savo mokymo metodus ir tobulinti konkrečius savo darbo aspektus) ir mokiniams (kad ilgainiui gautų naudos iš padidėjusio mokytojų efektyvumo). Geriausi šio modelio rezultatai pasiekiami tose įstaigose, kuriose modelio naudotojai tinkamai apmokyti dirbti su šiuo modeliu ir jį puikiai išmano. Skirtingas darbuotojų FFT supratimas gali sumažinti modelio naudojimo rezultatus.

Įvertinus tai, kokie panašūs yra FFT ir Marzano modeliai, čia pateiksime FFT modelį, kuris yra šiek tiek išsamesnis ir leidžia administratoriui išsamiau ištirti minėtas keturias sritis bei atrasti sferas, kuriose mokytojai dirba nepakankamai efektyviai arba kuriose turėtų padidinti savo efektyvumą. Kur Marzano modelis turi įdomių ir skirtingų dalykų papildančių tai, kas jau yra FFT modelyje, mes tai aiškiai nurodysime.

1 sritis: Planavimas ir pasirengimas

Kaip jau trumpai minėta, pirmoji FFT modelio sritis yra PLANAVIMAS IR PASIRENGIMAS. Pagal šią sritį, kad galėtų vesti pamokas, mokytojas turi organizuoti mokymąsi ir parengti mokomąsias užduotis. Šis pasirengimas reikalauja, kad mokytojas ne tik išmanytų mokymo programą, bet ir pažintų savo mokinius ir jų poreikius tam, kad galėtų adaptuoti savo mokymo turinį (mokymo metodų puokštę) ir savo lūkesčius dėl formų, kuriomis mokiniai turėtų parodyti, ką išmoko². Todėl mokytojai, kurie pasižymi šioje srityje, puikiai išmano dėstomą discipliną ir žino, kaip pasirengti konkrečiai mokinių grupei (įvairių kultūrų, rasių, supratimo lygių, praktinių įgūdžių, kalbų ir t. t.). Šis pasirengimas apima ir mokinių motyvaciją – atsako į didįjį klausimą, kodėl mums reikia mokytis ir kuo tai bus naudinga tolesniame gyvenime (The Danielson Group, 2022).

Šios srities dimensijos apima:

1a: Turinio ir pedagogikos žinių taikymą (išmanyti mokslinį turinį, kurį reikia dėstyti, suprasti tarpdalykines sąsajas, žinoti, kokie mokymo metodai taikomi atitinkamoje disciplinoje ir pasirinkti tuos, kurie geriausiai tinka tam tikros grupės pažangai, žinoti daugumos mokinių klaidingus supratimus ir kaip juos išspręsti).

² Žr. Universalų dizainą mokymuisi (angl. Universal design for learning, UDL):
<https://www.understood.org/en/articles/universal-design-for-learning-what-it-is-and-how-it-works>

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

1b: Mokinių pažinimą ir vertinimą (puoselėti įvairovę ir jai pasirengti, suprasti egzistuojančius skirtingus mokymosi stilius ir pasirengti mokymui pagal UDL (Universalaus dizaino mokymuisi) principus).

1c: Mokymo rezultatų nustatymą (ko mokiniai turėtų išmokti per pamokas)

1d: Efektyvų išteklių naudojimą (tiek medžiagų ir priemonių, naudingų tam tikriems įgūdžiams lavinti ar tam tikroms sąvokoms suprasti, tiek žmonių, teikiančių papildomą pagalbą tam tikroje srityje, pavyzdžiui, STEM, arba tam tikram žmogui, pavyzdžiui, mokiniui, kuriam reikia sensoriniams ar fiziniams sutrikimams pritaikytos medžiagos, dėl kurios mokytojams reikia pagalbos)

1e: Nuoseklaus mokymo planavimą (visi skirtingi mokymo plano elementai – rezultatai, medžiaga, veikla, mokinių grupės, metodai – dera tarpusavyje ir papildo vienas kitą)

1f: Vertinimo planavimą ir analizę (vertinimas, kuris mokytojams ir mokiniams suteikia informacijos apie daromą pažangą, paprastai yra formuojamasis ir dažnai būna atliekamas kartu su įvairių formų neformalioju vertinimu. Efektyvus mokytojas žino, kaip analizuoti vertinimo rezultatus ir panaudoti juos koreguojant savo mokymo metodus, užuot vien tik priskiriant prastus rezultatus mokiniams).

2 sritis: Mokymosi aplinka

Antroji sritis – mokymosi aplinka – apibūdina ypatybes ir sąlygas, padedančias mokytis ir palaikančias mokinių sėkmę. Tai saugios ir pagarbios klasės kūrimas, mokinių tapatybės suvokimas ir jos paisymas, taip pat su mokymusi susijusi jaudinanti ir įkvepianti atmosfera.

Šios srities dimensijos apima:

2a: Pagarbios ir palaikančios aplinkos puoselėjimą (tai privaloma, jei siekiame socialinės ir emocinės gerovės bei akademinės sėkmės)

2b: Mokymosi kultūros puoselėjimą (apibūdinti normas, reguliuojančias tarpusavio interakcijas, ir tikėtis, kad jų bus laikomasi, vertinti sunkų darbą, atkaklumą, turinio išmanymą ir asmeninį augimą)

2c: Tikslingos aplinkos palaikymą (pasitelkiant rutiną ir procedūras, kurios diegiamos siekiant pagerinti ir palengvinti kitus mokymosi aspektus)

2d: Teigiamo mokinių elgesio skatinimą (kad mokymasis būtų sėkmingas, mokiniai jaustųsi saugūs ir gerbiami)

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

2e: Mokymuisi skirtų erdvių organizavimą (kurios sukurtos taip, kad pagerintų ugdymo procesus ir padėtų mokiniams bendradarbiauti³)

Ir iš Marzano modelio čia galime pridėti: Sėkmės šventimą!

3 sritis: Mokymosi patirtys

Trečioji sritis – „Mokymosi patirtys“ – atspindi pagrindinę mokyklų misiją – gerinti mokinių mokymąsi. Patirtys, kurias mokytojai rengia ir pateikia pamokose, yra pagrįstos giliu turinio ir jo sąsajų su kitais mokomaisiais dalykais supratimu, suderintos su atitinkamais standartais, skirtos įtraukti visus mokinius, nepriklausomai nuo jų mokymosi stilių, ir grindžiamos mokinių stipriosiomis pusėmis bei talentais. Šioje srityje efektyviai dirbantys mokytojai gali lengvai pereiti nuo vieno metodo prie kito, į savo aiškinimus įtraukti sąvokas iš kitų mokymo programos dalių, stebėti mokinių supratimą ir įsitraukimą, o pajutę sunkumus ar nepakankamą mokinių dėmesį, jie imasi pakeitimų.

Šios srities dimensijos apima:

3a Komunikavimą apie tikslą ir turinį (siekiant palaikyti mokinių įsitraukimą ir jų akademinę pažangą)

3b Klausinėjimo ir diskusijų metodų naudojimą (sėkmingai įtraukiant visus mokinius, prašant jų atsakyti į sumaniai suformuluotus klausimus, kurie palaipsniui veda visą grupę prie naujo turinio įsisavinimo)

3c Mokinių įtraukimą į mokymąsi (taip, kad mokiniai ne tik paprasčiausiai vykdytų reikalavimus, bet ir įgytų supratimą per turiningą mokymosi patirtį, bendradarbiavimą ir refleksiją)

3d Mokymosi vertinimo naudojimą (siekiant nuolat stebėti, ar mokiniai daro pažangą siekdami savo tikslų ir kokiais žingsniais tai daro)

3e Lankstų reagavimą į mokinių poreikius (darant koregavimus mokymosi metu, siekiant reaguoti į pokyčius, susijusius su pamokos eiga)

4 sritis: Principingas mokymas

Ketvirtoji ir paskutinė FFT sritis yra „Principingas mokymas“, kuris neapsiriboja tik mokytojų pamokomis, bet apima ir kitas sritis, kurios taip pat labai svarbios mokinių sėkmei. Norint būti efektyviems šioje srityje, mokytojams reikia patiemis išlikti nuolatiniams besimokančiais ir būti didesnės kolegų ir tėvų bendruomenės nariais, kurie kolektyviai atsakingi už mokinių augimą ir prie jo prisideda.

Šios srities dimensijos apima:

³ Susipažinkite su „Erasmus+“ projekto „Aukso pjūvio mokymas“ (angl. Golden Ratio Teaching) mokymo programa ir dalimi, susijusia su „Ateities klase“: <http://golden-ratio-teaching.eu/wp-content/uploads/2022/03/12-Future-Classroom-Methodology-Of-Teaching.pdf>

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

4a Įsitraukimą į refleksyviąją praktiką (kuri apima savęs įsivertinimą ir plėtoja mokytojų žinių bazę bei mokymo metodų bagažą)

4b Mokinių pažangos fiksavimą (siekiant stebėti, kokiame taške mokiniai yra, palyginti su tuo, kuriame jie norėtų būti arba turi potencialo būti, atsižvelgiant į jų tikslus ir gebėjimus)

4c Šeimų ir bendruomenių įtraukimą (siekiant, kad mokinių tobulėjimo procesą palaikytų kuo daugiau žmonių, o tėvai taptų mokymosi bendruomenės dalimi)

4d Prisidėjimą prie mokyklos bendruomenės ir kultūros (skatinant pozityvią ir abipusiai praturtinančią sąveiką su kolegomis)

4e Profesinį augimą ir tobulėjimą (besidomint naujovėmis savo disciplinose ir tobulinant savo įgūdžius, siekiant didinti mokinių įsitraukimą ir dar geriau suprasti jų bendruomenes)

4f Tarnavimą mokiniams (visada atsižvelgti į kiekvieno mokinio interesus, rūpintis mokinių gerove ir gebėti pastebėti, kai dėl tam tikros praktikos mokiniai jaučiasi atstumti ar nesaugūs).

Šio vertinimo modelio privalumai yra jo kompleksiskumas ir tai, kad įvairūs mokymo rodikliai išskaidyti labai detalai, o tai gali išryškinti sritis, kurias ypač reikia tobulinti. Toks konkretus grįžtamasis ryšys, teikiamas mokytojams mokslo metų eigoje, o ne jų pabaigoje, galėtų atnešti mokiniams labai naudingų rezultatų.

Apibendrinimas

Vadinamasis pridėtinės vertės modelis jau ilgą laiką naudojamas mokytojų efektyvumui vertinti. Tai objektyvus modelis, priešingai nei daugelyje kitų profesijų taikomi efektyvumo modeliai, kurie remiasi subjektyviais viršesnes pareigas užimančių asmenų vertinimais. Tačiau, kaip jau minėjome, mokytojavimas yra kur kas daugiau nei tik testų rezultatai, ir jei tikimasi ilgalaikių mokymosi rezultatų, su kiekvienu mokiniu reikia elgtis, prie jo prieiti ir rūpintis atsižvelgiant į jo unikalumą ir individualumą.

Derinant VAM su kitais modeliais, kurie apima direktoriaus / kolegų stebėjimus ir mokinių vertinimus, taip pat su vienu iš išsamesnių FFT arba Marzano modelių, būtų galima gauti išsamiausių ir tiksliausių rezultatus bei daug geriau suprasti organizacinę biomą – darbuotojų veiklos sąlygas ir santykius, taip pat atskirų darbuotojų savybes ir efektyvumo lygį.

Net jei VAM gali būti pigus ir lengvai įgyvendinamas kaip įprastinės metinės organizacijos veiklos dalis, jis atliekamas post factum ir nepateikia konkrečių veiklos gerinimo pasiūlymų. Mokytojų potencialo švaistymas, atsisakant jiems padėti tobulėti, nėra kelias, kurį turėtų rinktis atsakingas švietimo įstaigos administratorius.

3.3 Gabiųjų ugdymo programų pagrindai ir įgyvendinimas

Šioje dalyje apibendrinami esminiai komponentai, aptarti tolesniuose poskyriuose, pabrėžiant tiek teorinius pagrindus, pavyzdžiui, pagrindinius gabiųjų ugdymo aspektus, tiek praktines strategijas.

3.3.1 Gabių vaikų ugdymo svarbiausi aspektai

Pritaikyti savo dalyką/veiklą, kad ji atitiktų unikalius kiekvieno gabaus vaiko poreikius ir interesus – tai pagrindinė gabių vaikų mokytojo užduotis. Kad tai pavyktų, siūloma remtis teorinėmis ir praktinėmis žiniomis, kuriomis yra pasidalinę užsienio mokslininkai bei kurias mokytojas turi sukaupęs praktiškai dirbdamas su vaikais. Tad toliau aptariama koks ir kaip organizuojamas ugdymas labiausiai atliepia gabių vaikų poreikius.

- Tyrinėjimu grindžiamas mokymasis. Skatinkite mokinius užduoti klausimus, kad temas galėtumėte tyrinėti kuo giliau ir būtų atrandamas ryšys tarp mokomo dalyko ir realaus gyvenimo sąsajų.
- Praktinė ir projektinė veikla. Leiskite mokiniams prasmingai, patraukliai pritaikyti savo žinias.
- Problemų sprendimo ir kritinio mąstymo pratimai. Skatinkite mokinius kūrybiškai mąstyti, analizuoti informaciją ir priimti sprendimus.
- Pagreitintas tempas. Greičiau apžvelkite teorinę medžiagą tiems, kurie greitai suvokia sąvokas.
- Savarankiškas tyrimas. Leiskite mokiniams rengti individualius/komandinius tyrimus/projektus savarankiškai, būkite dalyko konsultantas, patarėjas.
- Mentorystės programos. Stenkitės suvesti mokinius su profesionalais juos dominančiose srityse, kad jie įgytų patirties ir žinių.
- Mokymasis bendradarbiaujant. Skatinkite mokinius dirbti kartu mažose grupėse, kad galėtų dalytis idėjomis, perspektyvomis ir sprendimais.
- Praturtinimo veikla. Suteikite studentams papildomų galimybių tyrinėti savo pomėgius ir lavinti naujus įgūdžius, pvz., klubuose, konkursuose ir išvykose.

3.3.2 Užsiėmimų organizavimas

Šioje skyriaus dalyje pateikiame pavyzdį, apimantį dviejų partnerių šalių pavyzdžius – Izraelio, kur gabių vaikų ugdymas turi galias šaknis ir gyvuoja jau daugiau nei 30 metų, ir Lietuvos, kur gabių vaikų ugdymas pradėtas prieš kelerius metus. Ir šiandien, Lietuvoje turėdami atskirą gabių vaikų ugdymo centrą (-us), galime pasidalyti gerąja patirtimi ir kaip jis veikia realybėje. Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademijos Gifted centro gabių vaikų ugdymo programa, kuri taikoma Gabių vaikų centruose esančiuose Kaune, Vilniuje, Tauragėje - Lietuva) sudaryta vadovaujantis Izraelio

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

patirtimi, kartu bendradarbiaujant su Izraelio gabių vaikų centre dirbančiais asmenimis (Rishon LeZion Ron Vardi ir kitomis įstaigomis, kurios ugdo gabius vaikus) bei pritaikant programą kultūriškai bei atsižvelgiant į formalaus švietimo įstatymus ir tvarką. Izraelyje gabių vaikų ugdymui jau daugiau kaip 3 dešimtmečius yra skiriamas išskirtinis dėmesys ir šioje šalyje atpažinti gabūs vaikai 4 dienas per savaitę eina į bendrojo ugdymo mokyklas, o 1 dieną per savaitę į specializuotus gabių vaikų ugdymo centrus. Taip pat klasėse, kuriose jie mokosi 4 dienas, yra skiriamas papildomas dėmesys, individualizuotas mokymas pagal galimybes, bei taikomi gabių vaikų ugdymo metodai.

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademijos Gifted centre ugdomosios veiklos (pvz. 2022-2023 m. m.) gabiams vaikams, kurių atpažinimas vykdytas pagal adaptuotos Izraelio programos „Gifted“ testavimą, vyksta pirmadieniais – ketvirtadieniais popietiniu laiku (16.00 – 18.30 val.) pirmų/dvylikų klasių moksleiviams ir šeštadieniais 10.00 – 13.00 val. ikimokyklinio/priešmokyklinio amžiaus moksleiviams. Moksleivių atostogų metu ugdomosios veiklos neorganizuojamos.

VDU Gifted centro mokytojai, kurie yra taip pat praėję tęstinius mokymus apie gabių vaikų ugdymą, veiklas planuoja rengdami atskirus Ugdomuosius modulius, kuriuos sudaro 5-6 užsiėmimai penktų/dvylikų klasių moksleiviams ir 6 užsiėmimai žemesnių klasių moksleiviams bei ikimokyklinukams/priešmokyklinukams.

Visus modulius, kuriuos per metus veda, aprašus mokytojai atsiunčia padalinio koordinatoriui iki mokslo metų pradžios. Prisijungus prie VDU Gifted centro mokslo metų eigoje modulių rengimo ir terminai derinami tarpusavio sutarimu.

Prieš kiekvieno modulio pradžią mokytojas savo grupės vaikų tėveliams išsiunčia prisistatymo laišką, kuriame trumpai prisistato pats ir pristato savo modulį: jo temą, probleminius klausimus, tikslus, numatomus rezultatus. Moduliu pasibaigus tėveliams siunčiamas refleksijos lapas, kuriame apžvelgiamas visos grupės darbas modulio metu: grupės įsitraukimas į veiklas, motyvacija, emocinis mikroklimatas ir kt. Visų metų eigoje mokytojai pildo ir individualius mokinių Portfolio, kad tiek mokiniai, tiek jų tėveliai ir mokytojai galėtų stebėti ir į(si)vertinti mokinio progresą mokslo metams baigiantis.

Ugdomųjų veiklų bendra trukmė, kurią mokiniai praleidžia kartu su mokytoju, yra 2,5 val. Per savaitę (įskaitant pertraukas, kurių dažnumą nustato kiekvienas mokytojas individualiai atsižvelgdamas į vaikų amžių). Mokomųjų veiklų ir pertraukų metu svarbu visai centro bendruomenei: mokytojams, administracijos, ūkio darbuotojams, gebėti užtikrinti mokinių saugumą, emociškai saugią mokymo(si) aplinką, pastebėti ir reaguoti į smurto ir patyčių situacijas, jei tokių bus pastebėta, imtis prevencinių priemonių jų nebuvimui užtikrinti.

Organizuojant ugdomąsias veiklas svarbu atsižvelgti į mokinių gebėjimus ir kompetencijas, mokymosi motyvaciją. VDU Gifted centre organizuojamos veiklos turi didinti mokinių motyvaciją, o mokytojai turi gebėti kurti veiksmingas mokymo(si) strategijas, rengti kokybiškus modulius, skleisti gerąją pedagoginio darbo patirtį.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Atsižvelgus į mokinių dėmesio sutelkimo ir išlaikymo galimybes skirtingame amžiaus tarpsnyje, veiklas organizuoti intervalais: derinant darbo ir poilsio laiką.

Kadangi mokiniai į centrą renkasi iš skirtingų ugdymo įstaigų ir jau po pamokų, derėtų užsiėmimo pradžioje laiko skirti įvesčiai į veiklą, o jos pabaigoje nepamiršti refleksijos ir įsivertinimo.

Gabūs vaikai, kaip ir visi vaikai, yra individai, turintys savo unikalių pomėgių ir pageidavimų. Tačiau galime pateiktą keletą veiklų, kurias mėgsta dauguma gabių vaikų. Į jas galima atsižvelgti planuojant ir savo veiklas:

1. Sudėtingos problemos: gabiams vaikams dažnai patinka galvosūkiai, galvosūkiai ir kiti intelektualūs iššūkiai.
2. Kūrybinė raiška: gabiams vaikams gali patikti meniniai užsiėmimai, tokie kaip tapyba, piešimas, rašymas ir scenos menas.
3. Nepriklausomi projektai: gabiams vaikams gali patikti siekti savo pomėgių ir nuodugniai mokytis tema.
4. STEAM veikla: gabūs vaikai dažnai domisi mokslu, technologijomis, inžinerija ir matematika, jiems gali patikti praktiniai eksperimentai, kodavimas ir statybos projektai.
5. Diskusijos: gabiams vaikams gali patikti įsitraukti į gyvas diskusijas ir diskusijas apie aktualius įvykius, politines problemas ir filosofines temas.
6. Varžybos: kai kuriems gabiams vaikams patinka draugiškos varžybos, pavyzdžiui, šachmatų, debatų ir gamtos mokslų olimpiados.

Svarbu atsiminti, kad ne visi gabūs vaikai turės vienodus pomėgius ir kad svarbu pasiūlyti įvairią veiklą, kad jie galėtų atrasti savo pomėgius ir stipriąsias puses. Daugiau apie tai kokia yra gabių mokinių klasė ir kas svarbu rasite 4.1 šios e-knygos skyriuje.

3.3.3 Individualus ir grupinis darbas dirbant su gabiais vaikais

Tiek individualus, tiek grupinis darbas turi savo privalumų ir trūkumų. Svarbu juos įsivertinti ir atsižvelgti į juos planuojant ugdomąsias veiklas ir keliant jų tikslus.

Individualaus darbo privalumai:

1. Leidžia mokiniams dirbti savo tempu
2. Skatina individualią atsakomybę
3. Suteikia galimybę intravertams mokiniams sužibėti
4. Ugdo savarankiškumą ir pasitikėjimą savimi

Grupinio darbo privalumai:

1. Skatina bendradarbiavimo ir bendravimo įgūdžius
2. Suteikia galimybę mokytis iš bendraamžių ir palaikyti vieniems kitus
3. Padeda ugdyti bendruomeniškumo jausmą ir socialinius įgūdžius. Sudaro galimybes rasti skirtingų problemų sprendimo būdų

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Apibendrinant galima pasakyti, kad individualaus ir grupinio darbo derinys gabiems vaikams gali suteikti visapusišką edukacinę patirtį, leidžiančią jiems ugdyti įvairius įgūdžius ir gebėjimus.

Grupinio darbo organizavimo aspektai ir pavyzdžiai

Dirbant grupėmis gerėja mokinių tarpusavio santykiai, kuriama pasitikėjimo ir paramos atmosfera, o asmeninio indėlio svarbos suvokimas stiprina savivertę ir įsitraukimą. Mokiniai turi galimybę ugdytis kūrybiškumą, specifinius dalyko ir komunikavimo bei socialinius gebėjimus. Organizuojant grupinį darbą užduotis parengti taip, kad mokiniai būtų skatinami dirbti išvien, derinti savo pastangas, numatyti asmeninį indėlį ir vaidmenį stengiantis gerai atlikti bendrą darbą. Vertinimas irgi turėtų būti labiau orientuojamas į grupės, o ne atskiro mokinio rezultatą. Mokiniai sėkmingiau mokysis veiksmingo bendradarbiavimo, jei jiems bus sudaryta galimybė apmąstyti darbo grupėje procesą.

Durstinys

Tai mokinių bendradarbiavimu grįstas mokymosi metodas. Durstinio esmė ta, kad kiekvienas grupės narys tampa mokymosi medžiagos dalies ekspertu ir moko kitus. Veiklos pradžioje sudaromos nedidelės grupės (po 3–4 mokinius). Jos vadinamos „namų“ grupėmis. Kiekvienas „namų“ grupės narys gauna skirtingą medžiagą (temą, klausimą, užduotį), kurią turės išmokyti pats ir išmokyti kitus grupės narius. „Namų“ grupėje mokiniai susipažįsta su savo mokymosi medžiagos dalimi ir pasako vieni kitiems savo nagrinėjamų klausimų tematiką. Tada mokiniai persigrupuoja: susiskirstoma į „ekspertų“ grupes. Kiekvieną grupę sudaro tą pačią mokymosi medžiagos dalį turintys mokiniai. Jie kartu nagrinėja medžiagą ir planuoja, kaip mokys „namų“ grupės draugus, kaip pateiks informaciją, kad kiti ją suprastų. Mokytojas gali pasiūlyti patikrinti, ar visi grupės nariai pasirengę mokyti kitus. Atlikę šią užduotį mokiniai grįžta į „namų“ grupes ir moko vieni kitus. Grupės tikslas – kad visi gerai išmokytų visą mokymosi medžiagą. Kad įsitikintų, ar mokiniai suprato ir įsidėmėjo svarbiausius dalykus, mokytojas gali paprašyti, kad kiekvienos temos / klausimo esmę pristatytų ne „ekspertai“, o „namų“ grupės nariai. Veikla baigiama įsivertinimu, kas išmokta ir kaip sekėsi. Galima paskatinti mokinius apmąstyti pamokoje taikyto mokymosi būdo privalumus, trūkumus, taikymo galimybes.

Šešių kepurų metodas

Norėdami geriau suprasti kito žmogaus požiūrį arba pažvelgti į reiškinį ar faktą iš kitokios perspektyvos, turime atsisakyti įprastinio mąstymo. Tam padeda vadinamosios „mąstymo kepurės“. Idėją pasiūlė Edwardas de Bono. Jis išskyrė šešis mąstymo būdus ir juos susiejo su spalvotomis kepurėmis – balta, raudona, juoda, geltona, žalia ir mėlyna. Norėdami pažvelgti į reiškinį iš kitokios perspektyvos, turime mintyse nusiimti vienokią „kepurę“ ir užsidėti kitokią.

Balta kepurė. Ją užsidėję domimės faktais, būname neutralūs, be emocijų, galime racionaliai analizuoti faktus ir reiškinius. Mums rūpi, kokią informaciją turime, kokios trūksta, iš kur ir kaip galėtume jos gauti..

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Žalia kepurė. Žalia simbolizuoja kažko naujo auginimą. Su šia kepure būname kūrybingi, stengiamės daryti įdomius, neįprastus dalykus, generuojame naujas idėjas, siūlome įvairius neįprastus sprendimų variantus, ieškome kitų kelių, kitų galimybių.

Geltona kepurė. Geltona spalva primena saulę, šiltas, laimingas dienas. Užsidėję šią kepurę reiškinius, mintis, idėjas vertiname pozityviai, esame nekritiški, galime nepamatyti slypinčių pavojų.

Juoda kepurė. Juoda spalva rodo, kad mąstome negatyviai, matome tik neigiamus reiškinių ar minties aspektus, esame kritiški. Šis mąstymo būdas padeda išvengti galimų klaidų.

Raudona kepurė. Raudona yra šilta, net karšta spalva, todėl ji simbolizuoja mąstymą, kurį valdo emocijos. Su šia kepure mažai dėmesio skiriame faktams ir argumentams, mums rūpi tik emocinė reakcija į dalykus (linksma, liūdna, myli, nemyli, patinka, nepatinka ir pan.), negalime racionaliai analizuoti faktų ir argumentų.

Mėlyna kepurė. Kaip mėlynas dangus apgaubia visą planetą, taip mąstymas užsidėjęs šią kepurę sujungia, apibendrina kitų kepurėlių mąstymą. Ji paprastai dėvima veiklos pradžioje ir pabaigoje. Pradžioje nusakome situaciją, numatome, ką reikia pasiekti. Pabaigoje dėvint mėlyną kepurę pateikiamos išvados, sprendimai, nusakoma, kas bus daroma toliau.

Šešių kepurėlių metodas sutelkia mąstymą, sudaro sąlygas kūrybiškai mąstyti, padeda geriau bendrauti grupėje, palengvina sprendimų priėmimą. Vienu metu stengiamasi atlikti vieną veiksmą. Visi dalyviai tuo pačiu metu arba susikaupia prie informacijos (baltoji kepurė), arba stengiasi numatyti pavojus (juodoji kepurė), arba generuoja naujas idėjas (žalioji kepurė), arba išsako jausmus (raudona kepurė). Toks paralelinis mąstymas, kai visi dalyviai vienu metu dėvi vienodos spalvos „kepurę“, sutelkia visų dalyvių patirtį ir intelektą, padeda išvengti nekonstruktyvių ginčų.

„Kepurės“ gali būti naudojamos po vieną arba gali būti sudaroma tam tikra jų seka. Viena iš jų gali būti ir tokia: pirmiausia išsiaiškiname situaciją, svarstymo eigą (mėlyna kepurė), pateikiame faktus, susijusius su svarstomu dalyku (balta kepurė), generuojame idėjas, susijusias su svarstomu dalyku (žalia kepurė), įvertiname idėjas nustatydami galimus pranašumus (geltona kepurė) ir trūkumus bei kliūtis (juoda kepurė), išsakome jausmus, susijusius su skirtingomis alternatyvomis (raudona kepurė), apibendriname ir priimame sprendimą (mėlyna kepurė).

Kampai

Tai mokymosi bendradarbiaujant metodas, kuris leidžia mokiniams pasirinkti ir aptarti tam tikrą temos aspektą. Kiekvienas kabineto kampas reiškia kitą temos aspektą. Kiekvienas mokinys pasirenka, į kurį konkretų mokytojo užduoto klausimo aspektą atsakys, ir eina į atitinkamą kampą. Kampą pasirinkę mokiniai susiranda porą ir aptaria su ja savo pasirinkimo priežastis. Mokiniai taip pat gali imtis papildomų klausimų, kurie skatina kritiškai mąstyti kalbama tema. Po diskusijos mokytojas atsitiktinai pakviečia poras iš kiekvieno kampo pasakyti savo nuomonę visai klasei.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Šis metodas dažniausiai taikomas aiškinantis diskusinius klausimus, tačiau galima taikyti ir kitais atvejais, kai mokiniams tenka rinktis ir paaiškinti savo pasirinkimo motyvus.

Praktinis tyrimas

Praktinio tyrimo atlikimas gamtos mokslų pamokose yra itin reikšmingas ugdant mokinių gebėjimus ir kompetencijas. Ši veikla gali būti įdomi ir aktyvi, skatinanti mokinius geriau pažinti juos supančią aplinką, pritaikyti įgytas žinias ir gebėjimus įvairioms problemoms spręsti.

Praktinio tyrimo atlikimas yra įdomesnis ir aktyvesnis tada, kai mokiniui leidžiama pačiam savarankiškai jį atlikti. Mokiniai mokosi kelti klausimus, problemas ir formuluoti hipotezes.

Hipotezei patikrinti gali būti naudojami įvairūs metodai. Kokius metodus pasirinkti, priklauso nuo:

- tikslų ir uždavinių, kurių norima pasiekti atliekant praktinį tyrimą;
- mokytojo kompetencijos;
- mokinių pasirengimo lygio;
- turimų priemonių;
- laiko, numatyto užduočiai atlikti.

Kad praktinių tyrimų metu mokiniai patirtų mokymo(si) sėkmę, labai svarbu tinkamai planuoti veiklą. Numatant praktinį tyrimą mokytojui reikėtų atsakyti į tokius klausimus:

- kaip mokiniai pasirengę praktinei veiklai;
- ar mokiniai vadovausis mokytojo nurodymais, ar bandys patys rasti teisingą kelią;
- ar bus dirbama individualiai, ar grupėmis.

Jei trūksta priemonių ir įrangos, mokinius suskirstykite grupėmis ir tegu viena grupė atlieka praktines užduotis, kol kiti dalyvauja pamokoje kaip įprasta. Arba sukite „karusele“ keletą skirtingų praktinių užduočių.

Nuspręskite, ko būtent tikėtės pasiekti šia pamoka, o paskui suplanuokite jos veiklą kruopščiau neipaprastai:

- ar yra dalykų, į kuriuos mokiniai būtinai turi atkreipti dėmesį;
- ar norite, kad jie kaip nors aprašytų veiklą;
- ar reikės demonstruoti pavyzdžius;
- ar pakankamai pabrėžėte saugumo reikalavimus.

Pasirūpinkite, kad nebūtų mokinių, kurie neturi ką veikti. Galbūt anksčiau baigusiems papildomai skirsite atvirą užduotį.

Skaitmeninių mokymosi priemonių naudojimas

Virtuali mokymosi aplinka sudaro galimybių ne tik sudominti mokinius, bet ir įtraukti juos į interaktyvų mokymąsi. Tinkamas skaitmeninių mokymosi priemonių naudojimas sudaro galimybes padidinti mokymosi veiksmingumą, ugdo mokinių savarankiškumą, skatina juos ieškoti, atrasti ir patirti pažinimo džiaugsmą. Šios priemonės taip pat sudaro galimybių diferencijuoti ir individualizuoti mokymąsi, racionaliau paskirstyti pamokos laiką ir naudoti metodus, skatinančius mokymąsi bendradarbiaujant.

- Skaitmeninės mokymosi priemonės mokykloje gali būti naudojamos kaip:
- mokymosi bendradarbiaujant priemonė;
- ryšių užmezgimo priemonė;
- informacijos paieškos ir duomenų bazių naršymo bei kūrimo priemonė;
- bendravimo priemonė;
- medžiagos pateikimo priemonė;
- mokslinių tyrimų priemonė;
- kūrybiškumo ugdymo priemonė;
- administravimo priemonė;
- nuotolinio mokymosi priemonė;
- duomenų rinkimo ir analizės priemonė;
- vadybos priemonė;
- asmeninė mokymosi priemonė.

(Pagal Norman Longwort, 2007)

Skaitmeninės mokymosi priemonės padeda mokiniams išmokti tyrinėti, pažinti, suprasti gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, kuriuos sunku pamatyti plika akimi, apčiuopti ar stebėti ilgą procesą, pamatyti greitai nepamatomą rezultatą. Taip mokiniai ugdomi ne tik gamtamokslinę, bet mokėjimo mokytis, pažinimo kompetencijas.

Sąvokų žemėlapis

Sąvokų žemėlapio metodas literatūroje įvardijamas įvairiai: „Suvokimo žemėlapis“, „Žinių žemėlapis“ ir kt. Tai konstruktyvaus mokymosi metodas – schema, kurią naudojant vaizdžiai pateikiamas supratimas apie objektus, įvykius, reiškinius arba tam tikrą jų dalį. Sąvokų žemėlapio braižymas paskatina gilintis į konkrečią sąvoką, padeda vaizdžiai išdėstyti savo žinojimą, suvokti, kurioje vietoje jis nutrūksta, aptikti, kokių žinių dar stokoja.

Ratu pagal abėcėlę

Strategija „Ratu pagal abėcėlę“ tinka tada, kai mokiniai turi gana tvirtų žinių. Mokiniai turi sugalvoti ir parašyti kuo daugiau su nagrinėjama tema susijusių žodžių – asociacijų. Reikia užpildyti kuo daugiau lentelės langelių, viename langelyje taip pat gali būti daugiau nei vienas žodis. Pildydami

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

lentelę mokiniai gali naudotis įvairia literatūra ir rasti dar jiems nežinomų žodžių, kuriuos galima susieti su nagrinėjama tema. Ši lentelė taip pat gali būti naudojama ir sužadino veikalai.

Žinau – noriu sužinoti – sužinojau (ŽNS)

What I Know - What I Want to Know - What I Learned (KWL) - žinau – noriu sužinoti – sužinojau (ŽNS) yra skaitymo metodas, padedantis ugdytis nuostatą skaitant aktyviai mąstyti. Aktyviai skaitantys žmonės prieš skaitydami numato, apie ką skaitys, prisimena, ką skaitoma tema jau žino, apgalvoja, ką norėtų sužinoti ar išsiaiškinti. Paskui skaitydami jie patvirtina, ar prognozės buvo teisingos, užsirašo, ką naujo sužinojo. Taigi mokiniai, dirbdami ŽNS metodu, įgyja galimybę numatyti, ką konkrečia tema žino, apie ką skaitys tekstą; ieškodami atsakymų į savo pačių iškeltus klausimus, mokosi kelti naujų klausimų ir aktyviai skaityti ieškodami į juos atsakymų. Taikydami šį metodą mokiniai taip pat mokosi prasmingai tvarkyti naują informaciją, įvertinti ir koreguoti savo supratimą.

Šio metodo taikymo pagrindas yra grafinė tvarkyklė – trijų skilčių lentelė ŽNS (Žinau – noriu sužinoti – sužinojau). Lentelės viršuje užrašoma pagrindinė pamokos ar teksto tema. Pirmiausia pildoma pirmoji skiltis – Žinau. Vidurinėje skiltyje – Noriu sužinoti – surašomi klausimai, kurie domina mokinius. Trečioje skiltyje – Sužinojau – užrašoma, ką nauja mokiniai sužinojo skaitydami tekstą. Ši lentelė mokiniams yra mokymosi gairė prieš skaitant, skaitant ir apibendrinant informaciją perskačius tekstą. Lentelę galima pateikti popieriaus lapuose kiekvienam mokiniui ar mokinių grupelėms arba parodyti lentoje multimedija projektoriumi ir pasiūlyti mokiniams nusibraižyti sąsiuvinuose.

3.3.4 Lūkesčiai užsiėmimų kokybei

Įsivertinkime.

1. Ar vyrauja akademinis dėstymo stilius?
2. Ar dauguma mokinių gauna individualią pagalbą?
3. Ar mokymas perkeltas į paieškas kitose aplinkose?
4. Ar atliekama esminė ugdymosi inicijavimo funkcija, kai įgalinamas mokinio intelektualinis, emocinis ir praktinis aktyvumas. „Atėjo su klausimu ir išėjo su klausimu“.
5. Ar keliama iššūkių metantys tikslai bei užtikrintas atsakas ir dialogas apie judėjimą tikslo link?
6. Ar kuriama informacijos struktūra, o kartu ir jos prasmė?
7. Ar skirtas pakankamas laikas mokymuisi ir kartojimui, ar mokoma įgūdžių, o kartu ir turinio?
8. Ar siekiama „sugauti“ tam tikroje situacijoje atsirandančią galimybę ir ją savaip panaudoti, pajauti asmeninių galių proveržį, patirti jų autentišką sklaidą?

Literatūros sąrašas

1. Abramson, L.Y., Metalsky, G.I., & Alloy, L.B. (1989). *Hopelessness depression: A theory-based subtype of depression*. *Psychological Review*, 96, 358–372.
2. Colangelo, N. & Davis, G. A. (Eds) (2003). *Handbook of Gifted Education*. Boston, MA: Pearson Education Press.
3. Day, D. V., Bedeian, A. G., & Conte, J. M. (1998). *Personality as predictor of work related outcomes: Test of a mediated latent structural model*. *Journal of Applied Social Psychology*, 28, 2068-2088
4. Duckworth A., Quinn, P. & Seligman, M. (2009) *Positive predictors of teacher effectiveness*, *The Journal of Positive Psychology: Dedicated to furthering research and promoting good practice*, 4:6, 540-547.
<http://dx.doi.org/10.1080/17439760903157232file:///C:/Users/User/Downloads/ValeniZuljanetal.Didacticcompetenciesofteachers.pdf>
5. Gershenson, S., (2021) *Identifying and producing effective teachers*. IZA Institute of labor economics Discussion paper series
6. Goldberg, L. R. (1990). *An alternative description of personality: The Big-Five factor structure*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.
7. Harris, D., Rutledge, St. (2007), *Models and Predictors of Teacher Effectiveness: A Review of the Literature with Lessons from (and for) Other Occupations*, United States Department of Education, Institute for Education Sciences
8. Heward, W.L. (2009). *Exceptional Children: An Introduction to Special Education* (9th ed.). New Jersey: Pearson.
9. https://humanjourney.us/health-and-education-in-the-modern-world/education-in-the-modern-world-solving-for-the-future/?gclid=EAlaIQobChMIjePp4sDO-wIVUgCiAx0YUwFbEAMYASAAEgKd_PD_BwE
10. <https://resources.finalsite.net/images/v1571945339/lpisdorg/o0f5bwbbpuds9wqwya5m/GTTeacherGuidebook.pdf>
11. <https://usergeneratededucation.wordpress.com/2015/01/16/the-other-21st-century-skills-educator-self-assessment/>
12. <https://www.teachhub.com/professional-development/2019/11/15-professional-development-skills-for-modern-teachers/>
13. James, S. (2020). *A Complete Guide To Classroom Observation Frameworks*, <https://educationwalkthrough.com/a-complete-guide-to-classroom-observation-frameworks/>
14. Kane, Th., McCaffrey, D., Miller, T., Staiger, D. (2013) *Have we identified effective teachers? Validating measures of effective teaching using random assignment*. Bill and Melinda Gates Foundation

15. Khalil M., Accariya Z. (2016). Identifying “Good” Teachers for Gifted Students. *Creative Education*. Vol.7 No.3
(<https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=64495>)
16. Learning Sciences Marzano Center, 2013 *Developing a Passion for Professional Teaching: The Marzano Teacher Evaluation Model*,
<https://www.learningsciences.com/wp-content/uploads/2020/06/The-Marzano-Teacher-Evaluation-Model.pdf>
17. Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). *The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success?* *Psychological Bulletin*, 131, 803–855.
18. Maier, S.F., & Seligman, M.E. (1976). *Learned helplessness: Theory and evidence*. *Journal of Experimental Psychology: General*, 105, 3–46.
19. Mevarech, Z. R., & Blass, N. (1999). Science, Research, and Policy Making in Educational Systems. In E. Peled (Ed.), *Fifty Years to Israel Educational System* (pp. 441-453).
20. N/A (2024). <https://www.teachercertificationdegrees.com/careers/gifted-talented-teacher/>
21. Peter Z. Schochet & Hanley S. Chiang (July 2010) *Error Rates in Measuring Teacher and School Performance Based on Student Test Score Gains*, *Mathematica Policy Research*
22. Petrill, S. A., Saudino, K., Cherny, S. S., & Emde, R. N. (1998). *Exploring the genetic and environmental etiology of high general cognitive ability in fourteen- to thirty-sixmonth-old twins*. *Child Development*, 69(1), 68-74.
23. Raudys J., (2018) *4 Teacher Evaluation Models to Use (With Examples!)* -
<https://www.prodigygame.com/main-en/blog/teacher-evaluation/>
24. Rice, J.K. (2003). *Teacher quality: Understanding the effectiveness of teacher attributes*. Washington, D.C.: Economic Policy Institute.
25. Savenkov, A.I. (2010) *Children Giftedness Psychology*. Genesis, Moscow, 440.
26. Shaughnessy, M.F., & Senior, J. (2022). Teachers of gifted children: the essential core competencies. *Journal of Gifted Education and Creativity*, 9(2), 219-225.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2276493>
27. Sparks, R., & Lipka, R. P. (1992). *Characteristics of master teachers: Personality factors, self-concept, locus of contort, and pupil control ideology*. *Journal of Personnel Evaluation in Education*, 5, 303-311.
28. The Danielson Group, 2022, *The framework for teaching: Students’ needs have evolved, just as teachers have evolved alongside them*, <https://danielsongroup.org/the-framework-for-teaching/>
29. Wayne, A. J., & Youngs, P. (2003). *Teacher characteristics and student achievement gains*. *Review of Educational Research*, 73(1), 89 -122.
30. Teresevičienė M., Gedvilienė G. (1999). Mokymasis bendradarbiaujant.
<https://etalpykla.lituanistika.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:B.03~1999~1381314822583/datastreams/DS.001.0.01.BOOK/content>

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

31. De Bono, E. (2008). „Mąstykit kitaip!“. Vilnius: Alma littera, 2008.; "
32. Lukošienė V., Bėkšta A. (2007). „Mokymosi pagrindai“.
33. Pedagogų profesinės raidos centras (2006). „Eksperimentas biologijos pamokose: metodinės rekomendacijos praktikos darbams“.
34. Petty, G. (2007). „Šiuolaikinis mokymas. Praktinis vadovas“.
35. Švietimo plėtotos centras (2007). Projekto „Ugdymo turinio IKT pagrindu kūrimas ir diegimas remiantis integruoto gamtos mokslų kurso 5–6 klasės mokiniams pavyzdžiu“ konsultantų geroji patirtis. „Kaitą skelbia gamtos mokslai“.
36. Pedagogų profesinės raidos centras, (2007). „Pedagogo kompetencijų tobulinimas integruojant IKT į ugdymo procesą: metodinės rekomendacijos“.
37. Longworth N. (2007). „Mokymosi visą gyvenimą praktika. Švietimo kaita XXI amžiuje“.
38. Buehl D. (2004). „Interaktyviojo mokymosi strategijos“, p. 37.

4.

GABIŲ IR TALENTINGŲ VAIKŲ MOKYMO METODAI, BŪDAI IR STRATEGIJOS

*Dr. Yehuda Hamovitz (Ron Vardi centras), Doina Prisacaru
(VšĮ „eMundus“), Vida Drąsutė (VšĮ „eMundus“)*

Įvadas

Gabių mokinių ugdymas yra viena svarbiausių naujovių švietimo srityje, kuria siekiama vystyti išskirtinius gabumus ir potencialą. Gabūs mokiniai vienas nuo kito skiriasi – visi jie pasižymi skirtingais gebėjimais, pomėgiais ir mokymosi stiliais, todėl norint ugdyti gabius vaikus reikia taikyti lanksčius mokymo metodus ir strategijas, kad prisitaikytume prie kiekvieno mokinio savybių ir tikslų.

Strateginė pedagogika gabių mokinių ugdyme – tai menas ir mokslas apie veiksmingos, patrauklios ir įtraukios mokymosi aplinkos sukūrimą, kuri skatintų gabių mokinių kognityvinį, socialinį ir emocinį vystymąsi. Ji apima tinkamų mokymo metodų parinkimą ir taikymą, siekiant palengvinti mokymąsi ir stebėti mokymosi rezultatus. Be to, strateginė pedagogika apima išteklius, skirtus mokytojų profesiniam tobulėjimui, emociniams poreikiams ir laiko planavimui.

Šioje dalyje nagrinėjami gabių ir talentingų vaikų mokymo metodai ir strategijos bei sąsaja tarp gabių vaikų ugdymo ir jų vystymosi. Ši dalis suskirstyta į tris pagrindinius skyrius: gabių mokinių klasė, gabių mokinių mokymas ir gabių mokinių mokymo programa.

Pirmajame skyriuje nagrinėjama gabių mokinių klasės samprata ir jos bruožai. Gabių mokinių klasė apibūdinama kaip „erdvė natūraliam vystymuisi“, taip pat aptariamos mišrios klasės, kaip prisitaikyti prie gabių mokinių poreikių įvairiose situacijose bei iššūkiai.

Antrajame skyriuje daugiausia dėmesio skiriama pedagogikai ir gabių mokinių mokymo metodams bei patarimams kaip tapti gabių mokinių mokytoju. Aptariami mokymo metodai, strateginė pedagogika (holistinis kognityvinis požiūris, socialinis emocinis ugdymas psichopedagogika) ir veiksmingų mokymo metodų kūrimas, taip pat pateikiamas pamokos planas ir analizė.

Trečiajame skyriuje aptariama gabių vaikų mokymo programa ir kaip ją parengti atsižvelgiant į konkrečius procesus, tikslus ir uždavinius. Jame taip pat nagrinėjamos mokymo metodų ir mokomųjų dalykų sąsajos ir kaip juos priderinti prie įvairių gabių mokinių poreikių.

Ši dalis turėtų skaitytojui suteikti žinių apie gabių ir talentingų vaikų mokymo metodus, strategijas ir jų taikymą bei veiksmingos ir patrauklios mokymosi aplinkos kūrimą.

4. 1 Gabių mokinių klasė

Šiame skyriuje aptariama kaip sukurti kuo geresnę mokymosi aplinką gabiams mokiniams ir gabių mokinių klasė.

Gabių mokinių ugdymas – tai sudėtingas procesas, reikalaujantis gilaus gabių vaikų poreikių ir savybių supratimo, todėl labai svarbu sukurti tinkamą mokymosi aplinką.

4.1.1 Samprata

Gabių mokinių klasė – tai ne paprastas kambarys pastate, o ypatinga erdvė, kurioje puoselėjami gabių ir talentingų mokinių gebėjimai, joje vyrauja intelektualioji atmosfera, tai vieta, kurioje skatinama būti smalsiais ir gilintis į mokslą.

Šioje klasėje mokiniai dalyvauja intelektualiose diskusijose, sprendžia sudėtingas problemas ir dirba prie nestandartinių projektų. Šios veiklos atitinka ypatingus mokinių protinius gebėjimus, jos skirtos pastūmėti mokinius išeiti iš komforto zonos ir juos išbandyti. Gabių mokinių programose skatinamas pažangus mąstymas, praktinė veikla ir problemų sprendimas, o tai yra labai svarbu norint, kad gabūs vaikai pilnai pasiektų savo potencialą ([Fredricks et al., 2009](#)). Gabių mokinių klasė taip pat pasižymi lankstumu – joje taikomi įvairūs mokymo metodai, prisitaikantys prie skirtingų gabių mokinių mokymosi stilių ir poreikių. Gabių mokinių klasė yra saugi vieta, kurioje vaikams suteikiama galimybė laisvai reikšti savo mintis ir nebijoti, kad už jas bus teisiami, tai vieta, kurioje jų išskirtiniai talentai yra pripažįstami ir skatinamas jų ugdymas. Be to, gabių mokinių klasėje vaikai gali bendrauti su bendraamžiais, turinčiais panašių gebėjimų ir pomėgių.

Gabių mokinių klasė yra daugiau nei kambarys su stalais ir lenta, tai erdvė, kurioje renkasi intelektualūs žmonės ir joje ugdomi jų gebėjimai.

4.1.2 Gabių mokinių klasė – tai erdvė natūraliam vystymuisi

Šioje aplinkoje svarbiausi yra mokinys ir mokytojas. Kiekvieno jų vaidmuo svarbūs.

Gabūs mokiniai pasižymi išskirtiniais gebėjimais vienoje ar keliuose srityse ir dėl to reikia taikyti ypatingus mokymo metodus, kad padėtų jiems pasiekti pilną potencialą. Jie yra itin smalsūs, kūrybingi ir geba spręsti sudėtingas problemas, tačiau gali susidurti su socialinėmis ir emocinėmis problemomis bei kitomis problemomis, pavyzdžiui, asinchroniniu vystymusi ir padidėjusiu jautrumu. Norint sėkmingai ugdyti gabius mokinius, labai svarbu suprasti šias savybes.

Gabių mokinių mokytojo vaidmuo klasėje neapsiriboja įprastomis pareigomis – jis turi būti pagalbininkas, vedlys ir gynėjas. Svarbu, kad mokytojas suprastų, jog kiekvienas jo mokinys pasižymi išskirtiniais talentais. Mokytojai dažniausiai turi būti apmokyti, kad žinotų kaip elgtis su gabiais vaikais. Mokytojai taip pat yra atsakingi už gabių mokinių socialinių ir emocinių poreikių tenkinimą ir turi padėti jiems įveikti su gabumais susijusius iššūkius.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Gabių mokinių klasėje gabūs mokiniai ir mokytojai dirba kartu ir padeda vieni kitiems augti bei mokytis. Mokytojas pataria ir teikia paramą, o gabus mokinius prisideda savo intelektu, todėl mokymosi aplinka tampa turtinga ir džiugina. Labai svarbu, kad mokymosi aplinka būtų palanki tiek mokiniams, tiek mokytojams, nes tai daro įtaką gabių mokinių vystymuisi ir mokymuisi.

Gabių mokinių klasė kaip „erdvė natūraliam vystymuisi“ reiškia, kad gabiųjų klasėje turi būti natūraliai ugdomi mokinių intelektualiniai, socialiniai ir emociniai įgūdžiai.

Gabių mokinių klasėse mokymo programa paprastai būna platesnė nei įprasta, todėl mokiniai turi galimybę gilintis į mokslus, spręsti sudėtingas užduotis, užsiimti kūrybiniais projektais ir savarankiškai atlikti tyrimus. Tokioje aplinkoje natūraliai puoselėjami gabių mokinių kognityviniai gebėjimai.

Gabių mokinių klasėse taip pat ugdomi socialiniai įgūdžiai. Bendraudami su bendraamžiais, turinčiais panašių gebėjimų ir interesų, gabūs mokiniai lavina socialinius įgūdžius ir užmezga prasmingus ryšius. Grupiniai projektai ir kita bendra veikla gali dar labiau sustiprinti šiuos ryšius. Be to, gabių mokinių klasių mokytojai dažnai būna apmokyti kaip spręsti mokinių problemas, susijusias su socialiniais poreikiais, pavyzdžiui, vienatvės jausmu ar jų amžiaus neatitinkančia socialine raida.

Gabių mokinių emocijos yra dar vienas svarbus komponentas. Gabūs mokiniai dažnai patiria stiprias emocijas ir yra itin jautrūs, todėl juos gali kamuoti nerimas ir perfekcionizmas. Socialinis emocinis ugdymas, sąmoningumo praktika ir mokytojų bei psichologų parama gali padėti mokiniams susidoroti su šiais iššūkiais ir tapti emociškai stipriems.

Gabių mokinių klasei kaip „erdvei natūraliam vystymuisi“ pritaria įvairūs tyrimai. Nacionalinio gabių ir talentingų mokinių tyrimų centro (angl. *The National Research Center on the Gifted and Talented, (NRC/GT)*) mokslininkai atliko tyrimą, kuriame nagrinėjo, kaip ir ko gabūs mokiniai yra mokomi įprastose JAV pradinėse mokyklų klasėse. Tyrime buvo pabrėžta, kad klasės aplinka gabiems mokiniams yra labai svarbi ([Westberg et al., 1993](#)). Kokybinis tyrimas parodė, kaip svarbu pamokose atsižvelgti į gabių mokinių interesus, įgūdžius ir poreikius. Tai rodo, kad tokiose klasėse turi būti sudaromi individualūs planai ir programos ([Linn-Cohen & Hertzog, 2007](#)). Be to, svarbu, kad mokytojai būtų gerai informuoti apie gabius ir talentingus vaikus, tam, kad galėtų veiksmingai juos mokyti ([Lamb-Milligan, 2019](#)). Kartu šie tyrimai įrodo gabių mokinių klases, kaip erdvės natūraliam vystymuisi, svarbą. Taip pat individualizuoto ugdymo ir informuotumo svarbą.

Gabių mokinių klasės bruožai

Kad ugdymo procesas gabių mokinių klasėje vyktų natūraliai, reikia atsižvelgti į toliau išvardytus dalykus:

- Klasė turėtų būti ta vieta, kurioje vieni iš kitų mokytųsi tiek mokiniai, tiek mokytojai. Kartu jie savo silpnybes kompensuotų kitų stiprybėmis ir padėtų vieni kitiems tobulėti. Mokytojas būtų ne tik vadovas, bet ir mokiny, pagalbininkas bei mentorius, o mokiniai būtų mokytojai, bendradarbiai ir lyderiai.

- Klasė turėtų būti vieta, kurioje kartu augama, kur kiekvienas prisideda prie mokymosi ir klasės sėkmės, gerbia kiekvieno žmogaus išskirtinumą ir džiaugiasi už kitų pasiekimus.
- Klasė turėtų būti ta vieta, kurioje visi – tiek mokiniai, tiek mokytojai mokosi įvairių dalykų, nebūtinai susijusių su mokyklos programa. Jie pažintų gyvenimą, ne vien tik save, bet ir kitus, mokytųsi ne tik faktų, bet ir sąvokų bei principų, mokytųsi ne tik apie ką galvoti, bet ir kaip galvoti, ne tik įgytų žinių, bet ir kurtų naujas idėjas.
- Klasė turėtų būti vieta, kurioje vertinamas atvirumas, empatija, pasitikėjimas, sąžiningumas, atsakingumas bei tikrumas. Joje kiekvienas laisvai galėtų išreikšti savo nuomonę, dalintis idėjomis ir kalbėti apie jausmus. Tačiau tai įgyvendinti gali būti sudėtinga, kadangi kai kurie gabūs vaikai yra kritiški, nuolat abejoja ir yra įtarūs.
- Klasėje kiekvienas turėtų jaustis pakankamai saugus, kad nebijotų rizikuoti, klysti ir mokytis iš klaidų, šioje klasėje visi vieni kitus turi palaikyti, skatinti ir vertinti.
- Gabių mokinių klasės mokytojai turėtų pasiruošti stebėjimams, vertinimams ir konsultacijoms. Tai turėtų būti ta vieta, kurioje mokytojai apmąsto savo mokymo metodus, gauna naudingą grįžtamąjį ryšį ir profesiskai tobulėja, taip pat bendradarbiauja su kolegomis, ekspertais ir suinteresuotosiomis šalimis, demonstruoja savo darbą, dalinasi patirtimi ir įkvepia kitus.
- Klasė turėtų būti ta vieta, kurioje kiekvienas gali stebėti kitus, juos vertinti ir taip mokytis. Į grįžtamąjį ryšį žiūrima kaip į dovaną ir galimybę tobulėti, o į įsivertinti gebantį žmogų – kaip į asmeninį darantį pažangą.
- Šioje klasėje kiekvienas turėtų nebijoti klysti ir į klaidas mokiniai ir mokytojai žiūrėtų kaip į pamoką ir mokytųsi tiek iš savo, tiek iš kitų klaidų. Tai turėtų būti vieta, kur kiekvienas nori ugdyti atsparumą ir atkaklumą.

Apibendrinant galima teigti, kad gabių mokinių klasė yra erdvė natūraliam vystymuisi, kurioje sukurama palanki, stimuliuojanti aplinka, atitinkanti išskirtinius intelektualinius, socialinius ir emocinius gabių mokinių poreikius. Tai vieta, kurioje mokiniai gali klestėti ir pasiekti pilną potencialą, vieta, kur mokiniai ir mokytojai ugdo savo kognityvinius, socialinius ir emocinius įgūdžius. Gabių mokinių klasėje vertinami iššūkiai, kūrybiškumas ir išskirtinumas.

4.1.3 Mišrios klasės

Mišrioje klasės mokosi mokiniai, pasižymintys įvairias gebėjimais, įskaitant gabius ir įprastų gabumų mokinius. Toks klasės modelis grindžiamas filosofija, kad įvairovė naudinga visiems ir kad visi mokiniai turi teisę mokytis kartu su savo bendraamžiais ([Unlu, V. 2017](#)). Mišrios klasės pasižymi visapusiška mokymosi aplinka, diferencijuoto mokymo ir socialinio emocinio ugdymo procesais.

Mišrioje klasėje bendrauja mokiniai iš skirtingų aplinkų, pasižymintys skirtingais gebėjimais ir interesais. Tokia įvairovė gali praturtinti mokymosi patirtį, ugdyti toleranciją, empatiją ir abipusę pagarbą tarp mokinių.

Mišriose klasėse mokytojai dažnai taiko diferencijuoto mokymo metodus, kad patenkintų įvairius mokymosi poreikius, tad gabiems mokiniams sudaromos sąlygos atlikti sudėtingesnes užduotis tose srityse, kuriose jie yra gabūs ir dirbti kitu lygmeniu tose srityse, kuriose jie nėra gabūs ([USC Rossier, 2024](#)). Diferencijuotas ugdymas apima turinio, proceso, produkto ir mokymosi aplinkos modifikavimą, kad atitiktų kiekvieno mokinio unikalius poreikius ir gebėjimus. Gabiems mokiniams skiriamos sudėtingesnės užduotys arba suteikiamos galimybės mokytis savarankiškai.

Mišriose klasėse ugdomi naudingi socialiniai ir emociniai įgūdžiai – bendraudami su skirtingus gebėjimus turinčiais bendraamžiais, gabūs mokiniai gali išmokti vertinti skirtingus požiūrius ir ugdytis empatiją. Tuo tarpu ypatingų gabumų neturintys mokiniai gali gauti naudos bendraujant su apdovanotais bendraamžiais.

Tačiau mišrios klasės turi ir trūkumų. Mokytojai turi mokėti dirbti su įvairių gebėjimų mokiniais ir užtikrinti, kad kiekvienas mokinys dalyvautų veikloje ir susidurtų su atitinkamais iššūkiais. Mokytojai turi gebėti vesti pamokas intuityviai ir atsižvelgti į gabius mokinius. Kompetentingas mokytojas gali padėti mokiniams atskleisti savo gabumus taip, kaip jie galbūt net neįsivaizdavo esant įmanoma ([Johnson, B., 2011](#)). Taip pat kyla pavojus, kad stengiantis patenkinti daugumos poreikius gali būti pamiršti ypatingi gabių mokinių poreikiai.

Apibendrinant, mišrioje klasėje visi mokiniai gauna naudos, tačiau norint patenkinti visų mokinių poreikius, reikia gebėti kruopščiai planuoti, veiksmingai mokyti turėti išteklių.

4.2 Gabių mokinių mokymas ir mokymasis – metodai, būdai ir strategijos

„Gabių vaikų mokytojas yra ne tik pasirengęs patenkinti esamus vaiko poreikius, bet ir numatyti kiekvieno vaiko viltis ir svajones.“ – Robert John Meehan.

Šiame skyriuje nagrinėjamas gabių mokinių mokytojo vaidmuo, aptariami gabių mokinių mokymo metodai (**kodėl**), būdai (**kaip**) ir strategijos (**kas**) – visi šie elementai kartu padeda sukurti veiksmingus mokymo metodus, prisitaikančius prie gabių mokinių mokymosi stilių įvairovės.

Šiame skyriuje taip pat aptariama emocinio intelekto svarba valdant padidėjusį jautrumą, būdingą gabiems mokiniams

Šio skyriaus tikslas yra suteikti būsimiems gabių mokinių mokytojams žinių ir įgūdžių, kad jie galėtų sukurti tinkamą mokymosi aplinką ir padėtų gabiems mokiniams atskleisti visą savo potencialą. Kelyje gali pasitaikyti sunkumų, tačiau galimybė ugdyti šiuos išskirtinius mokinius nepaprastai džiugina.

4.2.1 Tapimas gabių mokinių mokytoju

„Liečiu ateitį. Aš mokau.“ – Christa McAuliffe.

Tie, kas nori tapti gabių mokinių mokytojais turi suprasti, jog jie turi būti pasirengę susidurti su iššūkiais, mokėti tenkinti ypatingus gabių mokinių poreikius ir gebėti padėti mokiniams atskleisti visą savo potencialą. Mokytojai turi įsipareigoti padėti vaikams pasiekti ne tik akademinį aukštumą, bet ir ugdyti išskirtiniais protiniais gebėjimais ir padėjusiu jautrumu pasižyminčių mokinių socialinius bei emocinius įgūdžius.

Gabių mokinių mokytojo kelionė prasideda nuo viso proceso pagrindo – gabumų ir talentų sampratos. Mokytojai turi susipažinti su įvairiais intelektualiais, kūrybiniais ir lyderystės įgūdžiais, nes pedagogai, kurie yra susipažinę su gabumų įvairove, gali įvertinti kiekvieno mokinio stipriąsias puses ir nuspėti iššūkius, su kuriais reikės susidurti mokant tokį vaiką.

Gabių mokinių mokytojas turi būti lankstus ir pozityviai žiūrėti į tai, kad gabūs mokiniai yra skirtingi ir mokant juos bus susiduriama su įvairiais iššūkiais, todėl mokytojas turėtų būti pasiruošęs taikyti diferencijuotą mokymą. Gali atrodyti, kad mokyti gabius mokinius yra paprasta, nes jie visada pasiekia gerų rezultatų dėl aukšto intelekto koeficiento, tačiau taip manyti yra klaidinga. Tiesa sakant, gabūs vaikai dažnai pasižymi sudėtingu elgesiu, todėl mokyti juos yra sudėtinga – šiems mokiniams reikia skirti daug dėmesio ir energijos, nes jie greičiau mokosi ir turi daug emocinių poreikių. Suprasdami gabius mokinius ir tai, kas juos motyvuoja, galėsite suvaldyti sudėtingą elgesį ar net jo išvengti ([Haberlin, S., 2012](#)).

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Gabių mokinių mokytojas taip pat turėtų juos skatinti priimti iššūkius, mokytis iš klaidų ir siekti savo svajonių ([Kroeper, K., 2022](#)).

Gabūs mokiniai dažnai yra perdėtai jautrūs, jie siekia tobulybės, gilinasi į filosofinius klausimus ir netolygiai vystosi įvairiose srityse, todėl labai svarbu teikti pirmenybę jų emocinei sveikatai. Mokytojai ir mentoriai turi puoselėti empatiją, skatinti mokinius išklausyti kitų ir kurti saugią aplinką klasėje, kurioje kiekvienas mokinyas jaustųsi įvertintas, suprastas ir pripažintas. Socialinis emocinis ugdymas, sąmoninimo praktika ir aplinkinių parama gali padėti ugdyti tvirtą charakterį ir pasitikėjimą savimi.

Gabių mokinių mokytojai turi gerbti mokinių kilmę, patirtį ir tapatybę. Norint užtikrinti mokinių gerovę, labai svarbu kovoti su stereotipais, siekti lygybės ir kurti tokią mokymosi aplinką, kurioje klestėtų įvairių kultūrų žmonės.

Mokant gabius vaikus reikia taikyti įvairius mokymo metodus, kurie atitiktų jų intelektą ir mokymosi stilius (t. y. diferencijuotas mokymas, tyrinėjimu grindžiamas mokymasis, probleminis mokymas, galimybė savarankiškai atlikti mokslinius tyrimus).

Mokytojo darbas taip pat susideda iš idėjų skleidimo, kai jis pasisako už gabumų pripažinimą, už tinkamų mokymosi galimybių suteikimą ir už gabių mokinių poreikius atitinkančią politiką. Gabių mokinių mokytojas turėtų įvairius žmones informuoti apie gabių mokinių poreikius ir pasiekimus, nes norint sukurti tvirtą paramos sistemą reikia, kad bendradarbiautų mokiniai, tėvai, mokytojai, direktoriai ir gabių mokinių ugdymo specialistai.

Gabių mokinių mokytojas – tai darbas, reikalaujantis nuolatinio profesinio tobulėjimo ir domėjimosi naujausiais moksliniais tyrimais, mokymo metodais ir pokyčiais švietimo srityje. Aktyvus įsitraukimas į įvairias profesinio tobulėjimo veiklas gali duoti daug naudos. Ši veikla gali apimti dalyvavimą seminaruose ir konferencijose, kuriose daugiausia dėmesio skiriama gabių vaikų ugdymui, bendravimą su kitais mokytojais, siekiant įgauti žinių bei paramos ir specializaciją gabių vaikų ugdymo srityje. Atsidavimas ilgamečiam profesiniam tobulėjimui yra labai svarbus, nes mokytojai bus užtikrinti, kad jų sukauptas žinių ir įgūdžių bagažas padės gabiems mokiniams klestėti.

4.2.2 Pedagoginė praktika gabių ir talentingų mokinių ugdyme

Filosofija

Ugdant gabius vaikus svarbiausia suprasti išskirtinius gabių mokinių poreikius ir gebėjimus, žinoti tinkamų mokymo metodų taikymo, lygybės ir socialinio emocinio ugdymo svarbą.

Gabūs mokiniai yra itin kūrybingi, smalsūs, geba gerai kritiškai mąstyti ir labai domisi tam tikromis sritimis. Jų mokymosi tempas yra spartesnis, jie greičiau atlieka užduotis ir reikalauja sudėtingesnių užduočių. Jei mokiniams nuobodu arba jie nepakankamai stimuliuojami, jie gali elgtis netinkamai klasėje ([Weselby, C., 2014](#)). Įprasti mokymo metodai gali visiškai netenkinti jų mokymosi poreikių.

Gabiems mokiniams būtina suteikti tinkamas priemones, galimybes ir paramą, kad jie galėtų atskleisti visą savo potencialą. Ugdant gabius mokinius svarbu suteikti lygias galimybes į mokslą visiems, nepaisant jų kilmės. Būtina atsižvelgti į gabių žmonių įvairovę ir gebėti spręsti unikalias problemas, su kuriomis jie gali susidurti. Visi gabūs mokiniai nusipelno, kad jiems būtų keliama iššūkių, tam, kad jie galėtų atskleisti savo potencialą. Gabių vaikų yra visose kultūrose ir socialiniuose sluoksniuose ir visi jie turi būti tinkamai ugdomi ([Bright Hub Education, Retrieved February 8, 2024](#)).

Socialinis emocinis ugdymas yra labai svarbus, nes gabiems vaikams itin reikalinga emocinė parama.

Gabumų yra įvairių, todėl jiems nustatyti paprasto testo gali nepakakti, reikia naudoti įvairius tyrimo metodus, kad rezultatai būtų tikslūs.

Kadangi gabumų yra įvairių, tai reiškia, kad požiūris į mokymą ir mokymo metodai turi nuolat kisti, kad būtų galima prisitaikyti prie individualių mokinių poreikių.

Vieni mokytojai mano, kad gabiems mokiniams turėtų būti suteikiama galimybė mokytis sudėtingesnių dalykų įprastoje klasėje arba, kad jie turėtų būti skatinami padėti bendraamžiams mokytis. Tuo tarpu kiti mokytojai tiki diferencijuotu mokymu, savarankišku mokymusi ir itin sudėtinga medžiaga, pranokstančia įprastą klasės turinį ([Bright Hub Education, Retrieved February 8, 2024](#)).

Atsižvelgiant į gabių mokinių išskirtinius kognityvinius įgūdžius ir skirtingus mokymosi stilius, pripažįstama, kad tradiciniai mokymo metodai turi trūkumų ir negali pilnai patenkinti visų mokinių poreikių, todėl svarbu taikyti naujoviškus mokymo metodus, būdus ir strategijas.

Ugdant gabius mokinius labai vertinamas meistriškumas ir įvairovė.

Metodų, būdų ir strategijų sąsajos

Gabių mokinių ugdyme metodai, būdai ir strategijos yra glaudžiai susiję ir dažnai taikomi kartu. Norint patenkinti gabių mokinių poreikius, būtina atsižvelgti į šiuos tris elementus.

- **Metodais** grindžiamas gabių mokinių ugdymas. Jie atsako į klausimą „kodėl?“ – kodėl pasirenkame tam tikrus metodus, o ne kitus, kadangi gabūs mokiniai turi savitų mokymosi poreikių, kuriuos įprasti mokymo metodai ne visada patenkina. Mokant gabius vaikus rekomenduojama taikyti keletą metodų, pavyzdžiui, spartinimą, ugdymo turinio praturtinimą, diferencijavimą.
- **Ugdymo spartinimas.** Vadovaudamasis šiuo metodu, mokytojas mokiniui suteikia galimybę mokytis aukštesnių klasių medžiagos. Šis metodas yra labiausiai moksliniais tyrimais pagrįstas metodas. Pavyzdžiui, perkėlimas į aukštesnę klasę arba tik vieno mokomojo dalyko spartinimas yra du ugdymo spartinimo būdai, galintys teigiamai paveikti mokinio akademinius rezultatus, požiūrį į mokyklą ir socialinę bei emocinę raidą. Ugdymo spartinimas gali būti puikus pasirinkimas, tačiau jis tinka ne kiekvienam gabiam vaikui, nes vien tik aukštas intelekto koeficientas dar nereiškia, kad mokinys yra

pasirengęs judėti į priekį. Prieš priimant šį sprendimą reikia apsvarstyti daug veiksnių ([Carroll Boham, K., 2020](#)).

- **Ugdymo turinio praturtinimas** – vadovaudamasis šiuo metodu, mokytojas mokiniui suteikia galimybę mokytis įvairių dalykų, neapsiribojant įprasta mokymo programa. Tai papildoma programa, kuria siekiama praturtinti mokinių patirtį ir išbandyti juos akademiškai. Ji nepakeičia pagrindinės mokymo programos, o ją papildo. Ugdymo turinio praturtinimo programoje gali vykti daug įvairių veiklų, pavyzdžiui, ekskursijos, kviestiniai pranešėjai, talkos darbai, praktiniai projektai ir problemų sprendimo užduotys. Mokymasis nebėra tik literatūra arba matematika, o veiklų visuma, į kurias įsitraukti reikia tiek protiška, tiek fiziškai, o ugdymo turinio praturtinimas yra svarbiausias metodas skatinantis tokį įsitraukimą ([Curacubby Team, 2022](#)). Taikant šį metodą neapsiribojama tradiciniu mokytojo vadovaujamu mokymu, vaikai patys turi aktyviai įsitraukti į savo mokymąsi.
- **Diferencijuotas mokymas** – tai turinio, proceso, produkto ar mokymosi aplinkos koregavimas atsižvelgiant į individualius gabių mokinių poreikius ir pageidavimus, nes būtent tai padeda mokiniams tobulėti akademiškai ir asmeniškai. Diferencijuotu mokymu siekiama gabiems mokiniams sukurti tinkamą mokymosi aplinką ir neapsiriboti pagrindine mokymo programa. Diferencijuotas mokymas apima ugdymo turinio praturtinimo, spartinimo metodus ir kitus mokymo metodus. Vadovaudamasis diferencijuoto mokymo metodu, mokytojas turi užtikrinti, jog mokiniams bus skiriamos jų gebėjimų lygį atitinkančios užduotys ([National Association for Gifted Children \(NAGC\), 2014](#)). Diferencijuoto mokymo metodas laikomas mažiausiai trikdančiu, kadangi juo vadovaujantis, pačioje klasėje sudaromos geriausios sąlygos akademiniam poreikiams tenkinti. Diferencijuotas mokymas naudingas visiems klasės mokiniams, ne tik gabiems.
- **Mokymo būdai** atsako į klausimą „kaip?“ – kaip mes metodus pritaikome praktikoje. Mokymo būdai gali apimti mokymo programos glaudinimą, individualius planus, „pull-out“ ir kitas specializuotas programas, nepriklausomus projektus, mentorystę.

Būdai išvardyti toliau:

- **Mokymo programos glaudinimas** – šiuo būdu supaprastinama įprastą mokymo programą, nes mokiniams nebereikia kartoti jau įsisavintos medžiagos, todėl jie gali skirti daugiau laiko kitiems mokslams, o jau įsisavinta medžiaga praleidžiama arba koreguojama. Mokymo programos glaudinimo procesas susideda iš (1) mokomojo dalyko tikslų nustatymo, (2) mokinių, jau įsisavinusių tam tikrą informaciją, atpažinimo ir (3) alternatyvių užduočių siūlymo, siekiant užtikrinti, kad mokiniai susidurtų su išbandymais būtų ir jie būtų įtraukti į pamoką ([Davis, G. A., & Rimm, S. B., 2004](#)).
- **Individualūs planai** yra labai svarbūs gabių mokinių ugdyme. Sudarant individualius planus atsižvelgiama į mokinių poreikius, gebėjimus ir interesus. Individualių planų

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

gabiems mokiniams sudarymas priklauso nuo mokyklos nuostatų, gabumų sampratos, mokymo programos ir mokyklos galimybių įgyvendinti individualiame plane esančias programas ([Željeznov Seničar, M., 2016](#)).

- „Pull-out“ ir kitos specializuotos programos suteikia gabiems mokiniams galimybę bendrauti tarpusavyje tiek pamokose, tiek dalyvaujant kitose įvairiose veiklose, pavyzdžiui, nedideliuose seminaruose, talentų ugdymo, mentorystės programose arba užklasinėje veikloje. Šioms programoms reikėtų skirti daug laiko, jos turėtų būti vykdomos kartu su klasių mokytojais ir įtrauktos į įprastą mokymo programą. Tai neturėtų būti tik atsitiktinių smagių užsiėmimų ar įgūdžių lavinimo rinkinys, vykdamas šias programas reikia vadovautis diferencijuotu mokymu, ugdymo turinio praturtinimu bei ugdymo spartinimu. „Pull-out“ programos suteikia gabiems mokiniams galimybę mokytis pagal gebėjimus ([Haberlin, S., 1987](#)).
- Įgyvendinant **nepriklausomus projektus** mokiniai savarankiškai ieško atsakymų į klausimus, užsiima dominančia veikla ir siekia savo tikslų. Atliekant šiuos projektus reikia planuoti, rinkti informaciją, kurti ir pristatyti projektą, demonstruojantį išsilavinimą ir supratimą. Nepriklausomi projektai gali būti įgyvendinami individualiai arba bendradarbiaujant su bendraklasiais ar mokytojais.
- **Mentorystė** yra labai svarbus gabių mokinių ugdymo aspektas, apimantis ryšius tarp gabių mokinių ir tam tikros srities ekspertų. Mentorai gali patarti, suteikti grįžtamąjį ryšį ir suteikti galimybes mokytis bei tobulėti.

Keletas būdų, kaip mentorius gali padėti gabiam vaikui:

- **Plataus ir gilaus turinio užtikrinimas.** Jie gali supažindinti mokinius su pažangiomis teorijomis ir padėti įžvelgti sąsajas tarp sričių.
- **Akademiniis konsultavimas ir profesinis orientavimas.** Mentorai gali teikti gabiems mokiniams akademinio konsultavimo ir profesinio orientavimo paslaugas.
- **Palaikymas.** Su mentoriais vaikai gali aptarti savo interesus, atskleisti savo mintis ir abejones bei tyrinėti savo unikalius talentus.
- **Asmeninio augimo skatinimas.** Viena svarbiausių patirčių gabiam mokiniui yra bendravimas su mentoriumi, norinčiu pasidalinti asmeninėmis vertybėmis, interesais ir įgūdžiais. ([Davidson Institute, 2021](#)).
- **Strategijos** yra konkrečios priemonės ar veiksmai, naudojami metodų tikslams pasiekti. Jos atsako į klausimą „ką?“ – ką mes darome klasėje, kad padėtume mokiniams. Strategijos gali apimti individualizavimą, projektais grindžiamą mokymąsi, probleminį mokymą ir socialinį emocinį ugdymą.

Kai kurios strategijos išvardinamos toliau.:

- **Individualizuotas ugdymas** – tai įvairiapusė ir lengvai įgyvendinama strategija, kurią taikant švietimo sprendimai priimami atsižvelgiant į vaiko interesus. Individualizavimas

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

- suteikia mokiniams galimybę rinktis, išsakyti savo nuomonę ir tirti, didina mokinių mokymosi motyvaciją bei kūrybiškumą ([Purcell, J. H., Burns, D. E., & Purcell, W. H., 2020](#)).
- **Projektais grindžiamas mokymasis** yra itin veiksminga gabių mokinių ugdymo strategija kai mokiniai įgyja žinių ir įgūdžių įgyvendindami ilgalaikį projektą, kurio tikslas ištirti ir atsakyti į originalų, įdomų ir sudėtingą klausimą ar rasti problemos sprendimą ([PBLWorks. \(n.d.\)](#)). Dažnai gabūs mokiniai džiaugiasi kai jiems suteikiama laisvė nuodugniai tyrinėti temas ir pritaikyti žinias realiaame gyvenime. Šis metodas taip pat skatina tyrinėti ne tik klasėje, bet ir už jos ribų, taip mokiniai susipažįsta su įvairiomis mokslo sritimis ([Marzilli, A., 2018](#)). Tačiau norint taikyti šį metodą reikia kruopščiai planuoti ir tam skirti resursų.
 - **Probleminis mokymas** yra veiksminga gabių mokinių ugdymo strategija, kai gabūs mokiniai mokosi dalyko sprenddami problemą. Pirmiausia šis metodas buvo pradėtas taikyti medicinoje, kadangi dėstytojai manė, jog studentams reikalingos ne tik teorinės, bet ir praktinės žinios, o dabar probleminio mokymo metodą skatinama naudoti ir gabių vaikų ugdyme ([Presently Gifted. n.d.](#)). Tai reiškia, kad mokiniai mokosi sprendžiant sudėtingas problemas, turinčias kelis teisingus sprendimus. Mokiniai dirba savarankiškai arba grupėse, kad išsiaiškintų, kokių žinių jiems trūksta, o tada naujas žinias pritaiko problemai spręsti ir apmąsto, ko išmoko, bei apsversto taikytų strategijų veiksmingumą. Mokytojo paskirtis yra palengvinti savarankiško mokymosi procesą, o ne suteikti žinių. Probleminio mokymo tikslai: daug kur pritaikomos žinios, problemų sprendimo įgūdžiai, savarankiško mokymosi įgūdžiai, vidinė motyvacija ([Hmelo-Silver, C. E., 2004](#)). Dėl įprastų vertinimo rubrikų mokiniai gali pilnai neatskleisti savo gabumų, o sprendžiant atviras problemas jie išbando save.
 - Taikant **socialinio emocinio ugdymo (SEU)** strategiją atsižvelgiama į unikalius gabių mokinių emocinius poreikius, padedama jiems valdyti emocijas ir siekti asmeninių tikslų, o tai yra labai svarbu norint gerinti mokinių akademinius pasiekimus ir kartu užtikrinti asmeninę gerovę bei sveikų santykių puoselėjimą ([Haberlin, S., 2017](#)).

Siekiant patenkinti gabių mokinių akademinius ir socialinius bei emocinius poreikius įvairiais amžiaus tarpsniais, labai svarbu jiems suteikti įvairių mokymosi patirtį, taikyti diferencijuoto mokymo metodus (suskirstymas grupėmis, mokymo programos sudėtingumo, išsamumo ir tempo koregavimas), taip pat suteikti galimybę dalyvauti užklasinėje veikloje ([American Psychological Association, 2017](#)).

Renkantis ir įgyvendinant tinkamas mokymo strategijas svarbu, kad pedagogai atsižvelgtų į kiekvieno mokinio stipriąsias puses ir pageidavimus.

Reikia kruopščiai planuoti ir derinti įvairius metodus ir strategijas, kad mokymo programa atitiktų mokinių akademinius, socialinius ir emocinius poreikius ([VanTassel-Baska, 2008](#)). Veiksmingas

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

gabių mokinių ugdymas apima diferencijuotą mokymą, ugdymo turinio praturtinimą, įvairias veiklas, ugdymo spartinimą ir talentų ugdymo programas ([Robinson, A., Shore, B.M., & Enersen, D., 2007](#)).

Žinodami kaip suderinti mokymo metodus, būdus ir strategijas, mokytojai gali sukurti patrauklią mokymosi aplinką, padedančią gabiems mokiniams intelektualiai lavintis ir visapusiškai tobulėti.

4.2.3 Strateginis gabių mokinių ugdymas: veiksmingų mokymo metodų kūrimas

Švietimo srityje mokymo ir mokymosi sėkmė labai priklauso nuo gerai suplanuotų strategijų kūrimo ir įgyvendinimo. Šios strategijos padeda pedagogams suprasti sudėtingus gabių mokinių protus.

Norint išspręsti bet kokią problemą ar dilemą reikia tinkamai pasirinkti strategiją. Tvirta strategija, nesvarbu, kokioje srityje, yra problemų sprendimo pagrindas ir kelrodė kaip elgtis susidūrus su dar neištirta teritorija. Ji apima bendrą viziją ir tikslus bei nurodo veiksmų seką kaip pasiekti pageidautinus rezultatus. Kalbant apie mokymosi strategijų, atitinkančių mokinių individualius poreikius, kūrimą, pedagogai naudojami žiniomis apie gabių mokinių intelektą ir asmenybės bruožus joms sukurti.

Mokymo strategijos paremtos įvairiais gerosios praktikos pavyzdžiais ir pedagoginiais metodais. Pedagogai visą tai apjungia, kad parengtų įdomius ir veiksmingus pamokų planus, pritaikytus įvairiems mokymosi stiliams ir gebėjimams. Nesvarbu, ar kalbama apie abstrakčias sąvokas, ar apie konkrečias temas, vadovaujantis mokymo strategijomis galima organizuotai sudėlioti klasės veiklą, užduotis ir diskusijas.

Norint pritaikyti strategijas gabių mokinių poreikiams, reikia gerai suprasti jų individualias savybes ir mokymosi stilius.

Projektu „GATE“ siekiama modernizuoti mokymo metodus ir kelti švietimo standartus, ypač kalbant apie gabių mokinių ugdymą, nes tai padės mokytojams atskleisti gabių mokinių gebėjimus ir puoselės akademinio meistriškumo ir novatoriškumo kultūrą.

Esminiai principai

Mokant klasę pilną entuziastingų žmonių trokštančių žinių, gebančių suprasti sudėtingas sąvokas ir turinčių išskirtinių mokymosi poreikių, mokytojai susiduria su iššūkiais, kadangi jie turi būti lankstūs, gerai informuoti ir atsidadę šiai profesijai.

Gabių mokinių mokytojo kelionė prasideda nuo **gabumų supratimo**, kad galėtų taikyti veiksmingas mokymo strategijas. Mokytojas turi **pamiršti tai, ką visuomenė laiko „norma“** ir suprasti, kad kiekvienas mokinys yra išskirtinis ir ne kiekvienam iš jų galima taikyti nusistovėjusius mokymo metodus. Taip mokymo strategijos įgauna dar gilesnę prasmę,

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Taikant **B. Blumo taksonomijos modelį** mokytojai pamokas ir veiklas organizuoja taip, kad mokiniai mąstytytų aukštesniu lygmeniu. Pavyzdžiui, eksperimentai, žaidimų ar muzikos kūrimas, straipsnių rašymas – visos šios veiklos reikalauja kūrybiškumo ir analizės.

Kadangi gabūs mokiniai dažnai dirba greičiau nei jų bendraklasiai, gabiems mokiniams reikia suteikti galimybę atlikti savarankiškus projektus, kad jie galėtų gilintis į dominančias temas. Šie projektai ne tik juos užims, bet ir sužadins norą mokytis.

Gabių mokinių ugdyme užduodant klausimus siekiama gauti ne tik informacijos, bet ir išbandymų leidžiančių kritiškai ir kūrybiškai mąstyti. Kruopščiai formuluodami ir užduodami intelektualius klausimus skatinsite gabius mokinius būti smalsiais, mąstyti kritiškai ir pažvelgti į problemas skirtingu kampu ([Weselby, C., 2014](#)).

Problemų sprendimo uždaviniai ne tik gerins gabių mokinių problemų sprendimo įgūdžius, bet ir sužadins jų smalsumą, kūrybiškumą, norą mokytis ir kurti naujoves.

Kad mokymosi patirtis būtų geresnė, mokiniai turėtų turėti galimybę **prisidėti prie mokymo**, pavyzdžiui, pristatymais, projektais ar net vadovavimu klasės diskusijoms. Toks indėlis ne tik padeda geriau suprasti dėstomą dalyką, bet ir lavina jų lyderystės ir socialinius įgūdžius. **Praturtinant mokymo programą įvairiomis veiklomis**, mokiniams suteikiama galimybė savu tempu gilintis į juos dominančius dalykus. Visiems mokiniams, o ypač gabiems, svarbu gebėti **mokytis savarankiškai**, tam, kad jie galėtų tobulėti visą gyvenimą. Reguliarių susitikimų metu planuojamos savarankiškos užduotys, teikiama pagalba sprendžiant sunkumus, o dėmesys skiriamas prasmingam turiniui ([Edmentum, 2023](#)).

Technologijos yra neatsiejama šiuolaikinio švietimo dalis. **Problemų sprendimas pasitelkiant technologijas** pagerina mokymosi patirtį.

Mokytojai, gavę tėvų arba globėjų sutikimą, gali priskirti mokiniams **mentorius**, kurie, būdami savo srities ekspertais, patars ir įkvėps gabius mokinius bei suteiks jiems neįkainojamų žinių nesančių vadovėliuose ([Weselby, C., 2014](#)).

Taigi, strateginis gabių mokinių ugdymas yra orientuotas į mokinius – jiems suteikiama galimybė domėtis pomėgiais ir lavinti savarankiško mokymosi įgūdžius. Vadovaudamiesi šiais principais, mokytojai sukurs dinamišką mokymosi aplinką, kurioje gabūs mokiniai klestės.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

„Dvigubų akinių“ modelis

Pav 9. „Dvigubų akinių“ modelis

Patelkiant „dvigubų akinių“ modelį gabiams ir talentingiems mokiniams ugdyti į tinkamą mokymosi aplinką žvelgiama lyg per tris skirtingus lęšius ir sujungus šias tris perspektyvas į vieną, gaunamas pilnas mokymo ir mokymosi proceso vaizdas.

Galas. Šioje perspektyvoje daugiausia dėmesio skiriama mokymosi iššūkiams ir jų poveikiui mokiniams bei mokymosi rezultatams, taip pat esamų ir galimų įgyti įgūdžių, reikalingų veiksmingam mokymuisi ir mokymui, įvertinimui bei komunikacijai, nes labai svarbu suprasti mokinius ir jų savybes, todėl būtina komunikuoti ir nuspręsti kaip bus vertinama mokymosi proceso eiga ir sėkmė.

Vidurys. Šioje perspektyvoje daugiausia dėmesio skiriama ugdymo turiniui ir pedagoginių žinių bei jų spragų, nustatymui, taip pat veiksams, kurių reikia imtis, norint sukurti palankią mokymosi aplinką.

Priekis. Šioje perspektyvoje daugiausia dėmesio skiriama mokymosi tikslams ir rezultatams – mokomųjų dalykų tikslams, mokymo programos išdėstymui, vertinimo ir įsivertinimo kriterijams, interesams ir mokymo metodams. Taip pat daug dėmesio skiriama apsvaistymams kaip mokykloje bus atsižvelgta į sąsają tarp kognityvinių gebėjimų ir emocinių poreikių.

Apibendrinant, pasitelkiant „dvigubų akinių“ modelį galima sukurti veiksmingas mokymo strategijas, tinkančias gabų vaikų mokymui. Jis apima įvairiapusę mokymosi aplinkos kūrimą, atsižvelgimą į mokinių savybes, interesus ir iššūkius, su kuriais galima susidurti, metodus, komunikaciją, vertinimo ir įsivertinimo strategijas, pedagogiką, vertybes, normas, tikslus, mokymo programą ir sąsają tarp kognityvinių gebėjimų ir emocinių poreikių.

Holistinis kognityvinis požiūris

Holistinis kognityvinis požiūris apima visą gabų mokinį – jo mintis, kūną ir asmenybę. Vadovaujantis šiuo požiūriu pripažįstama, kad kiekvienas mokinys yra skirtingas ir pasižymi įvairiais gebėjimais, turi tiek stipriųjų, tiek silpnųjų pusių, todėl skatinama kiekvienam mokiniui taikyti

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

skirtingas ugdymo strategijas, kad jis pilnai atskleistų savo talentus. Šiuo požiūriu siekiama mokinius ugdyti ne tik akademiškai, bet ir ugdyti jų asmenybę.

Mokytojas kiekvienam mokiniui sudaro žemėlapi, kurį reguliariai atnaušina atsižvelgiant į mokinio pažangą ir dėl to, nes laikui bėgant geriau su juo susipažįsta. Žemėlapis sudaromas remiantis stebėjimais, kitų žmonių pasakojimais ir asmenine nuomone, todėl skirtingų mokytojų žemėlapiai sudaryti tam pačiam mokiniui gali nežymiai skirtis.

Devyni holistinio kognityvinio požiūrio elementai:

- **Stambieji judesiai.** Ar mokiny organizuotas? Ar jis geba sutelkti dėmesį, ar yra išsiblaškęs?
- **Smulkieji judesiai.** Ar mokiniui labiau patinka mokytis mokytojo dėstomą medžiagą, ar jis linkęs temas nagrinėti savarankiškai? Taip pat atsižvelgiama į mokinio žinias ir daromos įtakos šaltinius.
- **Jutimo organai.** Ar mokiny naudojasi savo jutimo organais pasauliui pažinti, ar jis to vengia? Ir jei vengia, tai kodėl?
- **Pagalba sau.** Kaip gerai mokiniui sekasi savarankiškai rasti informaciją? Ar jis geba susidoroti su nesėkmėmis ar pralaimėjimams?
- **Kalba.** Ar mokiny sklandžiai kalba? Ar jis pakankamai gerai įvaldęs kalbą, kad galėtų suprasti sudėtingesnius tekstus?
- **Kognityviniai procesai.** Ar mokiny gerai orientuojasi aplinkoje? Ar mokiny geba apibendrinti konkrečius atvejus?
- **Emocijos.** Ar mokiny kantriai ir ramiai bendrauja su mokytoju ir aplinkiniais? Ar jis geba valdyti save? Ar jis geba suprasti kitų emocijas bei dalintis savo jausmais?
- **Socialiniai įgūdžiai.** Ar mokiniui sekasi dirbti komandoje, bedraudi, bendradarbiauti ir dalintis?
- **Dvasingumas.** Ar mokinio akiratis platus? Ar mokiny ugdo teigiamas vertybes?

Kad holistinis kognityvinis požiūris būtų veiksmingas, mokytojai turi atkreipti dėmesį į visus šiuos klausimus.

Nors holistinio kognityvinio požiūrio strategija yra gan visapusiška, norint ją taikyti vis tiek reikia atsižvelgti į kontekstą, mokinių poreikius ir mokytojo įgūdžius. Be to, tai neabejotinai viena iš sudėtingesnių strategijų, nes reikia atsižvelgti į visą asmenį ir įvairius mokymosi aspektus, tačiau jos nauda didelė, nes geriau suprantant gabius mokinius galima kurti veiksmingesnes mokymo strategijas.

Socialinis emocinis ugdymas

Organizuojant socialinio emocinio ugdymo procesą daugiausia dėmesio skiriama mokinio elgesiui remiantis penkiomis pagrindinėmis savybėmis. Kiekviena savybė atspindi skirtingus socialinius ir emocinius mokinio bruožus ir taip padeda jį geriau suprasti.

- **Savimonė.** Ar mokinys rūpinasi išvaizda ir savo elgesiu? Ar mokiniui rūpi ką apie jį mano kiti? Ar mokinys supranta savo jausmus, turi asmeninių tikslų bei vertybių ir žino to įtaką elgesiui?
- **Atsakingas sprendimų priėmimas.** Ar mokinys priima sprendimus atsižvelgiant į savo interesus? Ar jis apie juos žino? Ar mokinys gerai elgiasi su kitais žmonėmis? Ar jo elgesys etiškas, nekelia grėsmės ir atitinka socialines normas?
- **Bendravimo įgūdžiai.** Ar mokinys gražiai bendrauja su bendraamžiais, jį supančiais (mažiau gabiais) žmonėmis ir autoritetais? Ar mokinys geba užmegzti sveikus ir reikšmingus santykius su įvairiais žmonėmis ir grupėmis?
- **Socialinis sąmoningumas.** Ar mokinys suvokia jį supančią aplinką? Ar žino ko iš jo tikimasi ir kaip jis reaguoja į šiuos lūkesčius? Ar mokinys supranta ir geba užjausti žmones iš įvairių aplinkų ir kultūrų?
- **Savęs valdymas.** Ar mokinys prisiima kasdienes pareigas ir atsakomybes? Ko jam trūksta iki gebėjimo tai padaryti? Ar jis geba valdyti stresą, emocijas ir užsibrėžti asmeninius tikslus? ([Harris, A., 2021](#)).

Atsižvelgdami į šias mokinių savybes mokytojai gali suprasti mokinių poreikius ir taikyti tinkamas mokymo strategijas.

Organizuojant socialinio emocinio ugdymo procesą, atsižvelgiama į tai, kad kiekvieno mokinio socialiniai ir emociniai poreikiai skiriasi. Neretai gabūs mokiniai patiria nerimą, identiteto problemas, yra perfekcionistai ir susiduria su sunkumais bendraujant su bendraamžiais ([Harris, A., 2021](#)). Daug dėmesio skirdami socialiniam emociniam ugdymui, mokytojai gali padėti gabiems mokiniams išspręsti šias problemas ir siekti geresnių rezultatų tiek moksle, tiek asmeniniame gyvenime.

Socialinio emocinio ugdymo įrankiai

- **Apmąstymo zona** – tai vieta klasėje, kurioje mokiniai gali nusiraminti, pabūti savimi ir apmąstyti savo jausmus bei emocijas. Mokytojas suteikia mokiniams įrankių nusiramimui, pavyzdžiui, antistresinių žaislų ar parodo kaip atlikti kvėpavimo pratimus, o po to, kai mokiniai pabūna su savimi, su jais bendrauja asmeniškai.
- **Diskusijos ant kilimo** – kalbėdami susėdę rateliu ant kilimo, mokiniai gali mokytojams suteikti įžvalgų apie jų emocinę būklę ir kalbėti temomis, nesusijusiomis su mokykla. Mokytojas, siekdamas palengvinti procesą, tuo metu dalinasi patarimais ir duoda užduočių, padeda spręsti konfliktus ir nagrinėti dabartinius įvykius.
- **Užrašų knygelės** duodamos mokiniams kovojantiems su nerimu ir depresija. Mokiniai raginami kiekvieną dieną sudaryti sąrašą, susidedantį iš bent dviejų pozityvių dalykų apie save. Kartą per savaitę mokytojas patikrina jų progresą ir su mokiniu aptaria veiklos naudą.
- **Augimo mąstysena ir perfekcionizmas** – mokytojas ginčija mokinių mąstyseną, kad intelektas yra fiksuotas, o klaidos yra pralaimėjimai. Mokytojas skatina mokinius žiūrėti

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

į klaidas kaip į galimybę mokytis bei tobulėti ir naudoja įvairias priemones, kad padėtų jiems pakeisti šią mąstyseną ir išugdytų pasitikėjimą savimi.

- **Identitetas** – mokytojas su mokiniais aptaria gabumų privalumus, skatina jais džiaugtis, suteikia jiems galimybę pasidalinti savo nusivylimais ir baimėmis, taip pat, sudaro galimybes mokiniams bendradarbiauti su gabiais bendraamžiais, turinčiais panašių interesų ([Harris, A., 2021](#)).

Apibendrinant, mokyti gabius mokinius taikant socialinį emocinį ugdymą reiškia suprasti ir patenkinti jų išskirtinius socialinius ir emocinius poreikius. Į kiekvieną mokinį reikia žiūrėti kaip į pilnavertį individą ir atitinkamai pritaikyti mokymo strategijas.

Gerosios praktikos pavyzdžiai

Strateginis gabių mokinių ugdymas paremtas veiksmingos ir įtraukiančios mokymosi aplinkos kūrimu, tačiau tai nėra lengva užduotis, nes reikia gerai suprasti gabių mokinių poreikius ir interesus, taip pat mokymo programos turinį ir tikslus, todėl šiame poskyryje nagrinėjami keletas gerosios strateginio ugdymo praktikos pavyzdžių.

Laisvas, bet reiklus mokymas

Laisvas, bet reiklus mokymas gabių mokinių ugdyme reiškia, kad dėmesys skiriamas mokymosi procesui, o ne tik žinių įgijimui. Tai toks mokymo metodas, kai mokytojas nenurodinėja, tačiau turi aukštų lūkesčių ir reikalauja, kad mokiniai prisiimtų atsakomybę už savo mokslus. Juo skatinama kurti interaktyvią, į mokinį orientuotą klasės aplinką, kurioje mokytojas nėra pagrindinis žinių šaltinis, jis nenurodinėja, o mokinius nukreipia tinkama linkme, juos prižiūri ir taip palengvina mokymosi procesą.

Viso to **tikslas** yra sukurti dinamišką mokymosi aplinką, kuri kistų atsižvelgiant į mokinių ir mokytojo poreikius.

Uždaviniai – ugdyti savarankiško mokymosi įgūdžius, atsakomybės jausmą, puoselėti smalsumą ir mokymosi džiaugsmą, tobulinti svarbiausius mokslinius įgūdžius, tokius kaip tyrimai, analizė, klausimų kėlimas ir akademinis rašymas, taip pat padėti mokiniams susidaryti pagrįstą nuomonę apie įvairius dalykus. Siekiama, kad mokiniai geriau suprastų pasaulį.

Modus operandi: siekiant suteikti mokiniams mokymosi laisvę ir norint, kad jie darytų pažangą, reikia tinkamai parengti mokymo programą, temas, medžiagą, užduotis, skatinti savarankišką mokymąsi, rengti grupines diskusijas ir kurti tinkamą mokymosi aplinką.

Nauda:

Savarankiškas mokymasis. Pabrėžiant savarankiško mokymosi naudą ir mokiniams keliant aukštus lūkesčius, jie skatinami prisiimti atsakomybę už savo išsilavinimą, o taip ugdomas savarankiškumas ir pasitikėjimas savimi – įgūdžiai, kurie yra vertingi mokantis visą gyvenimą.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Smalsumas ir meilė mokslui. Rūpinimasis mokymosi procesu, o ne tik į žinių kaupimu, skatina mokinius mokytis už klasės ribų.

Svarbiausi moksliniai įgūdžiai. Mokiniai išmoka kaip atlikti tyrimus, analizuoti duomenis, kelti klausimus ir akademinio rašymo. Šie įgūdžiai pravers ne tik mokykloje, bet ir gyvenime.

Racionalumas ir tvirtas požiūris. Skatindami mokinius susidaryti asmeninę, pagrįstą nuomonę, padedame jiems pažinti pasaulį ir geriau sąveikauti su aplinka.

Draugiška mokymosi aplinka. Mokantis aplinkoje, kurioje mokytojas nėra visažinis, pasiekama geresnių mokymosi rezultatų ir lavinami socialiniai bei komandinio darbo įgūdžiai.

Individualizuotas ugdymas. Mokytojas programą gali pritaikyti kiekvieno vaiko poreikiams ir gebėjimams, todėl mokiniai pasiekia geresnių rezultatų.

Pasirengimas ateičiai. Mokinys, gebantis būti savarankišku, turintis mokymosi įgūdžių ir asmeninę nuomonę yra pasirengęs siekti tolimesnių akademinių tikslų ir karjeros aukštumų.

Iššūkiai

Mokytojo pasirengimas. Ne visi mokytojai yra tinkamai pasirengę, kad galėtų ugdyti gabius vaikus. Mokant gabius vaikus reikia pamiršti nusistovėjusią mokyklos tvarką ir taikyti naujoviškus metodus, o tam reikia tinkamai pasirengti ir turėti išteklių.

Laiko planavimas ir išteklių valdymas. Norint sukurti individualizuotas mokymo programas, sudaryti sąlygas savarankiškam mokymuisi ir sukurti dinamišką mokymosi aplinką, tam reikia skirti daug laiko ir resursų.

Mokinių įsitraukimas. Įtraukti į veiklą mokinius, ypač turinčius skirtingus gebėjimus, gali būti sudėtinga.

Nelygybė. Vykdamy gabių ir talentingų vaikų ugdymo programas didėja rizika prisidėti prie dar didesnės nelygybės švietime, negu kad esama dabar, todėl labai svarbu užtikrinti, kad visiems mokiniams būtų suteikiamos vienodos galimybės naudotis reikiama išteklių ir gauti reikiamą paramą (Weselby, C., 2014).

Nepakankami pasiekimai. Gabūs mokiniai dažnai turi išskirtinių socialinių ir emocinių poreikių, o kai kurie netgi gali susidurti su tokiais problemomis kaip nerimas, perfekcionizmas ir prasti pasiekimai, todėl mokytojai turi žinoti kaip su tuo susitvarkyti (Weselby, C., 2014).

Vertinimo problemos. Sukurti vertinimo sistemą, tiksliai atspindinčią mokinių pažangą, gali būti sudėtinga, ypač jei dėmesys skiriamas mokymosi procesui, o ne žinių kaupimui.

Nepaisant šių sunkumų, daugelis pedagogų mano, kad šio metodo privalumai nusveria sunkumus, ypač kai kalbama apie gabių mokinių poreikių tenkinimą.

Žinios ir gebėjimai

Pagrindinis skirtumas gabių mokinių ugdyme išryškėja tarp žinių ir gebėjimų.

Žinios, ypač skaitmeniniame amžiuje, yra lengvai pasiekiamos, o gebėjimų turi būti mokoma, juos reikia ugdyti. Šiuolaikiniame švietime vis daugiau dėmesio skiriama ne mokymuisi atmintinai, o kritinio mąstymo ir problemų sprendimo įgūdžių ugdymui.

Mokymosi piramidė iliustruoja skirtingų mokymosi metodų veiksmingumą. Joje nurodoma, kad mokantis pasyviai, pavyzdžiui, skaitant vadovėlį ar klausant pamoką, įsisavinama mažiau informacijos, o aktyviai, pavyzdžiui, mokant kitus ar atliekant praktinį darbą – daugiau. Vadovaujantis šia piramide galima kurti mokymo strategijas, tinkančias gabiems vaikams ugdyti.

Kalbant apie gabių mokinių ugdymą, išryškėja kelios praktikos:

Žinių gausa. Pirmenybė teikiama dideliame žinių kiekiui, o ne minimalioms žinioms ir gilinimuisi į smulkmenas. Taip mokiniai yra skatinami įžvelgti sąsajas tarp skirtingų sričių ir geriau supranta pasaulį.

Istorijos grožis. Daugiausia dėmesio skiriama mokomojo dalyko (pvz., istorijos) apmąstymams ir jo keliams jausmams, o ne faktų mokymuisi. Taip mokiniai yra skatinami gilintis į medžiagą ir formuoti savo nuomonę apie įvykius.

Gildija. Vienas iš gildijos tikslų buvo dalintis žiniomis tarpusavyje ir su visuomene. Į gabų mokinį žiūrima kaip į pameistrį besimokantį iš meistro (mokytojo), o dėmesys skiriamas žinių pritaikymui praktikoje.

Tarpdalykinis mokymasis. Tai toks mokymasis, kai naujai išmokti dalykai siejami su seniau išmoktais dalykais, istoriniu įvykiu arba su esamais ar būsimais įvykiais. Daug dėmesio skiriama tarpdalykiniams ryšiams.

Apibendrinant galima teigti, kad gebėjimai, ugdant gabius vaikus, yra vertinami labiau už informacijos kaupimą, nes mokiniai yra skatinami labiau įsitraukti į mokslą, kritiškai mąstyti, įžvelgti sąsajas tarp skirtingų sričių ir savo žinias pritaikyti praktikoje.

Mokymasis bendradarbiaujant

Gabių mokinių ugdymas yra sudėtingas ir daugialypis procesas, kurio metu siekiama tikslų ir vadovujamasi principais.

Pagrindinis mokymosi bendradarbiaujant tikslas yra suteikti gabiems mokiniams prasmingos bei sudėtingos mokymosi patirties ir sužadinti jų smalsumą. Taikant šią mokymosi strategiją, galima prisitaikyti prie įvairių protinių gebėjimų, mokymosi stilių ir įgūdžių, taip pat suteikti gabiems mokiniams galimybę bendradarbiauti tarpusavyje ir taip ugdyti jų socialinius bei komandinio darbo įgūdžius.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Mokydamiesi bendradarbiaujant mokiniai dirba komandose, kartu atlieka mokslinius tyrimus ir kaupia žinias pasirinkta tema. Kiekviena užduotis yra nuodugnai apgalvota, kad jas sprendžiant mokiniai turėtų apdoroti sudėtingą informaciją ir išbandytų save.

Veiklos, skatinančios bendradarbiavimą, pavyzdys:

Pirmiausia, mokiniai suskirstomi į komandas ir nagrinėja skirtingas temos potemes, paskui jie priskiriami naujoms komandoms, kurių kiekvienas narys yra išnagrinėjęs skirtingą potemę. Visi jie dalinasi žiniomis, kad nuodugnai suprastų visą temą.

Norint atlikti šią veiklą reikia pasirinkti pagrindinę temą, nurodyti užduoties tikslą ir uždavinius, suskirstyti temą į potemes ir tinkamai suskirstyti mokinius į komandas.

Galiausiai, kiekviena komanda pristato savo baigtinį darbą, analizuojami rezultatai, darbo procesas ir įvertinamas baigtinis darbas.

Klausimų kėlimas

Strateginėje pedagogikoje gabūs vaikai yra skatinami klausinėti, kad ugdytų savo kritinį mąstymą, gilintųsi į temas ir aktyviai mokytųsi.

Norint efektyviai bendrauti ir keistis informacija reikia užduoti tinkamus klausimus. Tai yra ypač svarbu švietimo įstaigose, kur siekiama ne tik suteikti žinių, bet ir ugdyti tokius įgūdžius kaip kritinis mąstymas, problemų sprendimas ir efektyvus bendravimas. Užduodami tinkamus klausimus, mokytojai gali paskatinti mokinius giliau mąstyti, reikšti savo mintis ir aktyviau įsitraukti į mokymosi procesą.

Atviro ir uždaro tipo klausimai. Užduodant atvirus ir uždarus klausimus bendraujant ir mokantis siekiama skirtingų tikslų. Uždarų klausimų atsakymai paprastai grindžiami faktais. Tokio tipo klausimai gali būti naudingi tikrinant supratimą arba renkant konkrečią informaciją, tačiau kalbant apie gabius mokinius, naudingiau užduoti atvirus klausimus, nes jie veda prie prasmingesnių diskusijų ir suteikia geresnę mokymosi patirtį. Klausiant klausimų, kurie paprastai prasideda žodžiais "kas", "kodėl" arba "kaip", mokiniai skatinami giliau mąstyti, reikšti savo mintis ir jausmus, dalintis žiniomis ir įžvalgomis.

Užklausos. Užklausų tikslas yra surinkti kuo išsamesnę informaciją. Jos gali padėti geriau suprasti mintis, išsamiau išnagrinėti idėjas ir paneigti prielaidas. Kalbant apie gabius mokinius, užklausos skatina juos kritiškai mąstyti ir gilintis į medžiagą.

Klausimai, pateikiami piltuvėlio principu (angl. *funnel questions*): Naudojant šį metodą nuo bendrų klausimų pereinama prie konkretesnių klausimų. Tokio tipo klausimai gali būti labai veiksmingi, nes padeda mokiniams sutelkti dėmesį į sąvokos ar problemos smulkmenas ir taip pagilina jų supratimą. Užduoti tokio tipo klausimą, tai tarsi lupti svogūną – kiekvienu klausimu sužinoma naujos informacijos. Jie gali būti ypač naudingi mokantis gamtos mokslų ar istorijos, kai dažnai tenka gilintis į sudėtingas sistemas ar įvykius.

KAIP ATSAKYTI Į ĮVAIRIUS KLAUSIMUS.

KLAUSIMAS	ATSAKYMAS
Mokinys klausia apie tai, kas jau buvo aptarta klasėje	Perduokite klausimą klasei ir paklauskite: „Kas gali atsakyti į šį klausimą?“
Mokinys užduoda pasitikslinimo klausimą apie tai, apie ką dabar kalbate.	Atsakykite ieškodami kitų žodžių tam pačiam dalykui paaiškinti
Mokinys klausia ko nors, kas nukreipia pokalbį ten, kur nenorite.	Atsiprašymas už neatsakymą ir pokalbio nukreipimas atgal į temą
Mokinys užduoda klausimą, kuris aiškiai skirtas pasipriešinti	Sutikti su pasipriešinimu ir pažadėti mokiniui atsakyti į jo klausimą po pamokos
Mokinys klausia ko nors susijusio su tema, bet nesusijusio su pamokos eiga	Jei atsakymas trumpas - atsakykite į jį ir tęskite, jei ilgas - pažadėkite jį aptarti po pamokos.
Mokinys klausia apie tai, kas bus aptariama vėlesnėje pamokos eigoje	Trumpai aptarkite ir pažadėkite, kad į klausimą bus atsakyta vėliau klasėje.

1 lentelė. Kaip atsakyti į įvairius klausimus.

Taigi, ugdant gabius mokinius yra labai svarbu gebėti tinkamai užduoti klausimus. Naudodami įvairius klausinėjimo metodus, mokytojai skatina mokinius kritiškai mąstyti, gilintis į temas ir aktyviai mokytis. Gabiems mokiniams tai ne tik pagerina mokymosi patirtį, bet ir suteikia svarbių mokymosi įgūdžių, praversiančių visą gyvenimą.

Atsparumo ugdymas

Labai svarbi gabių mokinių mokytojo darbo dalis – padėti mokiniams ugdyti psichologinį atsparumą. Ši užduotis gali būti sudėtinga dėl išskirtinių gabių mokinių emocinių poreikių, be to, nėra vieno universalaus metodo, kuris tiktų visiems, tačiau atkreipus dėmesį į kelis esminius dalykus, mokytojai gali mokiniams padėti tapti atspariems:

Įvairūs požiūriai. Padėkite mokiniams suprasti, kad jų požiūris į tam tikrus dalykus yra tik vienas iš daugelio. Tai supratę, mokiniai galės užmegzti geresnius santykius su kitais ir taps empatiški. Pavyzdžiui, klasėje diskutuojant prieštaringa tema, mokytojai gali paskatinti gabius mokinius

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

atsižvelgti į kitų nuomonę ir ją gerbti. Taip pat galima užsiimti vaidmenų žaidimais, kai mokinių prašoma argumentuoti įsijautus į kito emocinę būseną.

Supratimas, kad viskas laikina. Padėkite mokiniams suprasti, kad visos patirtys yra laikinos ir nuolat kinta. Supratę, kad gyvenimas nepastovus, o žinios ir patirtys ateina su laiku, mokiniai pradės žiūrėti į iššūkius kaip į galimybę augti. Mokytojai gali pasitelkti istorinius įvykius arba įžymybes, kad parodytų, kaip laikui bėgant viskas keičiasi. Pavyzdžiui, mokytojai gali aptarti Tomo Edisono gyvenimą ir mokiniams įrodyti, kad nesėkmė dažnai yra kelias į sėkmę arba papasakoti apie daugelį nesėkmingų Nikolos Teslos eksperimentų ir parodyti, kad išgyvenimai yra laikini ir nuolat kinta.

Draugiškumas ir humoras. Gabūs mokiniai dažnai yra rimti ir tokia savybė juos gali atitolinti nuo bendraamžių. Lengvabūdiškumo ir humoro skatinimas gali padėti jiems lengviau įsiliesti į visuomenę, tad mokytojai į mokymo programą gali įtraukti įdomios veiklos ir žaidimų. Pavyzdžiui, matematikos mokytojas gali užduoti juokingus uždavinius ar galvosūkius, kad mokyti būtų maloniau ir nekiltų stresas.

Pozityvus požiūris. Gabūs mokiniai pasižymi analitiniu mąstymu, todėl dažnai galvoja apie neigiamus, neįprastus ir neteisingus dalykus, todėl jų mintis kartais galima bandyti nukreipti teigiama linkme ir taip padėti išsiugdyti labiau subalansuotą pasaulėžiūrą. Mokytojai gali suderinti kritinio mąstymo reikalaujančias užduotis su veikla, kurioje dėmesys sutelkiamas į teigiamus dalykus. Pavyzdžiui, po debatų aplinkosaugos klausimais, mokinių galima paprašyti ištirti ir pristatyti atsinaujinančiųjų išteklių energijos sprendimus.

Bendruomenės galia. Visų poreikių neįmanoma patenkinti savarankiškai – mums reikia kitų žmonių. Jei mokiniai nori patirti bendrumo jausmą, jie turi rasti bendraminčių ir dirbti su jais, pavyzdžiui, grupinių projektų metu. Mokytojai taip pat gali prisidėti kurdami aplinką, kurioje vertinama žmonių įvairovė.

Įtakos galia. Gabūs mokiniai dažnai mato bendrą vaizdą ir dėl to kartais gali jaustis nepilnaverčiais, bejėgiais ir bevilčiais. Tokios istorijos, kaip „Dovydas prieš Galiotą“, kai iš pažiūros menkesnis savo išmintimi nugalė milžiną karį, gali juos įkvėpti. Mokytojai taip pat gali papasakoti istorijas apie asmenis, kurie, nors ir susidūrė su sunkumais, reikšmingai prisidėjo prie visuomenės gerovės, pavyzdžiui, aktyvistės Malalos Yousafzai (Malala Yousafzai) pasiekimai gali įkvėpti mokinius tikėti savo gebėjimu pakeisti pasaulį.

Yra daugybė būdų egzistuoti pasaulyje. Gabūs mokiniai dažnai mano, kad jie yra keisti ir nepritaipoma prie žmonių, dėl to tampa intravertais. Jiems reikia patarimų, kaip naudojantis savo stipriosiomis savybėmis galima įsiliesti į visuomenės gyvenimą ir tapti lygiaverčiais bei įtakingais visuomenės nariais. Mokytojai gali supažindinti mokinius su įvairiomis profesijomis ir gyvenimo būdais. Vykstant į išvykas, klausantis kviestinių svečių ir domintis karjera, gabūs mokiniai gali pamatyti kaip įvairiai galima prisidėti prie visuomenės.

Visi aukščiau išvardyti dalykai gali padėti gabių mokinių mokytojams ugdyti mokinių psichologinį atsparumą, tačiau svarbu prisiminti, kad kiekvienas mokinytis yra skirtingas ir taikant šias

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

strategijas svarbu atsižvelgti į individualius mokinių poreikius. O tam, kad šios veiklos būtų artimesnės, jomis reikia užsiimti reguliariai ir naudoti realius pavyzdžius.

Viso to tikslas yra padėti gabiems mokiniams veiksmingai valdyti savo emocijas ir suteikti jiems galimybę pasiekti pilną potencialą – tai yra labai svarbu ugdant psichologinį atsparumą. Psichologinio atsparumo ugdymas yra sudėtinga užduotis, tačiau turint pakankamai kantrybės, supratimo ir taikant tinkamas strategijas, viską galima pasiekti.

Klasė yra komanda. Psichopedagogika.

Gabių mokinių ugdymas yra specializuota sritis, kurioje atsižvelgiama į unikalius intelektualinius ir emocinius gabių mokinių poreikius. Psichopedagogika pasirodė esą labai veiksminga, nes joje apjungiamas socialinis emocinis ugdymas ir kognityvinis įsitraukimas – į šiuos du žiūrima kaip į vienodai svarbius norint, kad gabūs mokiniai visapusiškai vystytųsi.

Tradiciškai mokyklose į mokymą(si) žiūrima kaip į atskirą, reikalaujančią kognityvinių ir profesinių įgūdžių, veiklą, o į socialinio emocinio ugdymo aspektą žiūrima tik kaip į papildomą dalyką. Atsakomybė už mokymą(si) paprastai tenka klasės mokytojui, o už socialinį emocinį ugdymą – kitiems mokyklos darbuotojams, pavyzdžiui, konsultantui arba psichologui.

Psichopedagogika tam prieštarauja. Mokymo(si) nuo socialinio ir emocinio ugdymo nevertėtų atskirti ir mokytojai apie tai turėtų žinoti, o ugdant gabius vaikus tai yra ypač svarbu, nes jie pasižymi aukštu intelektualinių gebėjimų lygiu ir yra itin jautrūs.

Psichopedagogikoje į klasę žiūrima kaip į komandą, kurioje santykiai tarp gabių mokinių ir jų mokytojų yra neatsiejami nuo mokymosi proceso, o į emocijas, kurias sukelia mokyklos veikla yra atsižvelgiama. Psichopedagogika apima kruopštų planavimą ir apmąstymus prieš pamoką, jos metu ir po jos.

Psichopedagoginės pamokos metu mokytojas yra atsakingas tiek už mokinių intelektualinį vystymąsi, tiek už jų emocinę gerovę.

Prieš pamoką mokytojas apmąsto socialinį ir emocinį pamokos aspektą – mokinių nuomonę apie pamoką, jų reakciją į naują medžiagą, spragas, įvykius, kurie galbūt turės įtakos mokymosi procesui ir savo pačio, kaip mokytojo, jausmus. Mokytojas taip pat nusprendžia, kiek mokiniai mokysis savarankiškai ir su jo pagalba, taip pat ar dirbs individualiai, ar grupėse.

Pamokos metu mokytojas su mokiniais aptaria kokius jausmus gali sukelti mokymosi procesas. Mokytojas pataria kaip susitvarkyti su šiomis emocijomis, skatina mokinius dalintis savo jausmais ir paaiškina, kad kylančios emocijos yra įprasta mokymosi proceso dalis.

Po pamokos mokytojas apmąsto ar viską ką planavo išdėstė ir kaip mokiniams sekėsi susitvarkyti su savo emocijomis. Mokytojas svarsto ar jis patenkintas rezultatais, savo gebėjimu atsakyti į klausimus ir gebėjimu valdyti emocijas.

Iššūkių priėmimas

Dažnai gabūs mokiniai anksti supranta, jog turi ypatingų gebėjimų, kadangi jiems gerai sekasi mokykloje ir gauna daug pagyrų, tačiau pradėję lankyti vidurinę mokyklą, jie susiduria su pirmaisiais akademiniiais iššūkiais ir nesėkmėmis. Jei mokiniai nėra psichologiškai atsparūs, dėl šių sunkumų jie gali labai nusivilti ir pradėti vengti mokslo. Laimei, šios nesėkmės taip pat gali paskatinti juos subręsti ir tapti psichologiškai atspariais.

Pagrindiniai gabių mokinių mokytojo uždaviniai, atsižvelgiant į psichopedagogikos mokslą, yra ugdyti mokinių psichologinius gebėjimus, padėsiančius susidoroti su sunkumais ir nesėkmėmis, išmokyti juos kaip elgtis susidūrus su dar neištirta teritorija, ugdyti mokinių metakognityvinius gebėjimus ir kurti atmosferą klasėje, kurioje sunkumai ir nesėkmės neatspindi intelektinių gebėjimų. Mokytojas turi pateikti sudėtingas užduotis ir nurodyti jų sudėtingumo lygį, galima sutrumpinti mokymo programą, leisti mokiniams mokytis savarankiškai su minimalia pagalba, nurodyti padarytas klaidas, bet nekaltinti suklydusio asmens.

Gebėjimas dirbti neapibrėžtomis sąlygomis yra labai svarbus įgūdis, todėl galima klausimus palikti atvirus ir neatsakytus, vengti tiesioginių atsakymų ir sprendimų bei bandyti spręsti problemas jų pilnai nesuprantant.

Taip pat labai svarbu kurti palankią atmosferą klasėje, todėl reikia nekritikuoti tų, kurie susiduria su sunkumais ir nežino atsakymo į klausimus, ugdyti klausimų kėlimo, o ne atsakymo į juos įgūdžius, skatinti mokytis iš klaidų ir kritikuoti arogantišką elgesį.

Galiausiai, neatsiejama dalis yra apmąstymai ir metakognityvinių įgūdžių lavinimas, todėl svarbu pateikti savarankiškas užduotis, raginti galvoti apie patį procesą, o ne rezultatus, dalintis mintimis apie konkrečias užduotis ir skatinti ruoštis testui drauge.

Apibendrinant galima teigti, kad psichopedagogika apima mokymą(si) ir socialinę emocinę ugdymą. Į klasę žiūrima kaip į komandą, o mokytojo vaidmuo yra lavinti mokinių kognityvinius ir emocinius įgūdžius. Remiantis psichopedagogikos mokslu, gabiems mokiniams galima padėti labiau įsitraukti į pamoką, ugdyti jų kritinio mąstymo įgūdžius ir išmokyti susidoroti su emocijomis, kurios gali kilti mokantis.

Mokiniai – individualios asmenybės (dialogas)

Kalbant apie gabių mokinių ugdymą, labai svarbu plėtoti dialogą tarp mokytojo ir mokinio, nes taip lavinami tiek kognityviniai, tiek emociniai gabių mokinių įgūdžiai.

Labai svarbu suprasti, kad gabūs mokiniai yra individualios asmenybės, turinčios ypatingų intelektualinių ir emocinių poreikių. Su ypatingus gabumus turinčiais vaikais mokytojai turi bendrauti kaip su sau lygiais ir dalintis mintimis bei patirtimis. Dialogas turi vykti tarp dviejų išsilavinusių asmenų, bandančių pasiekti bendrą mokymosi tikslą, bet kalbėti reikia ne tik apie mokslą, bet ir apie gyvenimą, visuomenę bei ateitį.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Gero pokalbio savybės:

Lygybė. Mokytojas neturėtų dominuoti pokalbyje, nes mokinys ir mokytojas yra lygiaverčiai partneriai.

Tyrinėjimai. Pokalbio metu, tiek mokinys, tiek mokytojas turėtų bandyti suprasti gabaus mokinio vidinį pasaulį (mintis, jausmus, pomėgius ir siekius).

Tinkamos temos. Norint arčiau pažinti gabius mokinius, su jais visada reikėtų diskutuoti tokiomis temomis kaip klasė, visuomenė, atsakomybė, mintys, jausmai, draugai ir pan.

Intelektų ugdymas. Dialogas turėtų ugdyti gabių mokinių kognityvinius įgūdžius, todėl diskutuoti reikėtų sudėtingomis, abstrakčiomis temomis.

Emocijos. Pokalbis tiesiogiai arba netiesiogiai turėtų būti susijęs su emocijomis. Norint užtikrinti, kad diskusija išliktų kultūringa ir produktyvi, būtina neperžengti ribos gilinantis į temas.

Orientavimas. Kalbėti reikėtų apie galimybes ir lūkesčius, nes tai padės mokiniui apmąstyti savo galimybes ir priimti tinkamus sprendimus.

SSGG analizė. Stiprybių, silpnųjų, galimybių ir grėsmių analizė (SSGG analizė) yra svarbi norint padėti mokiniui suprasti savo stipriąsias ir silpnąsias puses, įvertinti galimybes ir nustatyti galimas grėsmes ar iššūkius.

Pav 10. SSGG analizės pavyzdys.

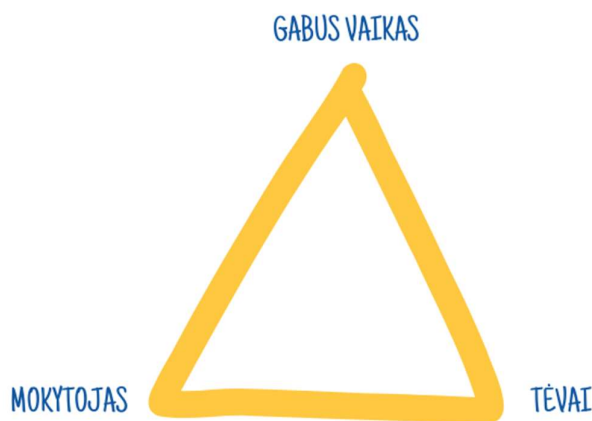
Ugdant gabius mokinius labai svarbu plėtoti dialogą tarp mokytojo ir mokinio, o abipusė pagarba turėtų būti šio pokalbio pamatas – mokinys turėtų gerbti mokytojo žinias, o mokytojas

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

pripažinti ypatingus mokinio gebėjimus ir idėjas. Elgdamiesi su gabiais mokiniais kaip su lygiaverčiais, bandydami suprasti jų vidinį pasaulį ir emocijas, naudodami tokias priemones kaip SSGG analizė, mokytojai gali sukurti palankią ir stimuliuojančią mokymosi aplinką, kurioje mokiniai jaučiasi vertinami, suprantami ir susiduria su iššūkiais.

Trikampis. Gabus mokiny, mokytojas ir tėvai.

Į gabaus mokinio ugdymo procesą turėtų įsitraukti tiek mokytojai, tiek tėvai. Mokytojai geba sukurti stimuliuojančią ir iššūkių kupiną mokymosi aplinką, kadangi jie yra patyrę profesionalai ir supranta gabių vaikų akademinis poreikius, o mokinio tėvai teikia būtiną emocinę paramą ir patarimus, nes jie artimai pažįsta savo vaiką – žino jo charakterio bruožus, pomėgius ir emocinius poreikius.

Pav 11. Trikampis. Gabus mokiny, mokytojas ir tėvai.

Toks mokytojų, gabių mokinių ir tėvų įsitraukimas yra būtinas norint, kad gabus mokiny visapusiškai vystytųsi, tačiau toks įsitraukimas neapsieina be iššūkių. Gabūs vaikai dažnai pasižymi ypatingomis savybėmis – jie yra itin smalsūs, jautrūs, greitai mąsto bei turi didelių lūkesčių, o tai gali būti tikras išbandymas tiek tėvams, tiek mokytojams, todėl gali kilti nesusipratimai ir konfliktai. Taigi, labai svarbu, kad mokytojai ir tėvai suprastų šias ypatingas savybes ir veiksmingai su jomis tvarkytųsi.

Be to, tėvai dažnai iš savo gabių vaikų tikisi, kad jie nuolat rodys savo gabumus, į savo vaiką žiūri kaip į „mažą suaugusį“ ir jam kelia pernelyg didelius lūkesčius.

Toliau išvardijami gabių mokinių bruožai ir dalinami patarimai tėvams kaip elgtis.

Vaikų gabumai ir sunkumai.

Didelis smalsumas. Gabūs vaikai yra itin smalsūs ir noriai mokosi, todėl tėvai turi puoselėti šį bruožą, bet kartu ir mokyti juos neperžengti ribų.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Nuolatinis tiesos ieškojimas. Gabūs vaikai dažnai susidaro tvirtą nuomonę, kad viskas turi būti sąžininga, todėl tėvai turi padėti jiems suprasti, kad pasaulis ne visada yra teisingas ir parodyti kaip susidoroti su neteisybe.

Arogancija. Gabių vaikų žodynas dažnai yra platus ir neatitinka jų amžiaus, dėl to aplinkiniai gali manyti, jog jie išpuikę, todėl tėvai turi išmokyti juos pagarbiai bendrauti su kitais.

Itin greitas mąstymas. Gabūs vaikai dažnai mąsto greičiau už savo bendraamžius, todėl tėvai turi būti kantrūs ir leisti jiems išreikšti savo mintis.

Didelis jautrumas. Gabūs vaikai gali būti jautresni ir stipriai reaguoti į dirgiklius, todėl tėvai turi jiems padėti valdyti savo elgesį ir emocijas.

Teisingi samprotavimai ir nesugebėjimas jų pagrįsti. Gabūs vaikai dažnai intuityviai žino atsakymą, tačiau jiems gali būti sunku jį pagrįsti, todėl tėvai turi juos skatinti pagrįsti savo mąstymą.

Savarankiškumo poreikis. Gabūs vaikai dažnai trokšta būti nepriklausomais, todėl tėvai turi suteikti jiems galimybę savarankiškai priimti sprendimus ir prisiimti atsakomybę neperžengiant ribų.

Spragos. Gabūs vaikai turi ir silpnųjų ir stipriųjų pusių, todėl tėvai turi padėti jiems kur nesiseka, tačiau neapleisti jų stipriųjų pusių.

Intelektas ir brandos sąsaja. Gabūs vaikai gali pasižymėti aukštais intelektualiais gebėjimais, tačiau emociškai prilygti savo bendraamžiams, todėl tėvai turėtų nesitikėti, kad jie elgsis kaip vyresnieji.

Dideli lūkesčiai. Gabūs vaikai dažnai kelia sau aukštus reikalavimus ir nusivilia, kai jų nepavyksta pasiekti, todėl tėvai turėtų juos skatinti būti realistais ir mokyti susidoroti su nesėkmėmis.

Tėvai turėtų vengti tam tikro elgesio, galinčio neigiamai paveikti jų gabius vaikus:

Žiūrėjimas į gabų vaiką kaip į esminį jų gyvenimo uždavinį. Tėvai neturėtų savo svajonių siekti per savo vaiką, nes jis yra individuali asmenybė ir jam reikia leisti eiti savo keliu.

Spaudimas demonstruoti gabumus. Tėvai turėtų per daug nespausti savo vaikų siekti aukščiausių rezultatų. Svarbu leisti gabiems vaikams atsipalaiduoti ir tiesiog būti vaikais.

Elgimasis su gabiu vaiku kaip su suaugusiuoju. Nepaisant aukštų intelektualinių gebėjimų, jie tebėra vaikai, todėl su jais taip ir turėtų būti elgiamasi.

Per dideli lūkesčiai. Tėvai turėtų nekelti pernelyg didelių lūkesčių savo gabiems vaikams. Svarbu džiaugtis pasiekimais ir nepamiršti jų amžiaus.

Visiškas savarankiškumas. Nors skatinti gabius vaikus būti savarankiškais yra svarbu, jiems vis tiek reikia tėvų patarimų ir paramos.

Gabių vaikų poreikiai:

Ribų ir taisyklių nustatymas. Vaikai turi suprasti, kad taisyklių reikia laikytis nepaisant gabumų.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Laiko planavimas. Gabiems vaikams gali būti sunku planuoti veiklą, todėl tėvai turi ugdyti jų laiko planavimo įgūdžius.

Realistiški lūkesčiai ir gebėjimas susidoroti su nesėkmėmis. Tėvai savo gabiems vaikams turėtų kelti realistiškus lūkesčius ir mokyti juos, kad patirti nesėkmės yra normalu ir jos yra neatsiejama mokymosi bei augimo dalis.

Grįžtamas ryšys. Tėvai turėtų girti savo gabius vaikus už pastangas ir sunkų darbą, o ne tik už pasiekimus, nes tai skatina augimo mąstyseną.

Atsižvelgimas į pageidavimus ir pomėgius. Norint, kad vaikai siektų savo tikslų ir taptų individualiomis asmenybėmis, tėvai turėtų gerbti gabių vaikų interesus, net jei jie nesutampa su jų pačių interesais.

Taip pat gali kilti *konfliktai* tarp mokytojų ir tėvų, tokiu atveju reikia rasti abiem pusėms naudingą sprendimą. Mokytojai ir tėvai, atvirai ir pagarbiai bendraudami bei siekdami bendro tikslo, gali sukurti gabiam vaikui palankią aplinką augti.

Galimi konfliktai:

Visa atsakomybė tenka mokyklai. Tėvai visą atsakomybę perduoda mokyklai ir tikisi, kad jos darbuotojai pilnai patenkins vaiko poreikius ir išspręs visas problemas, tačiau gabaus vaiko ugdymo procese turi dalyvauti tiek tėvai, tiek mokytojai.

Mokyklos ir mokytojų kaltinimas. Tėvai, dėl nepateisintų lūkesčių, gali kaltinti mokyklą ir mokytojus, tačiau jie turi suprasti, jog mokytojai daro viską ką gali pagal savo išteklius ir galimybes.

Abiems pusėms naudingo sprendimo priėmimas:

Šeimos situaciją, jų poreikiai ir problemas. Reikia atsižvelgti į šeimos aplinkybes ir stengtis rasti tinkamą sprendimą, tenkinantį jų poreikius.

Tikslai. Mokytojai turėtų aiškiai nurodyti savo asmeninius tikslus ir tai, ko jie tikisi pasiekti bendraudami su šeima.

Įrodymai. Mokytojai turėtų rinkti įrodymus, grindžiančius jų požiūrį ir sprendimus.

Norai. Atsižvelgiant į visos šeimos, o ypač tėvų, norus galima rasti abiem pusėms palankų sprendimą.

Komunikacija. Norint išspręsti konfliktus, labai svarbu atvirai ir nuoširdžiai bendrauti su visais šeimos nariais ir leisti tėvams sprendimus priimti kartu.

Abipusė nauda. Pagrindinis tikslas turėtų būti rasti visoms pusėms naudingą ir priimtina sprendimą.

Dirbant su gabių vaikų tėvais reikia abipusio supratimo ir bendradarbiavimo. Būtina stengtis drauge ugdyti gabius vaikus ir suprasti vaikų silpnąsias ir stipriąsias puses bei būti pasiruošusiems susidurti su iššūkiais.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Be to, ir mokytojai, ir tėvai turi suprasti, kad gabūs vaikai dažnai mąsto ir mokosi kitaip nei jų bendraamžiai – jie yra itin smalsūs, klausia daug klausimų ir gilinasi į juos dominančius dalykus. Suprasdami šiuos bruožus, suaugusieji gali gabius vaikus paremti.

Labai svarbu būti empatiškiems, nes dėl pažangių intelektinių gebėjimų, gabūs vaikai kartais gali jaustis vieniši arba nesuprasti, jiems gali būti sunku bendrauti ir užmegzti santykius su bendraamžiais.

Tėvai ir mokytojai turi bendradarbiauti – dažnai ir atvirai aptarti vaiko padarytą pažangą ir sunkumus, kurti vaiko poreikius atitinkančias strategijas bei imtis intervencinių priemonių.

Tėvų vaidmuo vaiko gyvenime yra labai svarbus – jie gali padėti savo vaikams atrasti pomėgius, skatinti juos būti smalsiais ir suteikti galimybių užsiimti intelektualia užklasine veikla, kartu užtikrinant, kad vaikas turėtų laiko žaidimams, poilsiui ir bendravimui.

Gabių vaikų mokytojo emociniai poreikiai

Kadangi gabūs mokiniai yra tokie reiklūs, jų mokytojai dažnai susiduria su stresu ir nepilnavertiškumo jausmu. Tiek gabiems mokiniams, tiek jų mokytojams reikia nuolatinės emocinės paramos, kad jie galėtų klestėti, todėl labai svarbu, kad mokykloje jie šią paramą gautų.

Norint padėti mokytojams susidoroti su emociniais iššūkiais, galima sukurti mokyklos grupę, kurioje mokytojai galėtų saugiai dalintis savo patirtimis, jausmais ir patarimais. Tokia grupė yra geras skubus sprendimas, nes joje greitai galima sulaukti emocinės paramos, o mokytojai užmezga prasmingus ryšius.

Be to, mokymas kaip susitvarkyti su emocijomis turėtų tapti neatsiejama mokytojų rengimo dalimi, kadangi tik taip jie galės tinkamai ugdyti gabius mokinius.

Kaip mokykla mokytojams gali suteikti paramą:

Rūpinimasis savimi. Reikia skatinti mokytojus rūpintis savo emocine sveikata ir išmokyti juos tinkamai valdyti stresą.

Direktorius parama. Mokyklų direktoriai turėtų teikti emocinę paramą mokytojams, suprasti, kad jie susiduria su sunkumais ir įvertinti jų pastangas.

Bendradarbių parama. Būtina kurti draugišką darbo aplinką, kad mokytojai galėtų pasikliauti vieni kitais ir vieni kitus paremti.

Terapija. Būtina suteikti prieigą prie profesionalių psichikos sveikatos paslaugų.

Grupinė terapija. Reikia apsvarstyti galimybę rengti grupinės terapijos užsiėmimus, kuriuose mokytojai galėtų dalintis savo patirtimi ir mokytis vieni iš kitų.

Mokytojų poreikiai gali būti suprantami pagal Abrahamo Maslow poreikių hierarchiją (1943). Anot A. Maslow, asmenybės turi penkis poreikių lygmenis. Pirmasis (žemiausias) lygmuo yra fiziologiniai poreikiai, antrasis lygmuo – saugumo poreikiai, trečiasis lygmuo – meilės ir socialiniai

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

poreikiai, ketvirtasis lygmuo – savigarbos ir pagarbos poreikiai, penktąjį (aukščiausią) lygmenį sudaro savirealizacijos poreikiai. Kalbant apie gabių vaikų mokytojus, minėtus poreikius galima suprasti taip:

Fiziologiniai poreikiai. Tam, kad mokytojai galėtų veiksmingai atlikti savo darbą, jie turi dirbti jaukioje ir saugioje aplinkoje.

Saugumo poreikiai. Norint užtikrinti, kad mokytojai jaustųsi saugiai, jiems reikia suteikti geresnes darbuotojų garantijas, sąžiningai su jais elgtis ir kurti palankią darbo aplinką.

Meilės ir socialiniai poreikiai. Mokytojai nori priklausyti bendruomenei, todėl turi būti puoselėjami teigiami santykiai tarp mokytojų, mokinių ir tėvų.

Savigarbos ir pagarbos poreikiai. Mokytojų darbą ir pastangas reikia vertinti ir gerbti, taip pat būtina mokytojams suteikti profesinio tobulėjimo galimybes, kad jie jaustųsi pasiekę tikslą.

Savirealizacijos poreikiai Mokytojams reikia suteikti galimybę siekti savo tikslų, prisidėti prie prasmingos veiklos ir savo srities gerovės.

Apibendrinant galima teigti, kad gabių vaikų mokytojai turi būti emociškai stiprūs ir gebėti susidoroti su iššūkiais, o tam, kad mokytojai gebėtų susidoroti su šiais iššūkiais, mokyklose turėtų būti teikiama parama ir kuriama tokia aplinka, kurioje mokytojai galėtų klestėti, nes tik taip jiems pavyks tinkamai ugdyti gabius mokinius.

Gabių vaikų mokytojo laiko planavimas

Būti gabių vaikų mokytoju nėra lengva, nes reikia ne tik gerai nusimanyti apie dėstomą medžiagą ir mokymo(si) strategijas, bet ir žinoti kaip veiksmingai planuoti laiką.

Gabių mokinių mokytojams tenka daug atsakomybių – jiems reikia planuoti pamokas, rengti užduotis ir jas įvertinti, bendrauti su mokiniais, jų tėvais, mokyklos svečiais ir bendradarbiais, dalyvauti susirinkimuose ir profesiniuose mokymuose – visi šie dalykai yra būtini, tačiau užima daug laiko.

Mokytojai taip pat turi skirti laiko sau, savo šeimoms ir socialiniam gyvenimui. Balansas tarp darbo ir asmeninio gyvenimo daro didelę įtaką mokytojo gerovei ir produktyvumui, todėl prieš mokant vaikus, mokytojai turi susiplanuoti savo laiką t. y. susidėlioti užduotis, nustatyti prioritetus ir paskirstyti laiką įvairioms veikloms.

Mokytojų užduotis galima suskirstyti į proaktyvias ir reaktyvias. Proaktyvios užduotys yra susijusios su esminiais darbo aspektais, pavyzdžiui, pamokų planavimu ir profesiniu tobulėjimu. Reaktyvios užduotys yra susijusios su skubiomis užduotimis, pavyzdžiui, atsakymu į laiškus ir netikėtų problemų sprendimu.

Užduotys turėtų būti išdėstytos pagal svarbą ir skubumą. Svarbios užduotys yra susiję su darbo esme ir reikalauja daug apmąstymų (proaktyvios). Skubios užduotys dažniausiai yra reaktyvios.

Proaktyvioms užduotims mokytojai turėtų skirti daugiau laiko, o reaktyvioms – mažiau.

Keletas pagrindinių laiko planavimo taisyklių, kurių mokytojai turėtų laikytis:

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

- Kiekvienas mokytojas nusipelno reguliarių pertraukų. Mokytojas galėtų nustatyti laikmatį, kad kas 90 minučių intensyvaus darbo būtų daroma 15 minučių pertrauka, kurios metu jis galėtų užsiimti atpalaiduojančia veikla, pavyzdžiui, trumpai pasivaikščioti, pamedituoti arba paskaityti knygą.
- Mokytojai neturėtų daugiau kaip trečdalį pertraukos laiko skirti skubiems reikalams, nes pertraukos metu reikia pailsėti, o ne dirbti. Pertraukos metu mokytojas pirmąsias 5 minutes galėtų skirti iškilusioms problemoms spręsti, o per likusias 10 minučių užsiimtų kita veikla.
- Mokytojai turėtų visiems pranešti, kiek laiko galės skirti svarbiems klausimams spręsti – taip bus išvengiama per didelių lūkesčių ir trukdžių. Pirmąją darbo dienos valandą mokytojas galėtų skirti pamokų planavimui ir apie tai pranešti mokiniams bei savo kolegoms, kad jie netrukdytų.
- Mokytojai turėtų pranešti, jog telefono skambučiai yra skirti tik skubiems atvejams ir skambinti galima tik konkrečiu laiku, pavyzdžiui, per pietų pertrauką arba po pamokų, kad nebūtų trukdoma mokytis ar ruoštis pamokoms, o į neskubius klausimus galima atsakyti elektroniniu paštu arba per tėvų susirinkimus.
- Mokytojai turėtų laikytis 3 minučių taisyklės – jei pokalbis su kolega ar tėvais trunka ilgiau nei 3 minutes, jis nelaikomas skubiu. Mokytojas gali mandagiai pasiūlyti pratęsti pokalbį vėliau arba elektroniniu paštu. Toks požiūris padės mokytojui veiksmingiau planuoti savo laiką.

Apibendrinant, laiko planavimo įgūdžiai yra labai svarbūs mokytojams. Planuodami savo užduotis, nustatydami prioritetus ir laikydamiesi pagrindinių laiko planavimo taisyklių, mokytojai gali valdyti darbo krūvį ir palaikyti pusiausvirą tarp darbo ir asmeninio gyvenimo.

Strateginio pamokos planavimo metodika ir analizė

Strateginio pamokos planavimo metodika leis mokytojams veiksmingai planuoti, vesti ir analizuoti pamokas.

Puikiai parengta pamoka apima geriausią praktiką ir įvairių metodų, atitinkančių mokinių pasirengimą, interesus ir mokymosi stilių, taikymą. Toks lankstumas užtikrina, kad mokiniai galės mokytis savu tempu ir pagal savo gebėjimus bei interesus, užsiims veiklomis, skatinančiomis kognityvinį įsitraukimą ir savarankišką mokymąsi. Planuojant pamoką būtina atsižvelgti į technologijų naudojimą, nes jomis siekiama pagerinti mokymąsi, suteikti galimybę rasti daugiau informacijos ir palengvinti bendravimą.

Veiksmingai suplanuotoje pamokoje vadovaujamasi įvairiomis mokymo(si) strategijomis, pvz: tyrinėjimu grindžiamu mokymusi, kontekstiniu ugdymu, probleminiu mokymusi, mokymo tempo koregavimu ir biblioterapija. Taip suplanuotą pamoką galima pavaizduoti lentelėje ir ją analizuojant nustatyti tobulintinas sritis.

**KŪRYBIŠKO PROBLEMŲ SPRENDIMO, APKLAUSŲ IR
PROBLEMINIO MOKYMOŠI Palyginimas**

KOMPONENTAI	KŪRYBIŠKAS PROBLEMŲ SPRENDIMAS	APKLAUSA	PROBLEMŲ SPRENDIMU GRISTAS MOKYMASIS
PROBLEMOS POBŪDIS	Pradedama diskusija, kurios metu mokiniai stengiasi suprasti problemą	Pradedama nuo painios situacijos pristatymo	Pradedama nuo realios problemos pateikimo
MOKYTOJO VAIDMUO	Grupės darbo tarpininkas	Klausimų kėlėjas	Metakognityvinis vadovas
MOKINIŲ VAIDMUO	Kurti prasmę kuriant idėjas	Kurti prasmę užduodant klausimus, renkant ir analizuojant duomenis	Kurti prasmę pasitelkiant metakognityvinius ir mokslinius klausimus
MOKYMOŠI PRITAIKYMAS ARBA PERDAVIMAS	Veiksmų plano taikymas	Konceptualus taikymas	Taikymas realiame pasaulyje

2 lentelė. Pagrindinių mokymo(si) strategijų palyginimas

Horizontaliai išvardytos pagrindinės mokymo(si) strategijos – kūrybinis problemų sprendimas, tyrinėjimu grindžiamas mokymasis ir probleminis mokymas.

Problemų pobūdis:

- Kūrybinis problemų sprendimas prasideda nuo diskusijos, kurios metu mokiniai stengiasi suprasti problemą.
- Tyrinėjimu grindžiamas mokymasis prasideda nuo keblios situacijos pateikimo.
- Problemnis mokymas prasideda nuo realios problemos pateikimo.

Mokytojo vaidmuo:

- Kūrybinio problemų sprendimo metu mokytojas yra pagalbininkas.
- Tyrinėjimu grindžiamo mokymosi metu mokytojas užduoda klausimus.
- Problemnio mokymo metu mokytojas taiko metakognityvinio mokymo strategijas.

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

Mokinių vaidmuo:

- Kūrybiškai sprenddami problemas mokiniai mokosi kurdami idėjas.
- Tyrinėjant mokiniai mokosi klausiant, renkant ir analizuojant duomenis.
- Sprendžiant problemas mokiniai mokosi pasitelkiant savo metakognityvumą ir tyrinėjant.

Žinių perdavimas ir pritaikymas:

- Kūrybiškai sprendžiant problemas daugiausia dėmesio skiriama planų įgyvendinimui.
- Tyrinėjant daugiausia dėmesio skiriama teorinių žinių pritaikymui praktikoje.
- Sprendžiant problemas daugiausia dėmesio skiriama realių problemų sprendimui.

Prieš pamoką sudaroma lentelė, kurioje išsamiai aprašoma pamokos tema, veikla prieš pamoką, pamokos metu ir po jos, taip pat nurodomi mokymo(si) metodai ir kiek laiko bus skirta užduotims. Taip galima susidaryti bendrą pamokos vaizdą ir matyti kaip ją būtų galima patobulinti.

PRIEŠ PAMOKĄ

	METODAS	LAIKAS	REIKŠMĖ	VERTINIMAS
OBJEKTO ATRANKA				
PRIEŠ PAMOKĄ				
PAMOKOS METU		90 min		
PO PAMOKOS				
VERTINIMAS				

3 lentelė. Prieš pamoką

Pamokos metu sudaroma dar viena lentelė, kurioje aprašomos užduotys, jų paskirstymas, komandinis darbas, rezultatų pateikimo metodai, taip pat naudojami mokymo(si) metodai ir kiek laiko buvo skirta užduotims. Tai padeda organizuoti klasės veiklą ir įvertinti jos veiksmingumą.

PAMOKOS METU - 90 MINUČIŲ

	METODAS	LAIKAS	REIKŠMĖ	VERTINIMAS
UŽDUOTIES PRISTATYMAS				
UŽDUOČIŲ PASKIRSTYMAS				
DARBAS KOMANDOJE				
REZULTATŲ PRISTATYMAS				
VERTINIMAS				

4 lentelė. Pamokos metu

Apibendrinant galima teigti, kad naudojantis strateginio pamokos planavimo metodika galima susisteminti ir įvertinti pamoką ir taip užtikrinti pastovų progresą. Šioje metodikoje pirmenybė teikiama ypatingų gabių mokinių mokymosi poreikių tenkinimui taikant tinkamas mokymo strategijas.

4.3 Gabių mokinių mokymo programa

Švietimas yra galingas įrankis, formuojantis ateities protus. Tai dinamiškas procesas, kurį reikia kruopščiai planuoti ir nuolat analizuoti, ypač kai kalbama apie gabių mokinių ugdymą.

Mokiniai, pasižymintys ypatingais gabumais ar potencialu vienoje ar keliose srityse, yra laikomi gabiais. Tokiems mokiniams reikia sukurti tokią mokymosi aplinką, kurioje jie galėtų siekti ne tik akademinių aukštumų, bet ir puoselėti savo talentus ir domėtis pomėgiais. Norint sukurti tinkamą mokymosi aplinką, būtina gerai parengti mokymo programą, nes tai yra visa ko pagrindas ir nuo jos priklauso mokytojų ir mokinių sėkmė. Mokymo programoje nurodomi mokymosi tikslai, mokymo strategijos ir vertinimo metodai. Šiame skyriuje bus aprašoma, kaip tinkamai parengti mokymo programą.

4.3.1 Mokymo programos rengimas

Norint tinkamai parengti mokymo programą, būtina suprasti išskirtinius gabių mokinių poreikius ir savybes, todėl įžvalgas galima surinkti iš mokytojų, gabių mokinių ir jų tėvų. Gabūs mokiniai mokosi greičiau, jiems reikia pateikti sudėtingesnę medžiagą ir suteikti galimybių gilintis į mokslą.

Nustačius poreikius, kitas žingsnis – nustatyti aiškius tikslus. Šie tikslai turėtų būti sudėtingi, bet pasiekiami, kad skatintų mokinius atskleisti visą savo potencialą, taip pat jie turi atitikti mokinių poreikius ir bendrus gabių mokinių ugdymo programos tikslus.

Mokymo programos rengimo procesą sudaro rengimas, įgyvendinimas, analizė ir peržiūra.

Rengiant mokymo programą atsižvelgiama į būsimas temas, mokymo(si) strategijas ir naudojamus išteklius. Mokymo programa turėtų būti gili ir pakankamai sudėtinga, kad gabūs vaikai būtų skatinami kritiškai ir kūrybiškai mąstyti. Be to, jiems turėtų būti suteikiama galimybė savarankiškai atlikti tyrimus ir dalyvauti praktiniuose užsiėmimuose.

Rengiant būsimas temas, atsižvelgiama į jų seką ir kokie įgūdžiai bus ugdomi mokantis jų. Jos turi būti parengtos taip, kad būtų galima taikyti ugdymo spartinimą (mokymosi tempo didinimas), ugdymo turinio praturtinimą (papildoma programa, kuria siekiama praturtinti mokinių patirtį) ir diferencijuotą mokymą (individualių užduočių skyrimas pagal gebėjimus).

Kuriant mokymo programą būtina nustatyti mokymosi rezultatus.

Taip pat reikia nustatyti kokios mokymo(si) strategijos ir metodai bus naudojami, pavyzdžiui, probleminis mokymas, projektinis mokymasis, tyrinėjimu grindžiamas mokymasis, individualizuotas, diferencijuotas mokymas ir socialinis emocinis ugdymas – visos šios strategijos ir metodai yra itin veiksmingi ugdam gabius mokinius.

Įgyvendinant mokymo programą, mokytojai įsipareigoja taikyti tinkamas mokymo strategijas (jos išvardytos aukščiau) ir nuolat profesiskai tobulėti. Vertinti gabius mokinius reikia taip, kad šie

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

įvertinimai atspindėtų jų gabumus, tai gali apimti ugdomąjį vertinimą (nuolatinis vertinimas ugdymo proceso metu, padedantis numatyti mokymosi perspektyvą, skatinantis mokinius analizuoti esamus pasiekimus ar mokymosi spragas, sudarantis galimybes mokiniams ir mokytojams geranoriškai bendradarbiauti) ir baigiamąjį vertinimą (vertinimas baigus programą, kursą, modulį).

Galiausiai, mokymo programa turėtų būti nuolat **analizuojama ir peržiūrima** remiantis mokinių, mokytojų ir tėvų atsiliepimais, taip pat naujausiais gabių mokinių ugdymo moksliniais tyrimais, siekiant užtikrinti, kad ji išliktų aktuali ir veiksminga.

4.3.2 Mokymo programos struktūra

Gera sudarytoje mokymo programoje mokomųjų dalykų temos logiškai išdėstytos ir kiekviena nauja tema papildo praeitą. Be to, mokymo programa turi būti parengta taip, kad prisitaikytų prie kiekvieno mokinio mokymosi stiliaus ir tempo.

Norint užtikrinti tokį lankstumą, prie mokymo programos rengimo turi prisidėti mokytojai ir kiti svarbūs asmenys.

Komandinio darbo ir savarankiško mokymosi įgūdžiai yra itin svarbūs kiekvienam vaikui, todėl mokymo programoje turėtų būti palaikoma pusiausvyra tarp grupinės ir individualios veiklos.

Mokymo programa turi būti pakankamai sudėtinga, bet kartu atitikti mokinių gebėjimus, mokantis pagal ją, mokiniai turėtų pagilinti žinias tarp skirtingų sričių, ugdyti kūrybiškumą, smalsumą ir kritinio mąstymo įgūdžius.

Mokiniai turėtų būti įtraukti į savo pačių ugdymo procesą – jiems turėtų būti leista pasirinkti temas ir jų pateikimo būdus.

Programa taip pat turėtų į ugdymo procesą įtraukti vaikų tėvus, kad jie galėtų kartu priimti sprendimus, teikti paramą ir dalintis informacija.

Ir galiausiai, norint įkvėpti mokinius siekti aukštumų, į ugdymo procesą reikia įtraukti sektinus pavyzdžius.

4.3.3 Mokymo programos pagrindas

Žinos, įgūdžiai ir kompetencijos yra mokymo programos pagrindas.

Rengiant mokymo programą dėmesį reikia atkreipti ne tik į akademinį turinį, bet ir į socialinį emocinį ugdymo aspektą, tad mokiniai turi būti mokomi vertybių, empatijos ir socialinių įgūdžių. Norint, kad mokiniai jaustųsi vertinami ir suprasti, taip pat būtina sukurti saugią ir draugišką mokymosi aplinką. Į mokymo programą turi būti integruoti gamtos, humanitariniai mokslai ir menai.

Mokymo programoje tie patys turinio elementai turi kartotis, tačiau kaskart pateikiama išsamesnė ir detalesnė jų samprata – taip turinys gali būti lanksčiai pritaikomas atsižvelgiant į mokinių pažangą ir amžių, o mokiniams tobulėjant įtraukiama nauja medžiaga, todėl užtikrinamas nuolatinis

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

mokinių įsitraukimas. Mokymo programos rengime turėtų dalyvauti klasės mokytojas ir kiti mokyklos darbuotojai.

Rengiant mokymo programą reikia atsižvelgti į mokinių interesus. Jiems turi būti suteiktos galimybės mokytis įvairių dalykų – nuo gamtos mokslų iki meno.

Kad mokiniams būtų suteikta visapusiška ugdymo patirtis ir jie galėtų ją dalintis, gabių mokinių klasės įprastoje mokykloje mokymo programa turi būti suderinta su gabių mokinių mokyklos, kurią mokiniai lanko kartą per savaitę, programa.

Siekiant praturtinti ugdymo turinį ir norint, kad mokiniai įgytų įvairios patirties, į mokymo programą turi būti įtrauktos įvairios veiklos, pavyzdžiui, seminarai.

Tam, kad mokiniai galėtų įžvelgti sąsajas tarp įvairių disciplinų ir galėtų nuodugniai nagrinėti temas, į mokymo programą būtina įtraukti tarpdalykines temas.

Mokymo programa turėtų suteikti mokiniams XXI a. įgūdžių, tokių kaip kritinis mąstymas, problemų sprendimas, kūrybiškumas, kompiuterinis raštingumas ir socialiniai įgūdžiai, kartu įtraukiant retorikos, logikos ir filosofijos elementų, kad būtų skatinamas aukštesnio lygio mąstymas.

4.3.4 Mokymo programoje naudojamos strategijos ir metodai

Mokymo programoje naudojamų mokymo(si) strategijų ir metodų tikslas – palengvinti mokymąsi, tinkamai pateikti turinį, skatinti mokinius aktyviai įsitraukti į veiklą ir kritiškai mąstyti. Naudojamos strategijos ir metodai turėtų būti lankstūs ir orientuoti į mokinį.

Gabių mokinių ugdymas yra specializuota sritis, kurioje reikia į mokymą ir mokymąsi žiūrėti kitu kampu. Ugdant gabius mokinius dėmesys skiriamas ne tik mokslui, bet ir socialiniams bei emociniams įgūdžiams.

Mokytojams būtina prisitaikyti prie gabių mokinių kognityvinių įgūdžių, tad reikia taikyti atitinkamus mokymo metodus, pavyzdžiui, diferencijuotą mokymą, kad veikla būtų kupina iššūkių ir skatintų mokinius kritiškai bei kūrybingai mąstyti.

Į gabius mokinius turi būti žiūrima kaip į bendruomenę, turinčią ypatingų emocinių ir socialinių poreikių. Norint, kad mokiniai jaustųsi vertinami ir suprasti, būtina sukurti saugią ir draugišką mokymosi aplinką, todėl juos reikia mokyti empatijos, skatinti bendradarbiauti ir gerbti kiekvieną žmogų. Dalyvavimas įvairiuose judėjimuose padės mokiniams atskleisti savo talentus ir praplės jų akiratį bei skatins juos tapti aktyviais ir atsakingais visuomenės nariais.

Mokytojai privalo su kiekvienu savo mokiniu užmegzti stiprų ryšį – mokytojai turi žinoti mokinių stipriąsias vietas, pomėgius ir mokymosi poreikius. Šį tikslą pasiekti galima bendraujant su mokiniu ir jo tėvais susirinkimuose, telefonu ar paštu, be to, taip bendradarbiaujant galima mokiniui sudaryti individualų ugdymo planą

4.3.5 Mokymo metodų ir mokomųjų dalykų sąsają gabių mokinių ugdymo programoje

Vienas didžiausių iššūkių kuriant gabių mokinių ugdymo programą yra palaikyti pusiausvyrą tarp turinio išsamumo ir intensyvumo. Norint sukurti turtingą ir įtraukiančią mokymo programą, galima naudotis įvairiais mokymo metodais.

Siekiant užtikrinti, kad taikomas mokymo metodas būtų veiksmingas, jį reikia suderinti su mokomuoju dalyku, pavyzdžiui, mokantis gamtos mokslų labiau naudinga atlikti praktiką, o humanitarinių mokslu – diskutuoti. Taikant mokymo metodą taip pat būtina atsižvelgti į kiekvieno mokinio mokymosi stilių ir poreikius.

Mokantis *savarankiškai*, mokiniai gali skirti laiko savo interesams, dirbti savu tempu ir pasirinkti sudėtingumo lygį – taip jie motyvuojami mokytis, kurti ir būti savarankiškais. Mokytojai gali suteikti mokiniams galimybę rinktis tarp užduočių, projektų ar temų ir duoti jiems patarimų bei įrankių, reikalingų savarankiškos veiklos planavimui ir analizei.

Į mokymo programą įtraukus *tarpdalykines* temas, bus lavinami mokinių kritinio mąstymo ir problemų sprendimo įgūdžiai, taip pat jie gebės įžvelgti sąsajas tarp skirtingų sričių. Mokytojai galėtų mokinius mokyti apie realias problemas, pavyzdžiui, klimato kaitą, nelygybę ar dirbtinį intelektą ir aptarti kaip šios problemos veikia įvairias sritis.

Mokytojai gali organizuoti pamokas, kuriose įdomios problemos sprendžiamos atliekant tyrimus ar darant projektus, nes tai skatina gabius mokinius kūrybiškai mąstyti ir bendradarbiauti. Mokytojai gali užduoti atvirus klausimus ir skatinti mokinius dalintis savo atradimais su kitais.

Norint užtikrinti, kad gabūs mokiniai įsitrauktų į veiklą ir jaustų palaikymą, reikia taikyti įvairius ir *lanksčius mokymo metodus, būdus bei strategijas*. Kad mokytis būtų malonu kiekvienam mokiniui, mokytojai gali vadovautis diferencijuotu mokymu, ugdymo spartinimu, ugdymo turinio praturtinimu arba glaudinimu. Be to, būtina mokiniams teikti grįžtamąjį ryšį ir tutoriu paslaugas.

Būtina skatinti mokinius mokytis savarankiškai bei ugdyti jų socialinius ir emocinius įgūdžius, todėl jiems reikia patarti kaip veiksmingai mokytis ir mąstyti bei kaip užsibrėžti tikslus. Mokytojai gali išmokyti kaip užrašų knygelėse sisteminti medžiagą ir kaip ją įsiminti. Jie taip pat gali mokyti kaip išsikelti konkrečius, išmatuojamus, pasiekiamus, prasmingus ir apibrėžtus laike (SMART) tikslus.

Reikia pasirinkti tokius mokymo metodus, kurie skatintų mokinius *ugdyti socialinius, tarpkultūrinius ir lyderystės įgūdžius*. Tai galima pasiekti dirbant grupėse, dalyvaujant bendruomenės veikloje, debatuose ir žaidžiant vaidmenų žaidimus, kurie skatins mokinius klausyti, sklandžiai kalbėti ir orientuotis situacijose.

Reikia išlaikyti greitą mokymosi tempą ir tuo pat metu daug dėmesio skirti svarbiausioms ir aktualiausioms temoms, tačiau per ilgai prie jų neužsibūti, nes mokiniai pradės nuobodžiauti. Palaikant tokią pusiausvyrą mokinių smalsumas neišblės ir jie labiau įsigilins į medžiagą. Siekiant įvertinti mokinių žinias, pasirengimą ir nustatyti jų pomėgius, mokytojai gali naudoti išankstinius vertinimus, ugdomuosius vertinimus ar apklausas, o tam, kad kiekvienas mokinyt galėtų dirbti pagal

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

savo gebėjimus, galima mokinius suskirstyti į grupes pagal gebėjimus, kiekvienam skirti individualias užduotis arba su mokiniu sudaryti mokymosi sutartį, kurioje nurodoma ko ir kaip bus mokomasi.

Galima naudoti *alternatyvias vertinimo priemones*, kuriomis nustatomos ne tik žinios ir įgūdžiai, bet ir kūrybiškumas bei gebėjimas žinias pritaikyti praktikoje. Pavyzdžiui, mokytojai gali paraginti mokinius susikurti portfelius, užduočių sąrašus, naudoti savęs vertinimo priemones, vestis juos į parodas ar pasirodymus – visi šie dalykai iš mokinių reikalauja asmeninio indelio ir mąstymo.

Norint, kad mokiniai praplėstų savo žinias įvairiomis temomis, susipažintų su skirtingais žmonėmis ir mokytųsi už mokyklos ribų, galima pasitelkti *internetines mokymosi platformas*, pavyzdžiui, „Khan Academy“, „Coursera“ ar „EdX“, o naudojantis internetinėmis priemonėmis, pavyzdžiui, „Google Classroom“, „Padlet“ ar „Flipgrid“, galima palengvinti bendravimą ir bendradarbiavimą nuotoliu bei pateikti grįžtamąjį ryšį. Mokiniais, norintiems išmokti programuoti, galima pasiūlyti naudotis „Scratch“, „Code.org“ ar „Tynker“.

Taigi, sukurti mokymo programą, skirtą gabiems mokiniams ugdyti, yra sudėtinga, bet tai padaryti yra labai svarbu ir naudinga. Kuriant mokymo programą reikia gerai išmanyti gabių mokinių poreikius, aiškiai žinoti, kokių mokymosi tikslų norima pasiekti ir atsižvelgiant į įvairius veiksnius, įsipareigoti sukurti palankią mokymosi aplinką.

Literatūros sąrašas

1. American Psychological Association. (2017). Social-Emotional Learning Teaching Principles for Creative, Talented and Gifted Students, <https://www.apa.org/ed/schools/teaching-learning/top-twenty/creative-talented/social-emotional>
2. Bright Hub Education (Retrieved February 8, 2024). **The Philosophy of Gifted Education.** (2022, January 11). <https://www.brighthubeducation.com/teaching-gifted-students/59108-philosophy-of-gifted-education/>
3. Carroll Boham, K. (2020, October 27). *Acceleration: Is it right for your child?* Gifted Development Center, <https://gifteddevelopment.org/musings/acceleration>
4. Curacubby Team. (2022, May 23). The Importance Of Enrichment In School & 2022 Best Practices. <https://www.curacubby.com/resources/enrichment-in-school/>
5. Davis, G. A., & Rimm, S. B. (2004). *Education of the Gifted and Talented* (5th ed.). Pearson. P.369. https://gifted.uconn.edu/schoolwide-enrichment-model/compacting_for_at_risk/
6. Edmentum. (2023, October 23). Classroom strategies for teaching gifted students. Retrieved February 15, 2024, from <https://www.edmentum.com/articles/classroom-strategies-teaching-gifted-students/>
7. Fredricks, J. A., Alfeld, C., & Eccles, J. S. (2009). Developing and fostering passion in academic and non-academic domains. *Gifted Child Quarterly*, 54(1), 18-30. <https://doi.org/10.1177/0016986209352683>
8. **Haberlin, S. (2012). Five reasons why all teachers should be trained in gifted education. Education World.** <https://www.educationworld.com/content/five-reasons-why-all-teachers-should-be-trained-gifted-education>
9. Harris, A. (2021, February 16). Supporting the social and emotional needs of gifted learners in your classroom. **ReadTheory.** <https://readtheory.org/teachers-lounge/supporting-the-social-and-emotional-needs-of-gifted-learners-in-your-classroom/>
10. Hmelo-Silver, C. E. (2004, September). Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn? *Educational Psychology Review*, 16, 235–2663, <https://link.springer.com/article/10.1023/B:EDPR.0000034022.16470.f3>
11. Johnson, B. (2011, October 10). How to Support Gifted Students in Your Classroom. Helping gifted students achieve their best. Edutopia. <https://www.edutopia.org/blog/gifted-students-strategies-ben-johnson>
12. Kroeper, K. (2022, May 20). Identifying teaching behaviors that foster growth mindset classroom cultures. American Psychological Association. <https://www.apa.org/ed/precollege/psychology-teacher-network/introductory-psychology/growth-mindset-classroom-cultures>
13. Lamb-Milligan, J. (2019). Classroom teachers. *International Journal for Innovation Education and Research*, 7(12), 196-201. <https://doi.org/10.31686/ijer.vol7.iss12.2031>

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

14. Linn-Cohen, R. B. and Hertzog, N. B. (2007). Unlocking the gate to differentiation: a qualitative study of two self-contained gifted classes. *Journal for the Education of the Gifted*, 31(2), 227-259. <https://doi.org/10.4219/jeg-2007-677>
15. Marzilli, A. (2018, October 9). Making project based learning a gift for the gifted. [PBLWorks](https://www.pblworks.org/blog/making-project-based-learning-gift-gifted), <https://www.pblworks.org/blog/making-project-based-learning-gift-gifted>
16. Mentoring for gifted middle and high schoolers. (2021, August 13). Davidson Institute. <https://www.davidsongifted.org/gifted-blog/mentoring-for-gifted-middle-and-high-schoolers/>
17. National Association for Gifted Children. (2014). ERIC – ED600146 - Differentiating curriculum and instruction for gifted and talented students. Position statement. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED600146.pdf>
18. PBLWorks. (n.d.). What is PBL? Retrieved February 14, 2024, from <https://www.pblworks.org/what-is-pbl>
19. Presently Gifted. (n.d.). Problem Based Learning, Retrieved February 14, 2024, from <https://presentlygifted.weebly.com/problem-based-learning.html>
20. Purcell, J. H., Burns, D. E., & Purcell, W. H. (2020, March 26). A blueprint for interest-based learning. *Educational Leadership*. <https://www.ascd.org/el/articles/a-blueprint-for-interest-based-learning>
21. Renzulli, J. S. (1987). The positive side of pull-out programs. *Journal for the Education of the Gifted*, 10(4), 245-254. https://gifted.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/961/2021/12/The_Positive_Side_of_Pull-Out_Programs.pdf
22. Robinson, A., Shore, B.M., & Enersen, D. (2007). *Best Practices in Gifted Education: An Evidence-Based Guide* (1st ed.). Routledge. P.2. <https://doi.org/10.4324/9781003233244>
23. Smith, S. (2017). Responding to the Unique Social and Emotional Learning Needs of Gifted Australian Students. In *Social and Emotional Learning in Australia and the Asia-Pacific* (pp. 131-156). https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-10-3394-0_8
24. Unlu, V. (2017, November 15). How to create an inclusive classroom environment. *World of Better Learning*. <https://www.cambridge.org/elt/blog/2017/11/15/create-inclusive-classroom-environment/>
25. USC Rossier 2024, Teaching gifted students in full-inclusion classrooms. <https://www.rossieronline.usc.edu/blog/teaching-gifted-students-in-full-inclusion-classrooms/>
26. VanTassel-Baska, J. (2008). *Alternative Assessments with Gifted and Talented Students* (1st ed.). Routledge. P. 369. <https://doi.org/10.4324/9781003232988>
27. Weselby, C. (2014, October 8). How to engage gifted and talented students in the classroom. *Resilient Educator*: <https://resilienteducator.com/classroom-resources/how-to-engage-gifted-and-talented-students-in-the-classroom/>

Projekto Nr.: 2021-1-LT01-KA220-SCH-000027713

28. Westberg, K. L., Archambault, F. X., Dobyms, S., & Salvin, T. J. (1993). The classroom practices observation study. *Journal for the Education of the Gifted*, 16(2), 120-146.
<https://doi.org/10.1177/016235329301600204>
29. Željeznov Seničar, M. (2016). The challenges of planning individualized programmes for gifted students. *Research in Pedagogy*, 6(2), 138-153.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1149392.pdf>

**Finansuoja
Europos Sąjunga**

METODINĖ MEDŽIAGA

Mokytojų mokymo programa
gabiems ir talentingiems
mokiniam ugdyti (GATE)

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreiškiamas požiūris ar nuomonė yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ir Nacionalinės agentūros požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei Nacionalinė agentūra negali būti laikoma už juos atsakinga.